

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN MANEVİ İHTİYAÇLARI VE DİN EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK ÖZKAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SÜMEYRA ARICAN

**YALOVA
2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN MANEVİ İHTİYAÇLARI VE DİN EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK ÖZKAN
2281088015

DANIŞMAN: DOÇ. DR. SÜMEYRA ARICAN

YALOVA
2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “Üniversite Öğrencilerinin Manevi İhtiyaçları ve Din Eğitimi” başlıklı bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

Melek ÖZKAN

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını anlamaya ve bu ihtiyaçların giderilmesinde din eğitiminin rolünü incelemeye yönelik olarak hazırlanmıştır Dokuz yılı aşkın süredir bir kız öğrenci yurdunda manevi danışman olarak görev yapmam, gençlerin inanç, değer ve anlam arayışlarını yakından gözlemleme fırsatı sunmuştur. Bu süreçte öğrencilerin yaşadıkları manevi bunalımlar, aidiyet arayışları ve dini hassasiyetlerindeki değişimler, beni bu araştırmayı yapmaya yönlendiren en önemli etkenler olmuştur. Dolayısıyla bu tez, hem sahadaki gözlemlerimden hem de akademik bir merakten beslenen bir emeğin yansımasıdır.

Bu sürecin gerçekleşmesinde katkı ve desteklerini esirgemeyen birçok değerli insana teşekkür borçluyum. Öncelikle yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren moral motivasyon kaynağım çok değerli sayın danışman hocam Doç. Dr. Sümeyra ARICAN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez jürisinde yer alma nezaketinde bulunan Dr. Öğr. Üyesi Asude Coşkunsever ve Dr. Öğr. Üyesi Meryem Karataş hocalarıma değerli katkıları için teşekkür ediyorum. Bu tezin konusu olan dualarımın karşılığı saydığım Akça Hatun Kız Öğrenci Yurdu'nun kıymetli öğrencilerine mülakat süresince sorularıma samimiyetle cevap verdikleri ve eğitim yolculuğumda beni destekledikleri için teşekkür ediyorum. Çalışmam boyunca dostluklarını esirgemeyen, dayanışmanın en güzel örneğini sunan dönem arkadaşlarıma özellikle teşekkür etmek isterim; onların varlığı bu süreci hem daha kolay hem de anlamlı hale getirmiştir.

Bu yolculuğun her aşamasında manevi güç bulduğum, duasını benden eksik etmeyen ablama, her daim şükür sebebim olan kızlarım Sümeyye, Rufeyde ve tezime destek olup bana yol arkadaşlığı yapan küçük kızım Erva'ya, hayatımı her zaman kolaylaştıran ve yaşanır kılan eşime yanımda olup benden desteklerini hiçbir zaman esirgemedikleri için sonsuz şükranlarımı ve sevgilerimi sunuyorum. Onların inancı, duaları ve desteği olmasaydı bu çalışma tamamlanamazdı.

Bu tezin, üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını anlamaya, din eğitiminin önemini vurgulamaya ve gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutmaya katkı sağlamasını diliyorum.

Kasım – 2025

Melek ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1.GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
2. MANEVİYAT VE MANEVİ İHTİYAÇLARIN KURAMSAL TEMELLERİ	5
2.1. Maneviyat Kavramı	5
2.2. Manevi İhtiyaçların Tanımı ve Kapsamı	6
2.3. Gençlik Döneminde Manevi Gelişim	7
2.4. Manevi İhtiyaçların Türleri	8
2.4.1. Anlam arayışı	10
2.4.2. İçsel huzur ve denge	11
2.4.3. Aidiyet ve sosyal bağlar	12
2.5. Manevi İhtiyaçların Karşılmasında Manevi Danışmanların Rolü	14
3. DİN EĞİTİMİ VE MANEVİ GELİŞİM İLİŞKİSİ.....	17
3.1. Din Eğitiminin Tanımı ve Amaçları	17
3.2. Din Eğitimi ve Maneviyat Arasındaki Etkileşim	18
3.3. Din Eğitimi ve Manevi İhtiyaçların Karşılması.....	20
3.3.1. Ahlaki karar süreçlerine etkisi	23
3.3.2. Duygusal iyilik hali ve stresle başa çıkma	23
3.3.3. Sosyal sorumluluk bilinci	24
4. YÖNTEM.....	26
4.1. Araştırma Deseni	26
4.2. Veri Toplama Aracı	26
4.3. Veri Toplama Süreci.....	27
4.4. Çalışma Grubu	27
4.5. Verilerin Analizi	29
4.6. Araştırmacının Rolü	29

4.7. Etik İlkeler	30
5. BULGULAR	31
5.1. Maneviyatın Tanımı ve Maneviyat Arayışı.....	32
5.2. Dini Pratikler ve Yaşama Etkileri.....	43
5.3. Sosyal Etkileşim ve Toplumsal Katkı	51
5.4. Din Eğitiminin Bireyin Manevi Gelişimine Etkileri	56
5.6. Manevi Destek ve Danışmanlık.....	63
6. SONUÇ	71
KAYNAKÇA.....	75
EKLER	80
ÖZGEÇMİŞ	84

KISALTMALAR LİSTESİ

DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
İHL	: İmam Hatip Lisesi
K1	: Katılımcı 1
K2	: Katılımcı 2
K3	: Katılımcı 3
K4	: Katılımcı 4
K5	: Katılımcı 5
K6	: Katılımcı 6
K7	: Katılımcı 7
K8	: Katılımcı 8
K9	: Katılımcı 9
K10	: Katılımcı 10
K11	: Katılımcı 11
K12	: Katılımcı 12
K13	: Katılımcı 13
K14	: Katılımcı 14
K15	: Katılımcı 15
K16	: Katılımcı 16
K17	: Katılımcı 17
K18	: Katılımcı 18
K19	: Katılımcı 19
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Mülakata katılan öğrencilerin demografik bilgileri.	28
Tablo 2. Araştırma Bulgularına Ait Temalar ve Alt Temalar.	31

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MANEVİ İHTİYAÇLARI VE DİN EĞİTİMİ

ÖZET

Günümüz üniversite gençliği, modern yaşamın getirdiği bireyselleşme, anlam arayışı ve kimlik karmaşası gibi çok yönlü sorunlarla karşı karşıyadır. Bu durum, gençlerin manevi ihtiyaçlarının yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Maneviyat, bireyin yaşamına anlam katma, içsel denge kurma ve zorlayıcı yaşam olaylarıyla başa çıkma sürecinde önemli bir destek unsuru olarak görülmektedir. Bu bağlamda, din eğitimi ve manevi danışmanlık, genç bireylerin kimlik gelişimlerini ve ruhsal iyilik hallerini destekleyen iki temel alan olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırma üniversite çağındaki genç bireylerin manevi ihtiyaçlarını anlamak ve din eğitiminin bu ihtiyaçlara yönelik katkılarını değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma desenine uygun olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmış, Yalova Üniversitesi'ne bağlı bir yurttaki 19 kız öğrenciyle birebir görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş ve çeşitli ana temalar altında sınıflandırılmıştır.

Araştırma bulguları, din eğitiminin öğrencilerin gündelik yaşamlarında davranış ve düşünceleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermiştir. Dua, namaz, tevekkül gibi dini kavramların öğrencilerde psikolojik rahatlama sağladığı, stresle baş etme becerilerini geliştirdiği ve içsel huzuru artırdığı belirlenmiştir. Din eğitimi bireylerin ahlaki karar alma süreçlerini yönlendirmekte, vicdani sorumluluklarını, toplumsal duyarlılıklarını ve yardımseverlik gibi değerlerini pekiştirmektedir. Manevi danışmanlar hem dini danışmanlık ve rehberlik hem de psikososyal destek sağlayarak öğrencilerin aidiyet, güven ve dini bilinç düzeylerini artırmaktadır. Sorgulama ve manevi kriz süreçleri çoğunlukla ibadet, sosyal destek ve teslimiyet aracılığıyla olumlu bir deneyime dönüşmektedir. Din eğitimi, üniversite öğrencilerinin duygu, davranış ve değerleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, Manevi danışmanlık, Üniversite gençleri, Manevi ihtiyaç

THE SPIRITUAL NEEDS OF UNIVERSITY YOUTH AND RELIGIOUS EDUCATION

ABSTRACT

Today's university students face the multifaceted challenges of modern life, including individualization, the search for meaning, and identity confusion. This necessitates a renewed focus on young people's spiritual needs. Spirituality is seen as a crucial element of support in adding meaning to one's life, establishing inner balance, and coping with challenging life events. In this context, religious education and spiritual counseling stand out as two key areas that support young people's identity development and spiritual well-being.

This study aims to explore the spiritual needs of university students and examine the impact of religious education on their individual and social lives. Conducted within a qualitative research design, the study utilized semi-structured interviews with 19 female students residing in a dormitory affiliated with Yalova University. The data collected were analyzed through thematic analysis and categorized under relevant themes.

Research findings have shown that religious education plays a decisive role in students' behaviors and thoughts in their daily lives. Religious concepts such as supplication, prayer, and trust in God have been found to provide psychological relief, improve stress-coping skills, and increase inner peace. Religious education guides individuals' moral decision-making processes and reinforces values such as conscientious responsibility, social sensitivity, and philanthropy. Spiritual advisors provide both religious counseling and guidance, as well as psychosocial support, increasing students' sense of belonging, confidence, and religious awareness. Processes of questioning and spiritual crisis are often transformed into positive experiences through worship, social support, and surrender. Religious education has a powerful impact on university students' emotions, behaviors, and values.

Keywords: Religious education, Spiritual counseling, University youth, Spiritual need

1. GİRİŞ

Modern dünyada teknolojik gelişmenin hızına bağlı olarak toplumların hızla değişen yapısı, bireylerin yaşam tarzlarını, değerlerini ve anlam arayışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu dönüşümden en çok etkilenen kesimlerden biri ise üniversite gençliğidir. Üniversite dönemi, bireyin hem akademik bilgi edindiği hem de değerler sistemini yeniden gözden geçirdiği, inançlarını sorgulamaya yöneldiği bir dönemdir.¹ Bu bağlamda, üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını nasıl tanımladığı ve bu ihtiyaçların hangi faktörlerle şekillendiği, günümüz sosyal bilimleri açısından önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Gençler üniversite yıllarında akademik başarı, kariyer planlaması ve mesleki gelecek kaygısı gibi baskılarla mücadele ederken, bir yandan da ruhsal ve manevi ihtiyaçlarını dengelemeye çalışmaktadır. Bu süreçte yaşamın anlamı, varoluş amacı, ahlaki yönelimler ve içsel huzur gibi sorular gençlerin gündemine daha yoğun biçimde girmektedir. Maneviyat, dini yaşantının yanı sıra bireyin kimlik inşasına, stresle başa çıkma kapasitesine ve sosyal ilişkilerine yön veren bir boyut olarak ele alınmaktadır.² Üniversite öğrencilerinin bu dönemde yaşadığı manevi boşluk, doğru rehberlik ve eğitim modelleriyle desteklenmediğinde, bireylerde kimlik karmaşası, yalnızlık ve değersizlik hissi gibi sorunlara yol açabilmektedir.

Din eğitimi, bu bağlamda bireyin bilişsel gelişimi ile duygusal, ahlaki ve ruhsal yönelimlerini de kapsayan bütüncül bir eğitim alanı olarak önem kazanmaktadır. Din eğitimi sayesinde öğrenciler, değerlerini şekillendirmekte, anlam arayışına cevap bulmakta ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmektedir. Manevi danışmanlık ve dini etkinlikler gençlerin bu ihtiyaçlarını fark etmelerine ve sağlıklı bir şekilde ifade edebilmelerine önemli bir zemin oluşturmaktadır.³ Özellikle üniversite ortamında sunulan doğru içerikli ve öğrenci merkezli din eğitimi faaliyetleri, gençlerin manevi gelişimlerini destekleyici bir rol üstlenmektedir.

Üniversite gençliğinin manevi dünyasını ve ihtiyaçlarını anlamaya yönelik araştırmaların önemi giderek artmaktadır. Türkiye’de üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını konu alan çalışmaların sınırlı oluşu, bu alanda daha fazla araştırma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gençlerin manevi deneyimleri, bireysel inançlarının yanı sıra toplumsal uyumları, ahlaki yönelimleri ve psikolojik iyilik hali ile ilişkilidir. Bu çalışma, üniversite

¹ Süleyman Doğanay, “Üniversite Öğrencilerinin İnanç Gelişimlerine ve Anlam Arayışlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (30 Haziran 2023), 50-51.

² Hasan Maçın vd., “Üniversite Öğrencilerinin Manevi Danışmanlık ve Dini Destek İhtiyacı: Adıyaman Üniversitesi Örneği”, *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 1 (2020), 39.

³ Salih Aybey, “Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık Uygulamaları ve Gençlik Dönemi Soru ve Sorunları (Batı Karadeniz Örneği)”, *Diyanet İlmî Dergi* 1/60 (2024), 356.

gençliğinin manevi ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların din eğitimiyle olan bağına anlamayı amaçlamaktadır.

1.1 Araştırmanın Problemi

Modern toplumların hızlı değişen yapısı, teknolojik gelişmelerin bireysel ve toplumsal yaşantıyı dönüştürmesi, gençler üzerinde etkili olmaktadır.⁴ Özellikle üniversite yılları, bireylerin farklı sosyal çevrelerle tanıştığı, özgürleşme duygusunu daha yoğun yaşadığı ve kendi kimliklerini inşa etmeye başladıkları bir dönemdir. Bu süreçte gençler çeşitli kimlik, anlam ve aidiyet arayışlarına yönelmektedirler.⁵ Bu dönemde bireylerin bilişsel ve mesleki gelişimleri ile birlikte manevi ihtiyaçları da belirginleşmektedir. Yaşamın anlamı, varoluş amacı, gibi kavramlar üniversite öğrencilerinin en fazla sorguladıkları konular arasında yer almaktadır.⁶

Üniversite gençliği, bir yandan akademik başarı ve mesleki gelecek baskısıyla mücadele ederken, öte yandan ruhsal ve manevi boşluklar yaşayabilmektedir.⁷ Yapılan araştırmalar, gençlerin dini ve manevi değerlere yönelme eğiliminde olduklarını, aynı zamanda bu değerlere ilişkin çelişkili duygular yaşayabildiklerini de ortaya koymaktadır.⁸ Üniversite öğrencilerinin inanç gelişimleri ve anlam arayışlarının incelendiği bir çalışmada, gençlerin dini inançlarını yeniden yorumlama ve anlamlandırma çabası içinde oldukları, ancak bu süreçte içsel çatışma ve manevî bocalama yaşadıkları tespit edilmiştir.⁹ Benzer şekilde, gençlerin dine bakışını konu edinen bir başka saha araştırmasında, öğrencilerin çoğunlukla dini inanca sahip olduklarını, fakat modern yaşam deneyimleriyle dini değerler arasında denge kurmakta zorlandıklarını göstermektedir.¹⁰

Gençlerin dini ve manevi konularda yaşadığı bu ikilemler, din eğitiminin bu süreçte nasıl bir katkı sağlayabileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel

⁴ Aybey, “Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık Uygulamaları ve Gençlik Dönemi Soru ve Sorunları (Batı Karadeniz Örneği)”, 349.

⁵ İhsan Çapcıoğlu, “Gençlik Dönemi ‘Kimlik Arayışı’nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişimine Etkisi”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2016), 58.

⁶ Zeynep Yüksel, “Gençliğin Anlam Arayışına Din Eğitiminin Katkısının İncelenmesi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/1 (30 Nisan 2020), 378.

⁷ Cüneyd Aydın vd., “Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Kaygı İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/13 (2020), 76-78.

⁸ Mesut Zavalsız, “Gençlerin Dine Bakışı: Üniversite Örneklemleri Üzerine Bir Saha Araştırması”, *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 8 (2023), 17.

⁹ Doğanay, “Üniversite Öğrencilerinin İnanç Gelişimlerine ve Anlam Arayışlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma”, 56-57.

¹⁰ Zavalsız, “Gençlerin Dine Bakışı: Üniversite Örneklemleri Üzerine Bir Saha Araştırması”, 40-41.

problemi, üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçlarını gidermede din eğitiminin rolünün ne olduğudur. Bu çerçevede araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- Üniversite gençliği manevi ihtiyaçlarını nasıl tanımlamakta ve deneyimlemektedir? Bu ihtiyaçlar zamanla nasıl bir dönüşüm geçirmektedir?
- Gençler manevi ihtiyaçlarını karşılarken hangi yöntemlere başvurmaktadır?
- Din eğitimi, bu manevi ihtiyaçların fark edilmesinde ve karşılanmasında nasıl bir rol oynamaktadır?

Bu araştırma, üniversite gençliğinin manevi yönelimlerini, dini eğitime ve manevi etkinliklere karşı tutumlarını, bu süreçte yaşanan krizleri ve çözüm yollarını nitel verilerle anlamayı amaçlamaktadır. Böylece hem bireysel gelişimi hem de eğitim politikalarını ilgilendiren önemli bir boşluğa ışık tutulacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçlarını anlamak ve bu ihtiyaçların din eğitimiyle olan ilişkisini ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

- Üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçların bireysel ve toplumsal faktörlerle nasıl şekillendiğini analiz etmek,
- Maneviyatın üniversite gençlerinin yaşam memnuniyeti, stresle başa çıkma ve ahlaki yönelimleri üzerindeki etkilerini incelemek,
- Din eğitiminin bireyin içsel denge, rehberlik ve anlam arayışına katkı sağlayıp sağlamadığını değerlendirmek,
- Üniversitelerde yürütülen dini ve manevi içerikli etkinliklerin öğrencilerin yaşamlarına etkilerini tespit etmek.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, maneviyat ve din eğitimi arasındaki etkileşimi genç bireylerin yaşamı üzerinden değerlendirmektedir. Maneviyat, uzun yıllar boyunca yalnızca dini bir çerçeveye sınırlı biçimde ele alınmışken, günümüzde psikoloji, sosyoloji, eğitim ve sağlık gibi farklı disiplinlerin de ilgisini çeken çok boyutlu bir kavram hâline gelmiştir. Özellikle gençlerin ruhsal gelişimi, stresle baş etme biçimleri, değerlerini ve yaşamlarını anlamlandırma süreçleri

açısından manevi ihtiyaçların belirlenmesi önem arz etmektedir. Üniversite yılları, bireyin yetişkinliğe geçiş sürecinde kimlik inşasının ve değerler sisteminin şekillendiği bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan manevi deneyimlerin niteliği, bireyin ileriki yaşamında önemli izler bırakabilmektedir.¹¹ Türkiye’de üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarına yönelik araştırmaların sınırlı olması, konunun daha kapsamlı bir şekilde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma, üniversitelerde sunulan manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın verileri yalnızca tek bir üniversitede (Yalova Üniversitesi) öğrenim gören öğrencilerden toplanmıştır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, katılımcı grubunun yalnızca kız öğrencilerden oluşmasıdır. Bu tercih, araştırmacının görev yaptığı yurdun yalnızca kız öğrencilerden oluşması ve bu gruba kolay erişim imkânı bulunması nedeniyle yapılmıştır. Dolayısıyla elde edilen veriler cinsiyet temsiliyeti açısından dengesizdir. Erkek öğrencilerin manevi ihtiyaçları ve din eğitimi algıları ele alınmamıştır. Katılımcı öğrencilerin Türkiye’nin farklı illerinden geliyor olmaları ve çeşitli fakülte ve bölümlerde eğitim alıyor olmaları, verilerin çeşitliliğini arttırsa da, etkileri ayrıntılı biçimde kontrol edilmemiştir. Ayrıca katılımcıların yaş aralığı 19 ile 25 arasında değişmekte olup, bu yaş grubunun genç erişkinlik döneminde oluşu sonuçların yaşa bağlı yorumlanmasını da sınırlandırmaktadır.

Araştırmada, öğrencilerin ailelerine ilişkin demografik verilere sınırlı ölçüde ulaşılabilmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun annesinin üniversite mezunu olmadığı ve genel olarak düşük eğitim düzeyine sahip ailelerden geldikleri gözlemlense de, ailelerin boşanmışlık durumu, kardeş sayısı ve sosyoekonomik düzeyleri gibi değişkenler kapsamlı biçimde değerlendirilmemiştir. Bu nedenle aile yapısına ilişkin faktörlerin öğrencilerin manevi ihtiyaç ve din eğitimi algılarına etkisi hakkında sınırlı çıkarım yapılabilmektedir.

¹¹ Zavalsız, “Gençlerin Dine Bakışı: Üniversite Örnekleme Üzerine Bir Saha Araştırması”, 41.

2. MANEVİYAT VE MANEVİ İHTİYAÇLARIN KURAMSAL TEMELLERİ

2.1. Maneviyat Kavramı

Bilimsel literatürde birçok tanımı bulunan maneviyat kavramı Arapça kökenlidir. Arapçadan Türkçe'ye geçen “*manevi*” kelimesi, “*a-n-y*” fiil kökünden türetilmiştir. Çoğul eki -ât olarak kullanılan maneviyat kelimesi, cisimle alâkası bulunmayan, ruh ve mânâ ile ilgili demektir.¹² TDK sözlüğünde “*maddi olmayan, manevi şeyler*”, “*yürek gücü, moral*” anlamlarına geldiği belirtilmektedir.¹³ Başka bir Türkçe sözlükte “*manevi şeyler, madde ile alakalı olmayan; düşünce ve zihinle ilgili olan şeyler*”¹⁴ şeklinde tanımlanmakta ve bir diğer kaynaktan “*madde ve fiziksel varlıkla doğrudan ilişkisi olmayan, ruh ve mana ile ilgili olan hususlar ve çeşitli güçlükler, tehlikeler karşısında inanç ve ahlâkî değerlere bağlı kalarak gösterdiği direnç, yaşam, anlam ve bunların kutsalla olan ilişkisi, ruh kuvveti, moral*”¹⁵ olarak tarif edilmektedir. İslami kaynaklarda ‘maneviyat’ kavramının, ‘din’, ‘tasavvuf’, ‘cesaret’ ve ‘moral gücü’ anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.¹⁶ Dindarlık ve maneviyat kavramları arasında ayırım olduğu kabul görse de yapılan çalışmalarda bu kavramların birbirleriyle ilişkili olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.¹⁷

İnsanlar yaşamları boyunca varoluşa, hayata ve anlam arayışına dair çeşitli sorular sormuş ve bu soruların yanıtlarını çoğu zaman dinde aramışlardır.¹⁸ Ancak her birey, bu sorulara kendi başına net ve tatmin edici cevaplar bulamayabilmektedir. Bu durum, kişilerin çevrelerinden rehberlik ve destek alma ihtiyacını doğurmaktadır. Özellikle dini yaşantı, bireylerin karar almakta zorlandığı ve başkalarının bilgi ve tecrübesine başvurma gereği hissettiği önemli alanlardan biridir.¹⁹ Bu bağlamda, bireylere yol gösterici nitelikteki manevi danışmanlık hizmeti önem kazanmaktadır. İnsanlık var olduğu sürece farkında olunmadan manevi danışmanlık hep var olmuştur. Geleneksel toplumlarda sıra dışı olaylar karşısında yaşanan

¹² “Kubbealtı Lugatı” (Erişim 09 Ekim 2025).

¹³ Recep Toparlı, *Türkçe Sözlük* (Ankara: TDK Yayınları, 1996).

¹⁴ Harun Reşit Topsakal - İbrahim Çelik, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (Ankara: MEB Yayınları, 1996).

¹⁵ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı, 2009).

¹⁶ Sevede Düzgüner - Ali Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023), 23.

¹⁷ Üzeyir Ok, “Dini Danışmanlık: Tanımı Ve Tarihi”, *Dini Danışmanlık Ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü (Ankara: Gündüz Yayınları, 2012), 39-40.

¹⁸ Habil Şentürk - Selahattin Yakut, “Hayatın Anlamı ve Din”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2014), 54.

¹⁹ Nurullah Altaş, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 327.

duygusal travmalar ve üzüntüler, insanın en yakınlarının teselli etmesiyle giderilmeye çalışılmıştır.²⁰

Yapılan literatür araştırmalarında Orta Çağ Avrupası'nda günah çıkarma ritüelinin manevi danışmanlığın temelini oluşturduğuna vurgu yapılmaktadır.²¹ Ancak, Batı'da ortaya çıkmış bir kavram olan manevi danışmanlık, Hristiyanlıkla ilişkilendirilse de içerdiği anlam itibarıyla İslam kültüründe mevcut bir hizmet alanıdır. Peygamberlerin ve din görevlilerinin muhatap oldukları kitleye yaptıkları tebliğ ve irşat faaliyetleri ve sorunlara karşı çözüm önerileri manevi danışmanlık olarak ele alınmaktadır.²²

2.2. Manevi İhtiyaçların Tanımı ve Kapsamı

Manevi ihtiyaç, bireyin varoluşsal anlam arayışı, iç huzur, değer duygusu, amaçlılık ve aşkınlık gibi psikolojik, dini ve felsefi düzeylerde yaşadığı temel yönelimleri kapsayan çok boyutlu bir kavramdır. Bu ihtiyaçlar, yalnızca dini ritüellere katılımı değil, insanın kendini aşma, bir bütünün parçası olma, hayatın anlamını sorgulama ve içsel denge kurma isteğini de içine almaktadır. Literatürde manevi ihtiyaçlar; psikolojik (anlam ve amaç arayışı), sosyal (aidiyet ve kabul görme), dini (ibadet etme ve kutsalla ilişki kurma) ve ahlaki (doğru-yanlış ayırımı yapabilme) olmak üzere çeşitli boyutlarda ele alınmaktadır. Her bireyin manevi ihtiyaçları kişisel geçmişine, inanç sistemine, kültürel çevresine ve yaşam deneyimlerine göre farklılık göstermektedir.²³

Maneviyatın bireyin yaşamında oynadığı rol, özellikle kriz, hastalık, yalnızlık veya belirsizlik dönemlerinde daha görünür hale gelmektedir. Bu yönüyle manevi ihtiyaçlar, bireyin zorluklarla baş etme mekanizmalarında destekleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴ Üniversite gençliği gibi gelişimsel olarak kimlik ve yönelim arayışında olan bireylerde manevi ihtiyaçlar,

²⁰ Emrah Bakırlı, *Manevi Danışmanların Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurtlarında Yürüttükleri Din-Ahlak-Değer Eğitimi Uygulamalarına Bakışı: Balıkesir Örneği* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 12.

²¹ Bakırlı, *Manevi Danışmanların Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurtlarında Yürüttükleri Din-Ahlak-Değer Eğitimi Uygulamalarına Bakışı: Balıkesir Örneği*, 12.

²² Salih Aybey, "Manevi Danışmanlıkta Yeni Bir Alan: Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu", *İslami Araştırmalar Dergisi* 3/34 (2023), 809.

²³ Hümeysra Nazlı Tan - Mualla Yıldız, "'Manevi İyi Oluş' Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımlanması", *Dini Araştırmalar* 25/63 (2022), 469-471.

²⁴ Mustafa Naci Kula, "Zorluk ve Sıkıntılarla Başa Çıkma Süreçlerinde Manevi Destek Örneği Olarak İnşirah Suresi Özelinde Psikolojik Analizler", *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 3 (2021), 10-12.

sadece dini içeriklerle sınırlı kalmayıp,²⁵ estetik deneyimler, doğa ile temas, sanat ve etik duyarlılık gibi daha geniş bir zeminde kendini gösterebilmektedir.²⁶

Türkiye bağlamında, manevi ihtiyaç kavramı çoğu zaman doğrudan dinî uygulamalarla özdeşleştirilse de, bu ihtiyaçların din dışı veya dinler üstü yorumlarla ifade edilmesi de mümkündür. Bu durum, gençlerin değer üretme, anlam bulma, aidiyet kurma ve kişisel bütünlük geliştirme yönündeki arayışlarını da kapsamaktadır.²⁷ Dolayısıyla, manevi ihtiyaçlar bireyin yaratıcı ile ilişkisini de içine alan, kendisiyle, çevresiyle ve toplumla kurduğu bağları da içermektedir. Bu yönüyle maneviyat, hem bireysel gelişim hem de toplumsal bütünleşme açısından önemli bir işlev görmektedir.

2.3. Gençlik Döneminde Manevi Gelişim

Gençlik dönemi, bireyin çocukluk ile yetişkinlik arasında yer aldığı, bedensel, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden yoğun dönüşüm yaşadığı gelişim evresidir. Bu süreçte birey, yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda kimlik, anlam ve değer yönelimleri bakımından da yeniden yapılanmakta, yaşamını şekillendirecek inanç ve idealleri belirlemeye çalışmaktadır.²⁸ Gençlik, bireyin değer ve anlam duygularını en yoğun biçimde sorguladığı, yaşamın temel sorularına yanıt aradığı bir dönemdir. Bu evre, kişinin kendisine, diğer insanlara, çevresine, hayata ve ölüme bakışını şekillendiren değer ve anlam duygularının derinleştiği bir süreçtir. Genç birey, bu dönemde sahip olduğu inanç, ideal ve yaşam amaçlarını yeniden gözden geçirir, böylece hem kendisiyle hem de çevresiyle kurduğu ilişkiyi anlam ve yön arayışı çerçevesinde yeniden tanımlar.²⁹ Bu dönem aynı zamanda ahlaki kimliğin şekillendiği ve doğru-yanlış ayırımına ilişkin yargı yeteneğinin olgunlaştığı bir zaman dilimidir. Genç birey, bağımsız bir kişilik geliştirirken toplum içindeki konumunu, görev ve sorumluluklarını da öğrenmeye başlar. Bununla birlikte yaşamın anlamını keşfetme, kendisine güven kazandıracak değerlere yönelme ve dünyaya ilişkin bir bakış açısı oluşturma çabası içindedir. Kendisini tanıma, yaşamın amacı ve kendi rolü hakkında doyurucu cevaplar arama eğilimi, bu dönemin karakteristik özellikleri arasında yer almaktadır.³⁰

²⁵ Behlül Tokur, *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2011), 22-23.

²⁶ Latif Tokat, “Metafizik Belirsizlik ve Anlam Sorunu Açısından Din ve Felsefe”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 14.

²⁷ Mustafa Koç, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Öğrenci Yurtları ve Gençlik Merkezlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (2013-2021): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 3 (2021), 148-149.

²⁸ Yasin Yiğit, “Modern Çağda Gençlik ve Din Eğitimi”, *Sosyal Bilimler Dergisi* 41 (2019), 118-119.

²⁹ Mustafa Köylü (ed.), *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Nobel Akademik Yayıncılık, 2015), 80.

³⁰ Hayati Hökelekli, *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi* (Dem Yayınları, 2018).

Üniversite dönemi ise gençliğin geç ergenlik ve genç yetişkinlik evresine denk düşmektedir. Bireyin bağımsızlık kazanma, toplumsal sorumluluk alma ve mesleki yönelim geliştirme gibi süreçlerle karşı karşıya kaldığı bir aşamayı temsil etmektedir. Bu süreçte gençler, “Ben kimim?”, “Hayatın anlamı nedir?”, “Neye inanıyorum?” gibi sorular etrafında manevi ve varoluşsal sorgulamalar yaparak kimliklerini derinleştirmeye çalışmaktadır.³¹ Bu bağlamda manevi gelişim, bireyin yaşamı anlamlandırma, içsel huzur sağlama ve kendini aşkın bir varlıkla veya değerle ilişkilendirme ihtiyacına karşılık gelmektedir. Ergenlikten itibaren gelişen soyut düşünme yetisi, bireyin dini ve manevi konular üzerinde daha derinlikli ve eleştirel biçimde düşünebilmesini mümkün kılmaktadır. Maneviyat, bu dönemde gençlerin kişilik gelişimi, kimlik inşası ve ahlaki yönelimi açısından temel bir işlev üstlenmektedir.³²

Yükseköğrenim süreciyle birlikte gençler, aile ortamından uzaklaşarak farklı şehirlerde yaşamaya ve çokkültürlü sosyal çevrelerde kendilerini yeniden tanımlamaya başlamaktadırlar. Bu yeni yaşam biçimi, manevi yönelimleri destekleyen fırsatların yanı sıra inançsal belirsizlikler, kimlik krizleri ve dini şüpheler gibi manevi endişeleri de beraberinde getirebilmektedir.³³ Gençlerin manevi gelişimi, bireysel olduğu kadar sosyal bir deneyimdir. Bu nedenle gençlik yalnızca öğrenen değil, aynı zamanda inşa eden, sorgulayan ve ifade eden bir özne olarak görülmelidir. “Gençlik teolojisi” yaklaşımları da bu bakış açısıyla gençlerin inançlarını ifade etme biçimlerine değer vermekte; onları inançlarıyla ilgili düşünceler üreten bireyler olarak değerlendirmektedir.³⁴ Bu dönemde sağlıklı bir manevi gelişimin sağlanabilmesi için bireylerin duygusal, zihinsel ve ahlaki yönlerinin dikkate alındığı; özgün tecrübeler, kişisel farklara ve ifade biçimlerine saygı duyan bir din eğitimi anlayışı gerekmektedir. Aksi halde, gençlerin inançsızlık, anlamsızlık ve aidiyetsizlik gibi sorunlarla karşılaşma ihtimali artmaktadır.³⁵

2.4. Manevi İhtiyaçların Türleri

Din ve maneviyat, insanın fıtrî bir ihtiyacıdır. Bu yönüyle bireyin madde ile manayı bütünleştirme becerisini güçlendirir ve olayları daha derin bir anlam boyutunda kavramasına katkı sağlar.³⁶ Aynı zamanda bireyin tutum ve davranışlarında denge kurmasına, ruhsal sağlığını güçlendirmesine yardımcı olur. Tefekkür, olumlu inanç ve samimi bağlılık gibi manevi unsurlar

³¹ Muhammed Muhdi Gündüz, “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”, *Şarkiyat* 12/4 (2020), 1093.

³² Yiğit, “Modern Çağda Gençlik ve Din Eğitimi”, 123.

³³ Gündüz, “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”, 1103.

³⁴ Mehmet Su, “Gençlik Teolojisi ve Din Eğitime Yansımaları”, *Artuklu Akademi* 10/2 (2023), 276-277.

³⁵ Gündüz, “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”, 1109-1111.

³⁶ Hasan Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut* (Dem Yayınları, 2015), 95-97.

kişiy e moral, motivasyon ve direnç kazandırarak yaşamın zorluklarıyla baş etmesini kolaylaştırır. Böylece birey, maddi ve manevi ihtiyaçları arasında uyum sağlayarak daha anlamlı ve huzurlu bir yaşam sürdürebilir.³⁷

Manevi ihtiyaçlar, bireyin yaşamını anlamlandırma, aidiyet hissetme, değerli ve bütün hissedebilme gibi temel psikososyal beklentilerini karşılamaya yönelik gereksinimlerdir.³⁸ Bu ihtiyaçlar özellikle üniversite öğrencileri gibi geçiş sürecinde bulunan ve kimliklerini inşa etmeye çalışan bireylerde daha belirgin hale gelmektedir. Yapılan bir araştırmada, üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarının hem içerik hem de etki açısından oldukça çeşitli olduğu gösterilmiştir.³⁹ Bu bağlamda “Hayata anlam katma” arzusu manevi bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Anlam arayışı, modern bireyin en temel manevi ihtiyaçlarından biri olup, sadece psikolojik değil aynı zamanda ruhsal denge için de gerekli görülmektedir. Üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bir araştırma, anlam arayışının bireyin ruhsal sağlığını doğrudan etkilediğini, olaylara anlam yükleyemeyen kişilerin daha fazla psikolojik sorun yaşadığını ortaya koymaktadır.⁴⁰

Üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçları, bireyin bilişsel süreçleri, duygusal deneyimleri, sosyal ilişkileri ve varoluşsal sorgulamalarıyla şekillenmektedir. Bilişsel ihtiyaçlar, bireyin inanç sistemini anlamlandırma, Tanrı, ölüm ve hayatın amacı gibi soyut konular üzerine düşünme eğilimini kapsar. Bu dönemde gençler, dinî inançlarını zihinsel düzeyde sorgulama ve yeniden anlamlandırma sürecine girmekte, bu durum onların bilişsel olgunlaşmasının doğal bir yansıması olarak görülmektedir.⁴¹ Duygusal ihtiyaçlar ise güven, aidiyet, huzur ve anlamlı bir yaşam duygusunu sürdürme arzusuyla ilgilidir. Dini inanç ve tutumların, bireyin içsel denge ve duygusal tatminini güçlendirdiği, inançla bağlantılı duygusal deneyimlerin umut, huzur ve dayanıklılık sağladığı belirtilmektedir.⁴²

Manevi ihtiyaçlar sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyal bağlamda da çeşitlenmektedir. Özellikle sosyal destek ihtiyacı, bu bağlamda dikkat çekicidir. Dini inançlar, bireyin yalnızlıkla baş etmesinde ve sosyal dayanışma duygusunu geliştirmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

³⁷ Ali Seyyar, “Manevi Sosyal Hizmetlerin İslami Çerçevesi”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 140-141.

³⁸ Abdullah Mert - İlyas Topal, “Benlik Ayrışmasının Manevi Yönelimine Etkisinin Bazı Değişkenlerle İncelenmesi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 8/14 (2018), 72.

³⁹ Necmi Karşı, “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (2020), 170.

⁴⁰ Karşı, “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi”, 179-180.

⁴¹ Doğanay, “Üniversite Öğrencilerinin İnanç Gelişimlerine ve Anlam Arayışlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma”, 55-57.

⁴² Cüneyd Aydın, “Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 103.

Bu durum, manevi ihtiyaçların sadece içsel bir yönelim olmadığını, toplumsal yönlerinin de bulunduğunu göstermektedir.⁴³

Manevi ihtiyaçlar, niversite ğrencilerinde zihinsel, duygusal, sosyal ve varoluşsal alanlarda farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Din, bu ihtiyaçların birçoğuna anlamlı cevaplar sunan kapsamlı bir sistem olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda manevi ihtiyaçlar, bireyin yaşamla kurduğu çok boyutlu ilişkinin bir yansıması olarak değerlendirilmeli ve bu çeşitliliği göz önünde bulundurarak ele alınmalıdır.⁴⁴

2.4.1. Anlam arayışı

İnsanın hayatı boyunca karşılaştığı en temel varoluşsal sorunlardan biri, yaşama bir anlam yükleyebilme ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç, insanın duygusal, ruhsal ve toplumsal yönlerini kuşatan özgün bir arayıştır. Anlam arayışı, bireyin kendisini, çevresini ve bütün olarak varoluş kavrama isteğini ifade eder.⁴⁵ Bu yönüyle anlam, insanın yaşamına yön veren, değer ve ilke sistemleri oluşturarak davranışlarını şekillendiren bir temel yapı taşıdır. Anlam arayışını yönlendiren en güçlü etkenlerden biri ise dindir.⁴⁶ Din, insana hayatın ve ölümün anlamı, insanın evrendeki yeri sorularına cevap verir. Vahiy, bireyin bu sorulara tatmin edici ve güvenilir açıklamalar bulmasını sağlar. Böylece insan, yaşadığı dünyaya ve kendi varlığına yönelik daha tutarlı bir bakış geliştirme imkânı bulur.⁴⁷ Hayatı anlamlandırma ve yaşamı belli bir değer erevesi içinde sürdürebilme açısından da din bireye önemli katkılar sunar. Sahip olduğu inanç ve değerler yoluyla, insanın kendini tanımasına ve öz değerini fark etmesine yardımcı olur. Bu yönüyle din, bireyin hayatına anlam kazandırırken ona umut, teselli ve güven duygusu aşılar. Aynı zamanda ruhsal dengeyi sağlamada etkili olur, iradeyi kuvvetlendirir ve karşılaşılan zorluklara karşı direnç geliştirilmesini destekler. Böylece kişi hem kendiyle hem de çevresiyle barış içinde, uyumlu bir yaşam sürdürebilir hale gelir.⁴⁸

Dinî inanç ve değerler, bireyin hayatına yn ve anlam da kazandırır. Bu bağlamda din ğretimi, insanın zihinsel arayışlarına rehberlik eden, onun varoluşsal boşluklarını doldurmaya yardımcı olan bir eğitim alanı olarak karşıımıza çıkar.⁴⁹ Anlam arayışı sekteye uğradığında bireyde boşluk

⁴³ Firdevs Tubanur Karaduman - Ali Rıza Aydın, “Ergen Sorunları ve Bağetme Yöntemi Olarak Maneviyat/Manevi Danışmanlık”, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 8/3 (2024), 412-414.

⁴⁴ Karlı, “niversite ğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi”, 181.

⁴⁵ Adem Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din ğretiminin Rolü”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 8.

⁴⁶ Arzu ztan, *İnsanın Anlam ve Mutluluk Arayışında İnancın Rolü* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 3.

⁴⁷ Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din ğretiminin Rolü”, 11-12.

⁴⁸ Tokur, *Stres-Dindarlık İlişkisi zerine Bir Araştırma*, 56.

⁴⁹ Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din ğretiminin Rolü”, 14.

hissi, yalnızlık, bunalım, amaçsızlık gibi olumsuz durumlar baş gösterebilirken, bu arayışın doğru yönlendirilmesi bireyin ruhsal tatminini artırır. Bu nedenle eğitim süreçlerinde hayata anlam verme düşüncesine yer verilmesi gerekmektedir.⁵⁰ Din öğretimi, insanın hem kendi varlığına hem de dış dünyaya dair bütüncül bir anlayış geliştirmesine katkıda bulunmaktadır.⁵¹ Böylece kişi, yaşadığı dünyaya anlam yükleyerek kendisini daha güvende hissetmekte ve yaşamın sorumluluğunu daha bilinçli biçimde üstlenebilmektedir.

2.4.2. İçsel huzur ve denge

Din, insanlara bir yaşam biçimi sunan, onları belirli bir dünya görüşü etrafında bir araya getiren toplumsal bir kurumdur. Aynı zamanda, bireyin varoluşuna anlam kazandıran bir değerler sistemi ve yaşam tarzıdır. Din, insanın yaratıcıya gönüllü bir bağlılık duyması, bu bağlılığı çeşitli duygu, düşünce ve davranışlarla ifade etmesi sürecini kapsar. Üstün bir varlığa inanma, O'nunla ilişki kurma ve bu inancın yönlendirdiği şekilde iradi davranışlarda bulunma, dini yaşantının temel unsurlarını oluşturur.⁵²

İçsel huzur, insanın ruhsal yapısında uyum ve dengeyi sağlayabilmesiyle ilgilidir. Duygusal sarsıntılar, varoluşsal endişeler ve hayatın getirdiği zorluklar karşısında bireyin ayakta kalabilmesi, büyük ölçüde bu içsel dengeyi koruyabilmesine bağlıdır. Din, insanın yaşamına inanç ve ibadetler aracılığıyla yön vererek, onun hem kendisiyle hem de çevresiyle uyum içinde, anlam dolu bir hayat sürmesine katkı sağlar. Böylece kişinin umutsuzluk ve anlamsızlık duygularına kapılmasının önüne geçerek karşılaştığı korkular ve kaygılar karşısında bir güven ve sığınak görevi görür . Bu anlamda din, insanın psikolojik yapısına denge kazandırarak onun içsel huzurunu besler.⁵³

Dinî değerler ve ibadetler aracılığıyla birey, sadece zihinsel değil aynı zamanda ruhsal olarak da beslenir. İbadet, dua ve tefekkür gibi pratikler, bireyin kendi iç dünyasında denge kurmasına yardımcı olurken, yaşanan sıkıntılarla baş etmede de yapıcı bir rol üstlenir. Din öğretimi ise bireyin bu manevi kaynaklardan bilinçli bir şekilde yararlanmasını sağlayarak, onun ruhsal direncini artırır. Araştırmalarda da görüldüğü üzere, dindarlık düzeyi yüksek bireylerin kaygıları daha az olmakta, güven duyguları daha gelişmiş bulunmakta ve hayatı daha anlamlı

⁵⁰ Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”, 8-16.

⁵¹ Suat Cebeci, “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 59.

⁵² Köylü, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, 62-64.

⁵³ Ali Rıza Aydın, “İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/2 (2009), 89-91.

buldukları ifade edilmektedir.⁵⁴ Birey, yaşamın karmaşıklığı ve bilinmezliği içerisinde kendisine yol gösteren bir inanç sistemine sahip olduğunda, bu durum onun stresle başa çıkma kapasitesini de artırmaktadır.⁵⁵ Dolayısıyla din öğretimi bireyin ruhsal sağlığını destekleyen, yaşamın zorlukları karşısında onu dirençli hâle getiren ve psikolojik dengeyi sağlayan bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle dinî bilgi ve pratiklerin içsel huzur ve dengenin sağlanmasında birey üzerindeki olumlu etkisi göz ardı edilemez.⁵⁶

2.4.3. Aidiyet ve sosyal bağlar

İnsan, doğası gereği sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu durum, bireyin fiziksel, ruhsal ve zihinsel anlamda da başkalarıyla ilişki kurma ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bireyin kendini bir topluluğa ait hissetme arzusu, onun “aidiyet” ihtiyacının temelini oluşturmaktadır.⁵⁷ Aidiyet, bireyin bir gruba, topluma ya da inanç sistemine bağlanarak kimlik geliştirmesi ve yaşamına anlam kazandırması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda din, bireyle toplum arasında anlamlı bir bağ kurarak onları ortak bir değer ve amaç etrafında bir araya getiren temel bir unsurdur. Dinin bireye kazandırdığı kimlik bilinci, hem toplumsal bütünleşmeyi güçlendirmekte hem de bireyin kendisini bir topluluğun anlamlı bir parçası olarak görmesine katkı sağlamaktadır.⁵⁸

Literatürde yer alan bazı çalışmalarda din eğitiminin yalnızca bireyin dini bilgi kazanımı açısından değil, aynı zamanda sosyalleşme ve toplumsal uyum açısından da işlevsel olduğu vurgulanmaktadır. Buna göre, din eğitimi bireyi ahlaki, kültürel ve sosyal değerlerle donatarak yaşadıkları toplumun aktif bir üyesi hâline getirir. Bu süreçte sevgi, saygı, hoşgörü, sadakat ve adalet gibi evrensel erdemler, bireyin sosyal bağ kurmasında ve kendisini bir grubun parçası olarak görmesinde temel teşkil eder.⁵⁹ Aidiyet duygusu, bireyin hem psikolojik huzuru için hem de toplumsal bütünlük açısından vazgeçilmez bir yapı taşıdır.⁶⁰ Din eğitimi, bireyin kendini yalnız hissetmediği, inandığı değerler çerçevesinde benzer düşünen insanlarla bağ kurabildiği

⁵⁴ Veysel Uysal - Yahya Turan, “Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler”, *Bilimname* 2019/40 (2019), 69-70.

⁵⁵ Hüseyin Adem Tülüce, “Bireysellik ve Toplumsallık Bağlamında Modern Bireyin Anlam Arayışı”, *Journal of University Research* 5/3 (2022), 305-312.

⁵⁶ Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”, 16-17.

⁵⁷ Yasin Yiğit, “Din Öğretiminin Amaçları Bağlamında Kültürel Aidiyet ve Kültürel Sorumluluk Bilinci”, *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/1 (2021), 332.

⁵⁸ Behlül Tokur - Hümeysra Ahsen Doğan, “Gençlerde Kimlik Algısı ve Dinî Hayat: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, *Eskiye* 50 (2023), 709.

⁵⁹ Nursena Demirkol, *Sosyal Hayata Katkısı Açısından Din Eğitimi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 73.

⁶⁰ Yiğit, “Din Öğretiminin Amaçları Bağlamında Kültürel Aidiyet ve Kültürel Sorumluluk Bilinci”, 332.

bir sosyal zemin oluşturur. Bu yönüyle din eğitimi, bir bağ ve anlam duygusu da oluşturur. Dinin içerdiği “ümme”, “kardeşlik”, “yardımlaşma” gibi kavramlar, bireyler arası sosyal bağların dini temeller üzerinden güçlenmesine katkı sunar.⁶¹

Literatürde gençlik dönemi ile ilgili yapılmış bazı çalışmalarda, sosyal bağlar ve aidiyet bireyin gelişimsel evreleri bağlamında ele alınmıştır.⁶² Bu çalışmalara göre gençlik dönemi, bireyin kendine özgü bir kimlik oluşturma ve toplumsal rollerle özdeşleşme çabalarının yoğunlaştığı bir aşamadır. Bu süreçte bireyin sosyal çevresi -özellikle aile, arkadaş grubu ve okul- din eğitimine ilişkin tutum ve yaklaşımları üzerinden bireyin aidiyet algısını etkilemektedir. Aile içinde tutarlı bir dinî yaşantı gözlemleyen genç, dini değerlere daha olumlu yaklaşırken, aile ile dinî tutumlar arasında çatışma yaşayan gençlerde aidiyet duygusu zedelenabilmektedir.⁶³ Özellikle arkadaş grupları, genç bireyler için sosyal kabulün en yoğun yaşandığı alanlardır. Bu gruplarda paylaşılan dinî uygulamalar ve değerler, bireyin grup içindeki konumunu etkiler. Ortak inanç zemini, bireyin hem arkadaş grubuna hem de daha geniş toplumsal yapıya aidiyetini pekiştirir.⁶⁴ Bu bağlamda din eğitiminin, bireyin sosyal bağlarını sağlıklı bir biçimde kurabilmesi adına rol modeller sunan, yönlendiren ve dengeleyici bir sistem olduğu ifade edilmektedir.⁶⁵

Din eğitiminin toplumda sosyal uyumu sağlama işlevine dikkat çekilmiştir. Bireyler arası güvenin, birlikte yaşama kültürünün ve karşılıklı saygının gelişmesi, ancak ortak değerler etrafında birleşmeyle mümkündür. Din eğitimi, bu ortak değerlerin içselleştirilmesini sağlayarak bireyler arasında güçlü sosyal bağların kurulmasına katkı sunar. Böylelikle yalnız bireyler değil, aynı zamanda daha huzurlu ve dayanışmacı bir toplum da inşa edilmiş olur.⁶⁶

Sosyal bağların kurulması ve aidiyet duygusunun güçlenmesi bireysel bir ihtiyaç olmanın ötesinde toplumsal bir zorunluluk hâlini almaktadır. Din eğitimi, bu bağlamda bireyin manevi gelişimi ile birlikte toplumsal barış ve bütünlüğün tesisi için gerekli olan sosyal yapıyı da inşa etmektedir.⁶⁷ Özellikle genç bireylerin kimlik inşa sürecinde karşılaştıkları sosyal çevreler, din eğitiminin yönlendirici ve birleştirici etkisini daha görünür kılmaktadır. Bu nedenle din eğitimi,

⁶¹ Demirkol, *Sosyal Hayata Katkısı Açısından Din Eğitimi*, 104.

⁶² Ercan Geçgin, *Ergenlik Dönemi Din Eğitiminde Sosyal Çevrenin Etkisi* (Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019), 49.

⁶³ Suna Kaymak Özmen, “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/2 (2004), 29.

⁶⁴ Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi* (Ankara: Zirve Ofset, 1992), 162-164.

⁶⁵ Gündüz, “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”, 1109.

⁶⁶ Demirkol, *Sosyal Hayata Katkısı Açısından Din Eğitimi*, 1.

⁶⁷ Hasan Yavuzer - Esra Cihan, “Din Toplum İlişkisi”, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2023), 115-117.

sosyal bağlar ve aidiyet duygusunun kazandırılması açısından hem bireysel gelişim hem de toplumsal birlik için önemli bir rol üstlenmektedir.

2.5. Manevi İhtiyaçların Karşılanmasında Manevi Danışmanların Rolü

Manevi danışmanlık, bireyin yaşadığı sorunlarla başa çıkmasına destek olmasının yanı sıra yaşamındaki olumlu deneyimleri çoğaltarak iç huzurunu artırmayı da amaçlar. Bu süreç, hem ruhsal hem de fiziksel sağlığı olumlu yönde etkileyerek kişinin kendini daha iyi hissetmesine, özgüven kazanmasına ve öz saygısının güçlenmesine katkı sağlar. Manevi rehberlik yürüten kişi, vaaz vermez ya da psikolojik danışmanlık yapmaz; bunun yerine, inanç ve maneviyat temelli bir yaklaşımla bireyin anlam arayışına destek olur ve içsel yolculuğuna rehberlik eder.⁶⁸ Manevi danışmanlığın temel amacı, bireyin dini ya da manevi yaşamını yönlendirmek ya da ona öğüt vermek değil; yaşadığı manevi sorunları anlamasına, çözüm yolları geliştirmesine ve sağlıklı kararlar almasına destek olmaktır. Bu süreçte bireye gerekli bilgi ve rehberlik sunularak, benzer durumlarla yeniden karşılaştığında daha bilinçli ve etkili çözümler üretebilme yetisinin güçlenmesi hedeflenmektedir.⁶⁹

Cebeci'nin yaklaşımına göre, manevi danışmanlık hizmeti bireyin beş temel ihtiyacına karşılık gelmektedir: bilgi edinme, ikna olma, yardım arama, moral desteği sağlama ve uzlaşma. Buna göre kişi, bir konuda bilgi sahibi olmak ya da mevcut bilgisinden emin olmak amacıyla danışmana başvurabileceği gibi, çaresiz kaldığı bir durumda destek almak, duygusal rahatlama yaşamak veya yaşadığı bir anlaşmazlığı çözümlemek amacıyla da manevi danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyabilir.⁷⁰ Manevi danışmanlık ve rehberlik bir süreç olmakla beraber, bireyin yaşamı boyunca önemseydiği unsurları fark edebilmesi, kendini anlayıp keşfedebilmesi, kendi inanç dünyasının yaşantısına etkilerini bilmesine destek olmaktır.⁷¹ Benzer bir tanımlamayı da Altaş şu şekilde yapmıştır: “*Danışanın çevresindeki bireylerle ilişkilerinde olumsuz durumlarının tanı ve tedavi süresinde, psikolojik danışma teknikleri ve dinsel kaynaklardan yararlanarak, olumlu davranış değişikliğine yönlendirilmesi ve teşvik edilmesidir.*”⁷²

Manevi danışmanlık ve rehberlik ile ilgili tanımlar incelendiğinde genel olarak, insanların karşılaştığı olumsuz durumların, beklemediği ani gelişen olayların kötü etkilerini ortadan

⁶⁸ Huriye Martı, “Din ve Maneviyat Desteğiyle Hayatı Yaşanılır Kılmak”, *Diyanet Aylık Dergi* 338 (2019), 6-9.

⁶⁹ Asude Coşkunsever, *Sosyal Hizmetlerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 178-179.

⁷⁰ Cebeci, “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, 26-28.

⁷¹ Düzgüner - Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*, 10-11.

⁷² Altaş, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, 339.

kaldırması ya da en aza indirilebilmesi, danışanların durumlarını kabullenerek bu durumlarla başa çıkabilmesi için dini ve inanç değerleri çerçevesinde onlara sağlanan bir destek süreci olduğunu söylememiz mümkündür. Manevî danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin temel amacı, bireylerin yaşadığı sorunları belirleyip, dinî ve manevî kaynaklardan yararlanarak onlara çözüm yolları sunmaktır. Bu sayede bireyin yaşam kalitesini artırmak ve bu iyilik hâlinin sürdürülebilirliğini sağlamak hedeflenir. Allah’a yönelme, insanın ruhsal gücünü harekete geçirmesi açısından önemli bir destek sunar. Bireyin karşılaştığı zorlukları aşabilmesi ve kendi iç potansiyelini ortaya çıkarabilmesi bu yönelişle kolaylaşır. Ayrıca bu hizmetler, bireyin önce kendisini tanımasına, gerçekçi bir benlik algısı geliştirmesine, kendini olduğu gibi kabul etmesine ve sahip olduğu içsel gücün farkına varmasına katkı sağlar. Böylelikle kişi hem kendiyle hem de çevresiyle daha uyumlu ilişkiler kurabilir ve daha huzurlu bir yaşam sürebilir.⁷³

İnsan, fitratı gereği yardıma ihtiyaç duyan bir varlıktır. Zorluklarla karşılaştığında, içinden çıkamadığı problemlerle baş başa kaldığında bir başkasının rehberliğine, fikrine ya da desteğine başvurma ihtiyacı hisseder. Bu durum, insanın yaratılışındaki bağımlılık ve yönlendirilme arayışının doğal bir yansımasıdır. Tarih boyunca insanlar, karşılaştıkları sıkıntılı anlarda, kendilerini bu durumdan kurtaracak ya da en azından huzur bulmalarını sağlayacak bir destek arayışına girmiştir. Bu bağlamda, sosyal bir varlık olan insanın, yaşamı boyunca çeşitli alanlarda manevi desteğe ve danışmanlığa ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Bu çerçevede manevi danışmanlığın bireyin bilişsel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamasıyla birlikte bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için kişiler arası iletişimi güçlendirmeye, rahatsızlık veren sorunların çözümüne katkı sağlamaya ve toplumsal dayanışmayı teşvik etmeye yönelik işlevler de üstlendiği söylenebilir.⁷⁴

Manevi danışmanlığın bireysel ve toplumsal işlevlerinin yanı sıra, bu hizmetin kurumsal boyutları da önemlidir. Günümüzde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, bireyler açısından evrensel bir hak, devletler açısından ise anayasal bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de bu hizmetlerin yürütülmesi, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı’na (DİB) verilmiştir. DİB’in benimsediği din hizmetleri anlayışı, insanlığın faydasına olan her türlü faaliyeti, dinî ve manevi boyutuyla birlikte ele almaktadır. Bu bağlamda bireylerin, toplumun

⁷³ Yusuf Aydın - Yakup Üzümlü, “Okul Psikolojik Danışmanlarının Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Görüşleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 12/3 (2023), 2009-2029.

⁷⁴ Aybey, “Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık Uygulamaları ve Gençlik Dönemi Soru ve Sorunları (Batı Karadeniz Örneği)”, 352-355.

ve genel anlamda insanlığın refahı, huzuru ve barışı için yapılan her olumlu girişim, din hizmeti kapsamında değerlendirilmektedir.⁷⁵ Özellikle gençlerin manevi yönden desteklenmesi, DİB'in öncelik verdiği önemli hizmet alanlarından biri haline gelmiştir. Gençlik dönemi, bireyin değer kazanımına en açık olduğu dönem olmakla birlikte, toplumsal kültürün ve inanç sistemlerinin yeni kuşaklara aktarılmasında da kilit bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede DİB gençlere yönelik manevi danışmanlık faaliyetlerini kurumsal bir yapıya kavuşturmak adına ilk somut adımını 2013 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı ile imzaladığı protokol aracılığıyla atmıştır. Bu protokol kapsamında, Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) yurtlarında Kur'an-ı Kerim öğretimi kursları açılmış ve bu hizmetleri sunmak üzere DİB personeli görevlendirilmiştir. 2015 yılında yapılan yeni bir protokol ile bu uygulama daha da kurumsallaşmış ve DİB tarafından KYK yurtlarında görev yapmak üzere resmi olarak manevi danışmanlar görevlendirilmeye başlanmıştır. Bu gelişme, Türkiye'de manevi danışmanlığın gençlik odaklı bir yapıya evrilmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.⁷⁶

Manevi danışmanlık Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sunduğu hizmet alanlarından biridir. Kurumun tarihsel süreç içerisinde çeşitlenerek gelişen hizmet yelpazesi, günümüzde yalnızca dinî konularda bilgilendirme ile sınırlı kalmayıp, toplumun manevi ihtiyaçlarına da cevap vermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda DİB, alanında eğitim almış personeli aracılığıyla hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ortaya çıkan manevi kriz ve ihtiyaçlara, sahih dinî bilgi ve birikimi temel alarak, sistematik ve yöntemli bir rehberlikle yaklaşmaktadır.⁷⁷

⁷⁵ Düzgüner - Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*, 11.

⁷⁶ Aybey, "Manevi Danışmanlıkta Yeni Bir Alan: Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu", 810-811.

⁷⁷ Düzgüner - Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*, 10-11.

3. DİN EĞİTİMİ VE MANEVİ GELİŞİM İLİŞKİSİ

3.1. Din Eğitiminin Tanımı ve Amaçları

Din eğitimi ve öğretiminin temel amacı, bireylerin inanma ihtiyaçlarını doğru bilgi, sağlam duygular ve uygun becerilerle doyumalarına rehberlik etmektir. Aynı zamanda din eğitimi, dini anlayış ve yaşayışa dair teorik ve pratik sorunları inceleyen, çözüm yolları geliştiren ve geleceğe yönelik düşünsel modeller ortaya koymaya çalışan bir alan olarak işlev görmektedir.⁷⁸

Din, topluma bilinç kazandırma, toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunma ve toplumsal dayanışmayı pekiştirme gibi önemli işlevler üstlenir. En temel rollerinden biri ise bireylere belirli bir dünya görüşü kazandırmasıdır. Bu dünya görüşü sayesinde bireyler, karşılaştıkları sorunlara nasıl yaklaşmaları gerektiğini belirler ve dini referanslara dayalı tutum ve davranışlar sergilerler. Böylece din, bireyin düşünce yapısını şekillendiren ve yaşamını anlamlandırmasına yardımcı olan bir zihniyet inşa etme aracı haline gelir.⁷⁹

Din duygusu, insanda hem doğuştan getirilen hem de yaşam süreciyle gelişen bir yetenek ve ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Yetenektir; çünkü her insan, fıtratı gereği aşkın bir varlığa inanma ve O'na bağlanma potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda bir ihtiyaçtır; zira birey, bu doğal yeteneğini kullanarak inanma duygusunu tatmin etme yolları arar. Bu açıdan bakıldığında, inanma eğilimi insanın “insan olma” özelliğinin ayrılmaz bir parçasıdır.⁸⁰ Din, bireyin hayatında yer edinmeye başladığında onun duygu, düşünce ve davranışlarını derinden etkiler. Bu durum, inancın bireyin kişilik gelişimi üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bir kişinin dini inancı ne kadar içselleştirmiş ve güçlü ise, bu inancın onun kişilik yapısına yansması da o denli güçlü olur. Aynı şekilde, sağlam ve dengeli bir kişilik yapısına sahip bireylerin genellikle güçlü bir inanca sahip oldukları da gözlemlenen bir gerçektir.⁸¹

Din eğitimi, bireyin inanç, ibadet ve ahlakla ilgili bilgi, tutum ve davranışlar edinmesini, dini ve manevi değerlerle ilişkili bir dünya görüşü geliştirmesini amaçlayan sistemli ve bilinçli bir eğitim sürecidir. Bu süreçte birey sadece dinî bilgi edinmekle kalmaz, aynı zamanda bu bilgileri anlamlandırma, içselleştirme ve yaşamına uygulama yollarını da öğrenir.⁸² Din eğitimi, bireyin zihinsel, duygusal ve ahlaki yönlerini birlikte geliştirmeyi hedefleyen bütüncül bir eğitim alanı

⁷⁸ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 72.

⁷⁹ Demirkol, *Sosyal Hayata Katkısı Açısından Din Eğitimi*, 17-20.

⁸⁰ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 96.

⁸¹ Hökelekli, *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*, 267.

⁸² Coşkunsever, *Sosyal Hizmetlerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 31-32.

olarak tanımlanır. Bu bağlamda din eğitimi, değer aktarımı, kimlik inşası ve rehberlik gibi işlevleri de bünyesinde barındırır. Özellikle gençlik döneminde bireyin kişilik ve inanç sistemini yapılandırması açısından din eğitimi önemli bir rol üstlenir.⁸³

Din eğitiminin amaçları, bireyin gelişimsel özelliklerine, toplumsal değerlere ve kültürel yapıya göre çeşitlenebilir. Bununla birlikte literatürde genel kabul gören temel amaçlar şu şekilde özetlenebilir: Din eğitimi, bireyin temel dini kavramları, inanç esaslarını, ibadet biçimlerini ve ahlaki ilkeleri doğru ve sistematik bir biçimde öğrenmesini sağlar.⁸⁴ Bu bilgi birikimi, bireyin dini farkındalık kazanmasına ve inancını bilinçli bir şekilde yaşamasına zemin hazırlar. Özellikle gençlik döneminde bireylerin varoluşsal sorulara yöneldiği bir süreç yaşanır: “Hayatın anlamı nedir?”, “Ben kimim, niçin varım?”, “Ölümünden sonra ne olur?”⁸⁵ gibi sorular, din eğitimi aracılığıyla karşılık bulabilir. Bu yönüyle din eğitimi, bireyin anlam arayışını yapılandırmasına ve içsel bütünlük geliştirmesine yardımcı olur.⁸⁶

Din eğitimi, bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerini tanımasını ve benimsemesini kolaylaştırır. Böylece birey hem topluma uyum sağlar hem de kültürel devamlılık mümkün hale gelir. Dini bilgi ve değerler aracılığıyla birey, kendi kültürel mirasıyla bağ kurar ve onu geleceğe taşır.⁸⁷ Din eğitimi, bireysel anlamda bir inanç dünyası inşa etmeyi, toplumsal düzeyde ise değer üretimini ve birlik duygusunu güçlendirmeyi amaçlayan çok yönlü bir öğrenme alanıdır. Özellikle üniversite gençliği gibi zihinsel sorgulamanın ve manevi arayışın yoğun yaşandığı bir dönemde din eğitiminin amacı, kişisel gelişimi, içsel dengeyi ve sosyal sorumluluğu destekleyen bir yol arkadaşlığı sunmaktır.⁸⁸

3.2. Din Eğitimi ve Maneviyat Arasındaki Etkileşim

Zaman zaman birbirinin yerine kullanılan kavramlar gibi görünen din eğitimi ve maneviyat, içerik ve işlev açısından ayrılmakla birlikte güçlü bir etkileşim içindedir. Din eğitimi, bireye dinî bilgi, değer ve uygulamaları kazandırmayı amaçlayan sistemli bir öğretim sürecidir. Maneviyat ise, bireyin anlam, amaç, içsel huzur ve aşkınlık gibi daha öznel ve deneyimsel

⁸³ Willem L. Wardekker vd., “Kimlik, Kültürel Değişim ve Din Eğitimi”, *Bilimname : Düşünce Platformu* 30 (2016), 566-569.

⁸⁴ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 72.

⁸⁵ Şentürk - Yakut, “Hayatın Anlamı ve Din”, 57.

⁸⁶ Handan Yalvaç Arıcı - İsmail Çevik, “Üniversite Gençlerinin Hayatın Anlam ve Amacını Temellendirmede Dinin Belirleyiciliğine Dair Görüşleri: Karabük Örneği”, *Turkish Online Journal of Design Art and Communication* 15/1 (2025), 222.

⁸⁷ Abdulkadir Çekin, “Din ve Eğitiminin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 2/2 (0 2013), 40.

⁸⁸ Şeyma Monis - Behlül Tokur, “Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Amacı Alt Boyutları ve Dindarlık İlişkisi”, *Journal of Analytic Divinity* 5/3 (2021), 164.

yönelimlerini ifade etmektedir. Bu iki alan arasındaki ilişki, özellikle modern bireyin dini kurumsallıklardan uzaklaştığı, ancak manevi arayışlarını sürdürdüğü günümüz koşullarında daha da önem kazanmıştır. Din eğitimi, yalnızca kalıplaşmış bilgi aktarmaktan ibaret olmadığında; bireyin manevi gelişimini destekleyen, anlam dünyasını zenginleştiren bir araç hâline gelmektedir.⁸⁹ Maneviyat, insanın doğasında var olan ve geliştirilmeyi bekleyen bir potansiyeldir. Din, iman, amel ve duyguyu bir bütün olarak kapsayan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Nitelikli ve dengeli bireyler yetiştirebilmek için manevi yaşamın inceliklerinin bilinmesi ve bu bilincin eğitim yoluyla aktarılması büyük önem taşımaktadır.⁹⁰ Maneviyat eğitimi, gençlerin kimlik ve özgüven gelişimini desteklemenin yanı sıra, onların öz değerlerini içselleştirmelerine de katkı sağlamaktadır. Eğitim sürecinde manevi boyutun dikkate alınması, bireyin “kim olduğu” sorusuna anlamlı cevaplar bulmasına yardımcı olur. Kişiye varoluşuna dair derin bir farkındalık ve aidiyet duygusu kazandırır.⁹¹

Maneviyyat, bireyin içsel dünyasında oluşan bir yönelimdir. Ancak bu yönelimin şekillenmesi ve gelişmesi, bireyin eğitimsel çevresiyle, özellikle de din eğitimiyle sıkı bir ilişki içindedir. Nitelikli bir din eğitimi, bireyin sadece bilgi düzeyini değil, aynı zamanda anlam üretme kapasitesini, içsel denge arayışını, ahlaki duyarlılığını ve kendilik farkındalığını da geliştirir. Bu çerçevede din eğitimi, manevi krizler karşısında dayanıklılığı artırabilir, bireyin varoluşsal sorgulamalarını yapılandırmasına yardımcı olabilir, ahlaki değerleri içselleştirmesi için zemin oluşturabilir. Dolayısıyla din eğitimi, bireyin hem zihinsel hem de duygusal yönlerini besleyerek çok boyutlu bir manevi gelişim sürecine katkı sağlar.⁹²

Gençlik dönemi, bireyin dini ve manevi kimliğini yeniden yapılandığı, geçmişten aldığı değerleri sorguladığı ve yeni anlamlar inşa etmeye çalıştığı bir dönemdir. Bu süreçte din eğitimi, genç bireyin maneviyyatına rehberlik edici bir rol üstlenebilir. Ancak bu rolün etkili olabilmesi için din eğitiminin öğretici olmaktan çok yol gösterici, ezberletici olmaktan çok düşündürücü, otoriter olmaktan çok katılımcı bir anlayışla sunulması gerekmektedir.⁹³ Mevcut bazı din eğitimi modelleri, bireyin manevi yönünü ihmal edebileceği gibi, kalıplaşmış ezberci yöntemler gençlerin bireysel manevi deneyimlerine yabancılaşmalarına da neden olabilir. Oysa,

⁸⁹ Yasin Yiğit, “Yüksek Din Öğretiminin Manevi Sağlık ve Hayata Yönelim Üzerine Etkisi: Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Harran İlahiyat Dergisi* 50 (2023), 123-125.

⁹⁰ Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut*, 271-272.

⁹¹ Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut*, 268.

⁹² Hatice Acar, “Manevi İyi Oluş İle Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 395-397.

⁹³ Mehmet Nas, “Gençlik Dönemi Din, Ahlak ve Değerler Eğitimi”, *Talim* 7/2 (2023), 183-186.

din eğitiminin bireyin içsel dünyasına nüfuz eden, onu anlamlandıran ve manevi farkındalığını besleyen bir içerikte olması önerilmektedir.⁹⁴

3.3. Din Eğitimi ve Manevi İhtiyaçların Karşılanması

Modern üniversite gençliği, psikolojik, sosyal ve manevi boyutlarda birçok zorlukla karşı karşıyadır. Kimlik inşası, bağımsızlık kazanma, değerlerle yüzleşme ve anlam arayışı gibi gelişimsel süreçler, öğrencileri zaman zaman yalnızlık, stres, kaygı ve amaçsızlık gibi durumlarla baş başa bırakmaktadır. Bu noktada, din eğitimi bireylerin manevi ihtiyaçlarına yanıt verebilecek önemli bir destek mekanizması olarak öne çıkmaktadır.

Adıyaman Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir saha araştırmasına göre, üniversite gençliğinin büyük bir bölümü yaşamlarının belirli dönemlerinde anlam ve amaç kaybı yaşamaktadır. Özellikle yakınlarını kaybettiklerinde, psikolojik sorunlar yaşadıklarında, afet ya da kaza gibi durumlarla karşılaştıklarında manevi desteğe olan ihtiyaçları artmaktadır. Bu bağlamda din eğitimi, yaşadıkları olayları anlamlandırmalarını ve psikolojik dayanıklılık geliştirmelerini desteklemektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %90'ı, anlam ve amaç kaybı yaşadıkları dönemlerde manevi desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiş, bu destek ihtiyacının en fazla hissedildiği durumlar arasında ölüm, psikolojik bunalım, ayrılık ve ekonomik sıkıntılar gibi kriz anları yer almıştır.⁹⁵ Bu bulgular, üniversite öğrencilerinin yaşamın kırılma anlarında içsel dengelerini yeniden kurmak için dinî ve manevi desteğe ihtiyaç hissettiklerini göstermektedir. Bu desteğin sağlanmasında manevi danışmanlık hizmetleri ve din eğitiminin sunduğu içerikler önemli bir yer tutmaktadır.⁹⁶ Öğrencilerin önemli bir kısmı dinî bilgilerinin temel kaynağı olarak aile çevresini ve okul ortamını göstermiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin büyük bir bölümü inanç, ibadet ve ahlâk konularında kapsayıcı ve doğru bilgiye ulaşma konusunda yetersizlik hissettiklerini ifade etmiştir.⁹⁷ Bu bulgular din eğitiminin dini konularda bilgilendirici, rehberlik edici ve duygusal açıdan destekleyici bir niteliğe sahip olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırma aynı zamanda, öğrencilerin dinî destek almak için sürekli, sabit bir danışmanlık bürosu kurulmasını istediklerini de ortaya koymuştur. Bu danışmanlık merkezlerinin, bilgi vermenin yanı sıra öğrencilerin manevi sıkıntılarına kulak veren ve çözüm üretmeye çalışan bir formatta yapılandırılması önerilmektedir. Böylece, din

⁹⁴ Mehmet Bahçekapılı, “Din Eğitiminde Pedagojik Yaklaşımlar; ‘Din Hakkında Öğrenme’ ve ‘Dinden Öğrenme’”, *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları* 4/2 (2011), 101-102.

⁹⁵ Muharem Cufta, “Stres ve Dini İnanç”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2016), 52.

⁹⁶ Canan Yılmaz, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Nefs Psikolojisinde Manevi Dayanıklılık”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 80.

⁹⁷ Cufta, “Stres ve Dini İnanç”, 52.

eğitimi ile uygulamalı manevi danışmanlık hizmetleri bütünleşerek öğrencilere çok boyutlu bir destek sistemi sunabilir.⁹⁸

Günümüz dünyasında bireyler, teknolojik gelişmelerin ve toplumsal değişimlerin hızla yaşandığı bir çağda, psikolojik yüklerin ve yaşam kaygılarının etkisi altında hayatlarını sürdürmektedir. Bu yoğun yaşam temposunun doğurduğu gerilim ve belirsizlikler bireyleri zihinsel, duygusal ve fizyolojik düzeyde etkileyerek stres kavramını çağdaş insanın gündelik yaşamının merkezine yerleştirmiştir. Modern yaşam biçiminin getirdiği bu stres yüküyle başa çıkmada bireyler psikolojik tekniklerle birlikte, inançlarından da destek almaktadır. Bu noktada, dini inanç bireyin sadece metafizik bir yönelimi değil, aynı zamanda psikososyal bir dayanak ve başa çıkma mekanizması olarak işlev kazanmaktadır.⁹⁹

Stres, bireyin yaşam dengesini tehdit eden iç ya da dış faktörlere karşı gösterdiği fizyolojik ve psikolojik tepkiler bütünüdür. Bu tepkilerin bir sonucu olarak bireyde kaygı, yorgunluk ve çaresizlik gibi duygular gelişebilir. Bireyin böyle duygularla etkili biçimde mücadele edebilmesi için içsel ve dışsal kaynaklara ihtiyacı vardır. İşte tam bu noktada dini inanç bir içsel kaynak olarak devreye girmektedir. Dinî inanç ve ritüeller, bireye, yaşadığı olumsuzlukları anlamlandırma ve kabullenme gücü vererek stresin etkisini azaltmaktadır. Örneğin dua, ibadet, Kur'an okuma gibi manevi uygulamalar bireyin zihnini sakinleştiren, duygularını dengeleyen ve yaşam olaylarına karşı yeniden bir perspektif kazandıran işlevler üstlenmektedir. Özellikle kontrol edilemeyen durumlarda dini inanç; bireyin yaşadıklarını bir “imtihan”, “takdir-i ilahi” ya da “hikmet” çerçevesinde algılamasını sağlar. Bu da, bireyin yaşadığı olayı sadece fiziksel değil, aynı zamanda metafiziksel bağlamda yorumlamasını sağlayarak ona güçlü bir psikolojik tampon görevi görür.¹⁰⁰

Dini inancın, bireyde stresle başa çıkmayı kolaylaştıran üç temel etkisi vardır: 1. Anlam kazandırma: Din, yaşanan sıkıntılara karşı bireye “neden başıma geldi?” sorusunu sormak yerine “bu olay bana ne öğretiyor?” perspektifini kazandırır. 2. Duygusal destek: Birey kendisini yalnız hissetmez; yüce bir varlığın koruması altında olduğu inancıyla iç huzuru artar. 3. Sosyal dayanışma: Dini topluluklar ve ibadet alanları, bireyin kendini değerli, anlaşılmış ve güvende hissettiği sosyal zeminlerdir. Dinî inancı olan bireylerin tümü stresle başa çıkmada başarılı değildir. Zira inanç sisteminin içeriği, bireyin Allah tasavvuru, dini bilgilerin doğruluğu ve dindarlığın yaşantıya yansıma biçimi bu süreçte belirleyicidir. Stresle başa çıkmada din,

⁹⁸ Maçın vd., “Üniversite Öğrencilerinin Manevi Danışmanlık ve Dini Destek İhtiyacı: Adıyaman Üniversitesi Örneği”, 53.

⁹⁹ Cufta, “Stres ve Dini İnanç”, 56.

¹⁰⁰ Cufta, “Stres ve Dini İnanç”, 63.

ancak doğru bilgi ve dengeli bir inanç yapısıyla etkili olur.¹⁰¹ Dini inançlar, bireyde içsel huzuru besleyerek onun yaşama tutunma gücünü artırır. Zorlayıcı yaşam olayları karşısında, dinin sunduğu destek ve şekillendirdiği anlam dünyası bireyin psikolojik zorluklarını azaltır. Ancak bu işlev, bireyin dinle olan ilişkisinin derecesi ile doğrudan ilişkilidir. Din bireyin davranışlarına, tutumlarına ve hayat anlayışına yön veren bir olgu olarak değerlendirilir. İnanan kişi için din, hem düşünsel bir kabul hem de yaşantısal bir tecrübedir. Din, inanç ve davranışın bütünleştiği bir yaşam biçimidir.¹⁰² Bu bağlamda, dinin stresle başa çıkmadaki etkisi inanç, dini bilginin doğruluğu ve bireysel uygulama biçimi gibi çok yönlü faktörler üzerinden değerlendirilmelidir.

Bu noktada, bireyin stresle başa çıkma süreci hem psikolojik hem de kimliksel bir boyut taşımaktadır. Din, bireyin kimliğini anlamlandırmasında, değer yargılarını şekillendirmesinde ve yaşamına yön vermesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan bir çalışmada kimliğin, sosyal aidiyetlerin yanında bireyin inanç dünyasıyla da bütünleştiği, dinin ise bireye varoluşsal bir yönelim ve anlam kazandırdığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, gençlerin dinî kimlikleri, modern yaşamın getirdiği değişimlerle yeniden biçimlenmekte, bireysel özgürlük ile toplumsal aidiyet arasındaki dengeyi kurma çabası ön plana çıkmaktadır. Din eğitimi bu dengeyi sağlamada rehberlik işlevi görerek bireyin kimlik bilincini de güçlendirmektedir.¹⁰³ Bu bağlamda, manevi ihtiyaçların karşılanmasında din eğitimi, bireyin içsel dünyasında bir anlam ve yön bulma arayışı olarak değerlendirilmektedir. Gençler açısından dinî öğrenme süreçleri, kişisel kimliğin ve manevi istikrarın bir parçası haline gelmekte; ibadet, dua, paylaşım ve tefekkür gibi uygulamalar hem kişisel bütünlüğü hem de ruhsal dengeyi pekiştirmektedir.¹⁰⁴ Bu nedenle üniversite döneminde din eğitimi, gençlerin yalnızca akademik ve bilişsel yönlerini değil, aynı zamanda manevi kimlik ve aidiyet duygularını da destekleyen bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Gençlik dönemi, bireyin hem fiziksel hem de ruhsal yönden büyük değişimler yaşadığı bir süreçtir. Bu dönemde bireyler, kimlik arayışı, anlam sorgulama, değer bunalımı, stres, kaygı, yalnızlık ve gelecek endişesi gibi pek çok problemle karşı karşıya kalmaktadır.¹⁰⁵ Din eğitimi, gençlerin yaşadığı bu sorunlarla baş edebilmelerinde, psikolojik dayanıklılık geliştirmelerinde

¹⁰¹ Cufta, “Stres ve Dini İnanç”, 64-66.

¹⁰² Köylü, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, 62.

¹⁰³ Tokur - Doğan, “Gençlerde Kimlik Algısı ve Dinî Hayat: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, 717-719.

¹⁰⁴ Salih Aybey, “Gençlik Dönemi Problemleri Karşısında Din Eğitimi”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (31 Aralık 2022), 954.

¹⁰⁵ Maçın vd., “Üniversite Öğrencilerinin Manevi Danışmanlık ve Dini Destek İhtiyacı: Adıyaman Üniversitesi Örneği”, 39.

ve kişiliklerini sağlıklı bir şekilde oluşturmalarında önemli bir işlev görmektedir. Özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde alınan din eğitiminin birey üzerinde olumlu etkiler bıraktığı ve bireyin ahlaki gelişiminden iç dünyasında yaşadığı sıkıntılarla başa çıkmasına kadar pek çok alanda katkı sağladığı vurgulanmaktadır.¹⁰⁶

Günümüz gençliği, bireysel gelişim süreçlerinde çeşitli değer ve inanç sistemlerinden etkilenmektedir. Bu noktada din eğitimi, bireyin ahlâkî, psikolojik ve sosyal yönlerini etkileyen bir gelişim aracıdır. Gençlerin din ile ilişkilerinde, geleneksel dindarlık anlayışından ziyade daha çok dinin entelektüel, ideolojik ve sembolik boyutlarına yöneldikleri görülmektedir. Bu yönelimin bir sonucu olarak, gençler dinin özellikle manevi ve ahlaki yönlerine önem vermektedir.¹⁰⁷

3.3.1. Ahlaki karar süreçlerine etkisi

Din eğitimi, bireyin düşünce ve davranışlarını yönlendiren, onu içten kuşatan ve ahlaki yönden geliştiren bir disiplin olarak, ahlaki karar alma süreçlerinde etkili olmaktadır. İnsanın Allah'a itaati, ana-babaya ve büyüklere saygısı, küçüklere şefkati ve canlılara karşı duyarlılığı gibi ahlaki duygular, din eğitimi sayesinde gelişmektedir. Bu yönüyle din eğitimi, değer ve davranış kazandıran bir süreçtir. Ahlaki kararların şekillenmesinde bireyin sahip olduğu değerler sistemi büyük rol oynar ve bu sistemin oluşumunda din eğitimi belirleyici bir işleve sahiptir.¹⁰⁸

Araştırmalara göre, gençlerin yaşamlarında din; dürüstlük, yararlı olma, başarılı olma gibi değerlere öncelik verilmesi şeklinde etkili olmaktadır. Bu durum, gençlerin ahlaki kararlarını şekillendirirken dini esaslardan ziyade bu esasların getirdiği erdemleri öne çıkardığını göstermektedir. Dinin, gençlerin vicdanî yönlerini besleyen bir unsur olarak ahlaki tutum ve davranışlarını yönlendirdiği söylenebilir. Bu bağlamda gençler, ibadetleri ihmal edebilmelerine rağmen, dinin ahlaki boyutuna güçlü bir ilgi duymakta ve bu yönüyle ahlaki kararlarında dine dayalı bir duruş sergilemektedir.¹⁰⁹

3.3.2. Duygusal iyilik hali ve stresle başa çıkma

Gençlik döneminin getirdiği duygusal dalgalanmalar karşısında din eğitiminin bireye anlam, umut ve teselli sunması, bu eğitimi ruh sağlığı açısından önemli kılmaktadır. Din eğitimi

¹⁰⁶ Geçgin, *Ergenik Dönemi Din Eğitiminde Sosyal Çevrenin Etkisi*, 89-90.

¹⁰⁷ Ali Kemal Acar, "İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 34.

¹⁰⁸ Salih Aybey, "Gençlik Dönemi Problemleri Karşısında Din Eğitimi", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (2022), 937-938.

¹⁰⁹ Acar, "İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi", 34.

sayesinde birey, hayatın anlamı üzerine derin düşüncelere yönelmekte ve varoluşsal sorulara tatmin edici cevaplar bulabilmektedir. İbadet ve dua gibi dini pratiklerin, öfke, stres, kaygı gibi duygularla başa çıkmada etkili olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda din eğitimi, bireyin kimliğini şekillendirmesini, manevi ihtiyaç ve anlamsızlık hissinden kurtulmasını ve psikolojik olarak güçlenmesini desteklemektedir.¹¹⁰

Din eğitiminin gençlerin duygusal dünyasına katkısı dikkat çekicidir. Gençlik dönemi, yoğun duygusal çalkantıların yaşandığı bir süreçtir. Bu süreçte din eğitimi, bireyin yaşamına anlam kazandırmakta, umut duygusunu beslemekte ve manevi destek sağlamaktadır. Özellikle bireyin iç dünyasında oluşan boşlukların, dinin sunduğu değerlerle doldurulması mümkün olmakta, bu da bireyin psikolojik dayanıklılığını artırmaktadır.¹¹¹

3.3.3. Sosyal sorumluluk bilinci

Din eğitimi, bireyin yalnızca kendine karşı değil, içinde yaşadığı topluma karşı da sorumluluk duymasını teşvik eder. Allah’a itaat ve ibadet anlayışı yanında toplumsal barış, saygı, sevgi, hoşgörü ve empati gibi sosyal değerlerin gelişiminde din eğitimi temel bir rol oynar. Birey, din eğitimi yoluyla görev bilinci, diğerkâmlık, tevazu ve bağlılık gibi erdemleri benimser. Bu da onun toplumsal ilişkilerde daha duyarlı, sorumluluk sahibi ve katkı sunmaya istekli bir birey olmasına yardımcı olur.¹¹²

Çeşitli araştırma bulgularına göre gençlerin dindarlık algısı, cemaat ve topluluk bağlamında bir kimlik ve aidiyet duygusu ile şekillenmektedir. Özellikle kent yaşamında dinî gruplar içerisinde yer alan gençler, sosyal sorumluluklarını bu yapıların etkisiyle daha bilinçli bir şekilde yerine getirmektedirler. Din eğitimi sayesinde gençlerin; yardımlaşma, dayanışma ve topluma katkı sağlama gibi değerleri benimsedikleri ve bu doğrultuda sosyal sorumluluk bilinci geliştirdikleri ifade edilebilir.¹¹³

Dini katılımlar, bireyin ruhsal sağlığını koruyan ve psikolojik dayanıklılığını artıran bir sosyal destek mekanizması işlevi görür. Özellikle inancın zayıfladığı, stresin arttığı veya zorlayıcı yaşam koşullarının yaşandığı dönemlerde, dini toplulukların sağladığı manevi dayanışma, kişinin hem inancını hem de ruhsal dengesini sürdürmesi açısından önemli bir rol üstlenir.¹¹⁴

¹¹⁰ Aybey, “Gençlik Dönemi Problemleri Karşısında Din Eğitimi”, 954-955.

¹¹¹ Acar, “İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi”, 35.

¹¹² Aybey, “Gençlik Dönemi Problemleri Karşısında Din Eğitimi”, 936.

¹¹³ Acar, “İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi”, 34.

¹¹⁴ Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut*, 110.

Böylelikle din, toplumsal yaşam içindeki sorumluluklarına rehberlik eden bir yapı haline gelmektedir.

4. YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik (olgubilimsel) bir çalışma olarak tasarlanmıştır.

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan yöntemsel yaklaşıma, veri toplama ve analiz süreçlerine, araştırmacının rolüne ve etik ilkelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçlarını gidermede din eğitiminin rolüne ilişkin yaşantılarını ve algılarını derinlemesine incelemek amacıyla fenomenolojik nitel araştırma deseni ile yürütülmüştür. Fenomenolojik desen, bireylerin belirli bir olguya ilişkin deneyimlerinin özünü ortaya koymayı amaçlayan bir nitel araştırma desendir.¹¹⁵

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçlarını yaşama biçimlerini, din eğitimi ve manevi danışmanlıkla ilgili deneyimlerini ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeyi amaçladığından nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmalar, bireylerin yaşantılarını, algılarını ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları doğal bağlamları içerisinde anlamayı hedefleyen bir araştırma yaklaşımıdır.

Bu doğrultuda araştırma, fenomenolojik desen çerçevesinde yürütülmüştür. Bu çalışmada söz konusu olgu, üniversite öğrencilerinin “manevi ihtiyaçları” ile “din eğitimi ve manevi danışmanlık deneyimleri”dir.

4.2. Veri Toplama Aracı

Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formu, ilgili literatür incelenerek ve uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Formda, öğrencilerin manevi ihtiyaçlarını tanımlama biçimlerine, bu ihtiyaçların zaman içerisindeki değişimine, manevi ihtiyaçlarını karşılama yollarına, din eğitimi ve manevi danışmanlığa ilişkin deneyimlerine yönelik açık uçlu sorular yer almaktadır. Bu sayede, katılımcıların kişisel deneyimlerini derinlemesine ifade etmelerine ve manevi ihtiyaçlarını çok boyutlu bir şekilde açıklamalarına olanak tanınmıştır.

¹¹⁵ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 69.

4.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, gönüllülük esasına dayalı olarak yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, araştırmacıya belirlenen sorular doğrultusunda esneklik tanıyarak katılımcının düşüncelerini derinlemesine ifade etmesine olanak sağlayan bir veri toplama aracıdır. Bu yöntem sayesinde öğrencilerin dini-manevi deneyimleri, yaşantıları ve algıları doğrudan kendi anlatımları üzerinden değerlendirilmiştir. Mülakatlar, önceden belirlenmiş açık uçlu sorularla yürütülmüş, gerektiğinde takip soruları sorularak katılımcıların duygusal ve bilişsel süreçleri daha ayrıntılı olarak anlaşılmasına çalışılmıştır.

Katılımcılardan araştırmaya katılım öncesinde bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Görüşmeler yüz yüze ortamda gerçekleştirilmiş, her görüşme ortalama 30–60 dakika sürmüştür. Katılımcıların izinleri doğrultusunda görüşmeler ses kaydı alınarak kaydedilmiş ve daha sonra yazılı metne dönüştürülmüştür. Katılımcıların görüşme esnasında kendilerini rahat hissetmeleri adına mülakatlar uygun zaman ve mekânda, mahremiyete saygı gösterilerek gerçekleştirilmiştir. Katılımcı isimleri gizli tutulmuş ve veriler anonimleştirilmiştir.

4.4. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Yalova Akça Hatun Kız Öğrenci Yurdu'nda farklı fakülte ve sınıf düzeylerinden gönüllü olarak katılım sağlayan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılar, araştırma amacına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Örneklemin oluşturulmasında cinsiyet, sınıf düzeyi, fakülte ve manevi danışmanlık hizmeti alma durumunda çeşitlilik sağlanmasına özen gösterilmiştir. Katılımcı sayısı, verilerde tekrar ve doygunluk sağlanıncaya kadar belirlenmiştir.

Katılımcıların yaşları 19 ile 25 arasında değişmekte olup, Türkiye'nin farklı illerinden üniversite öğrenimi için Yalova'ya gelmiş bireylerden oluşmaktadır. Bu çeşitlilik, katılımcıların dini-manevi deneyimlerinde farklı sosyo-kültürel arka planların yansımalarını gözlemleyebilme açısından anlamlı bir zemin sunmuştur. Katılımcıların ortak noktası ise aynı yurt ortamını paylaşmaları ve üniversite yaşamı bağlamında manevi süreçleri benzer sosyal çevrelerde deneyimlemeleridir.

Tablo 1. Mülakata katılan öğrencilerin demografik bilgileri.

Katılımcı Kodu	Mezun Olduğu Lise	Okuduğu Bölüm	Yaşı	Annenin Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu	Yaşadığı Şehir
K1	İHL	İslami İlimler	22	Okumadı	Ortaokul	İstanbul
K2	İHL	İslami İlimler	21	Ortaokul	Üniversite	Çorum
K3	Anadolu Lisesi	Uluslararası İlişkiler	24	İlkokul	Lise	İzmir
K4	Anadolu İHL	İslami İlimler	25	Okur-yazar	Ortaokul	İstanbul
K5	Sosyal Bilimler Lisesi	Psikoloji	22	İlkokul	İlkokul	Ağrı
K6	Anadolu İHL	İslami İlimler	20	Ortaokul	Ortaokul	İstanbul
K7	İHL	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	21	Okumadı	Ortaokul	Batman
K8	Anadolu İHL	Hukuk	20	Üniversite	Lise	İstanbul
K9	Anadolu Lisesi	Uluslararası İlişkiler	23	İlkokul	Ortaokul	Düzce
K10	Anadolu İHL	İslami İlimler	22	İlkokul	Lise	İstanbul
K11	Anadolu İHL	Hemşirelik	20	İlkokul	İlkokul	Bursa
K12	Anadolu İHL	İslami İlimler	20	İlkokul	Üniversite	İstanbul
K13	Anadolu Lisesi	Hukuk	19	İlkokul	Lise	Manisa
K14	Anadolu Lisesi	Sosyal Hizmet	21	İlkokul	İlkokul	Bursa
K15	Anadolu Lisesi	Çalışma Ekonomisi	20	İlkokul	İlkokul	Bursa
K16	Anadolu İHL	Grafik Tasarım	24	Okumadı	İlkokul	İstanbul
K17	Anadolu İHL	Psikoloji	19	Okumadı	Lise	Ağrı
K18	Fen Lisesi	Psikoloji	21	Ortaokul	Ortaokul	Samsun
K19	Anadolu Lisesi	Sosyal Hizmet	22	Lise	Lise	Kastamonu

4.5. Verilerin Analizi

Toplanan veriler, nitel veri analiz tekniklerinden tematik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Analiz sürecinde Braun ve Clarke tarafından önerilen altı aşamalı tematik analiz basamakları izlenmiştir.¹¹⁶ Tematik analiz, verilerde tekrar eden anlam örüntülerini belirlemeyi, sınıflandırmayı ve yorumlamayı amaçlayan esnek bir nitel analiz yaklaşımıdır. Bu süreçte araştırmacı, öncelikle verileri defalarca okuyarak genel bir anlam oluşturmuş, ardından anlamlı ifadeleri kodlayarak ilk temaları ortaya çıkarmıştır. Kodlar arasındaki ilişkiler gözden geçirilmiş, benzer nitelikteki kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Daha sonra bu temalar tutarlılık ve anlam bütünlüğü açısından yeniden değerlendirilmiş, uygun biçimde adlandırılmış ve tanımlanmıştır. Son aşamada ise elde edilen bulgular, katılımcı ifadeleriyle desteklenerek bütüncül bir biçimde yorumlanmıştır.

Bu süreçte, Braun ve Clarke'ın önerdiği altı aşama sırasıyla izlenmiştir: Verilerin okunması ve genel bir anlamın oluşturulması, anlamlı ifadelerin kodlanması, kodlardan temaların belirlenmesi, temaların gözden geçirilmesi, temaların adlandırılması ve tanımlanması, bulguların yorumlanması.

Araştırma sürecinde araştırmacı, katılımcı ifadelerini doğrudan alıntılarla desteklemiş ve her bir tema katılımcı deneyimleriyle ilişkilendirilmiştir. Böylelikle katılımcıların manevi deneyimlerinin hem bireysel hem de ortak boyutları bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilmiştir.

4.6. Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada araştırmacı, hem veri toplayıcı hem de yorumlayıcı bir konumda yer almıştır.

Çalışma nitel bir yaklaşımla yürütüldüğü için araştırmacının kişisel birikimi, mesleki deneyimi ve gözlem gücü, verilerin toplanması ve analizinde belirleyici olmuştur. Dokuz yıldır bir kız öğrenci yurdunda manevi danışman olarak görev yapan araştırmacı, bu süre zarfında üniversite öğrencilerinin inanç, değer ve anlam arayışlarını yakından gözlemleme imkânı bulmuştur. Öğrencilerin yaşadıkları manevi bunalımlar, aidiyet arayışları ve dini hassasiyetlerindeki değişimlere ilişkin edinilen bu gözlemler, araştırma konusunun “üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçları” ve bu ihtiyaçların giderilmesinde “din eğitimi”nin rolü olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Böylece çalışma hem sahadaki gerçek gözlemlere hem de akademik bir bakış açısına dayalı olarak oluşturulmuştur.

¹¹⁶ Virginia Braun - Victoria Clarke, “Using thematic analysis in psychology”, *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 77-101.

Araştırmada kullanılan mülakat soruları, ilgili literatürden yararlanılarak, ancak tamamen araştırmanın amacına ve katılımcı grubun özelliklerine uygun biçimde uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Bu yaklaşım sayesinde hem alan yazına dayalı hem de saha deneyimiyle şekillenen özgün bir soru formu oluşturulmuştur.

Veri toplama ve analiz aşamalarında araştırmacı, elde edilen her ifadeyi katılımcı perspektifinden anlamaya çalışmış, yorumlamalarda kişisel önyargılardan kaçınmıştır. Bu yaklaşım, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmıştır.

4.7. Etik İlkeler

Bu tez çalışması kapsamında yürütülen tüm süreçler, bilimsel araştırmalarda etik kurallar çerçevesinde ve gerekli kurum izni alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma için Yalova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan¹¹⁷ ve Yalova Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Akça Hatun Öğrenci Yurdu Müdürlüğü'nden¹¹⁸ onay alınmış olup katılımcıların gizliliği ve mahremiyeti titizlikle korunmuştur. Tüm katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı ve gönüllülük esasları açık bir şekilde ifade edilmiş, mülakatlara katılım kendi rızalarına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler yalnızca bu tez çalışmasında kullanılmak üzere değerlendirilmiş ve üçüncü şahıslarla paylaşılmamıştır.

¹¹⁷ 2023/167 protokol no ve 07.12.2023 tarihli karar

¹¹⁸ E-58915835-600-6969554 sayı ve 15.02.2024 tarihli izin

5. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla elde edilen katılımcı görüşleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını nasıl tanımladığını, bu ihtiyaçların üniversite yaşamı süresince nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ve bu ihtiyaçların ifade biçimlerini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda edilen veriler “Maneviyatın Tanımı ve Maneviyat Arayışı”, “Dini Pratikler ve Yaşama Etkileri”, “Sosyal Etkileşim ve Toplumsal Katkı”, “Din Eğitiminin Bireysel Manevi Gelişime Katkısı”, “Manevi Destek ve Danışmanlık” olmak üzere beş tema halinde ele alınmıştır.

Tablo 2. Araştırma Bulgularına Ait Temalar ve Alt Temalar.

Temalar	Alt Temalar
Maneviyatın Tanımı ve Maneviyat Arayışı	İnanç temelli maneviyat arayışı Maneviyatın psikolojik dayanıklılık ve anlam kazandırmada rolü İnançta dönüşüm ve manevi farkındalıkta zorluklar Değer erozyonu, manevi eğitim ve sosyal destek ihtiyacı
Dini Pratikler ve Yaşama Etkileri	Dinin kimlik, aidiyet ve anlam arayışındaki rolü Din ve ahlak ilişkisi: Ahlaki rehberlik ve içsel denetim Dini deneyimlerin ruhsal ve psikolojik etkileri Dijital platformda manevi destek
Sosyal Etkileşim ve Toplumsal Katkı	Maneviyatın sosyal yönü ve yardımlaşma bilinci Kolektif maneviyat ve toplulukla paylaşılan dini deneyimler Manevi farkındalık, kimlik oluşumu ve sosyal çevrenin etkisi Maneviyatın akademik, mesleki ve davranışsal yaşama yansımaları
Din Eğitiminin Bireysel Manevi Gelişime Katkısı	Din eğitiminin davranış ve yaşam üzerindeki etkisi Din eğitiminin psikolojik dayanıklılık ve ruhsal iyilik haline katkısı Din eğitiminin ahlaki karar alma süreçlerine etkisi Din eğitiminin kimlik inşası ve değer merkezli yaşam üzerindeki rolü
Manevi Destek ve Danışmanlık	Manevi krizler ve inanç temelli başa çıkma Manevi sorgulama ve bilinçli inanç gelişimi

	Manevi paylaşım, sosyal destek ve aidiyet duygusu Manevi danışmanlığın rehberlik ve model olma rolü
--	--

5.1. Maneviyatın Tanımı ve Maneviyat Arayışı

Maneviyat, bireyin yaşamın anlamı, amacı, değerleri ve evrenle kurduğu bağ üzerine düşünsel ve duygusal bir derinlik geliştirdiği bir alan olarak tanımlanabilir. Maneviyat, kişinin hayatın anlamını araması, içsel huzur ihtiyacı ve yüce bir varlıkla kurduğu bağ ile bütünleşmiş bir yapı olarak ele alınmaktadır.¹¹⁹ Katılımcı görüşleri incelendiğinde, üniversite gençliğinin maneviyatı daha çok kalbi bir yönelim ve inanca dayalı içsel bağ olarak tanımladığı görülmüştür. Katılımcılar, manevi ihtiyaçlarını tarif ederken bu ihtiyacı çoğunlukla kalp, inanç ve Allah'a yönelme ile ilişkilendirmiştir. Onlara göre maneviyat, sadece akılla yapılan bir sorgulama değil; aynı zamanda derin duygularla ve iç huzurla bütünleşen bir yöneliştir. Bu yaklaşım, içsel maneviyat kavramını yansıtmaktadır.

“Manevi deyince aklıma zaten kalp geliyor. Kalbi beslemek açıkçası inanç, din ve kalbin sürekli beslenmesi ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Bunun içinde dualar insanı Allah'a yaklaştıran şeyler aslında. Ve bunların da ibadetten geçtiğini düşünüyorum, zikirden geçtiğini düşünüyorum. ...” (K5)

“Üniversite öğrencisi olarak manevi anlamda tek bir ihtiyacım olduğunu düşünüyorum. Kendimle kalmak, kendimle baş başa kalıp tevekkül edebilmeyi yaratıcıyı düşünebilmeyi ve neden var olduğumu düşünüp buna emin bir şekilde cevap verip kendimi tatmin edebilme ihtiyacımın olduğunu düşünüyorum. Zaman zaman zor süreçlerden geçip kendimize ruhumuza zarar verebiliyoruz. İnsanoğlu krizi fırsata çevirme konusunda çok başarılı değil. Bu zarardan ötürü insan soluk soluğa kalıp ne yapacağını şaşırabiliyor. Tam o esnada maddi kalabalıktan uzaklaşıp Rabb'e dönmek en ihtiyaç duyduğum şey oluyor.” (K10)

“Aslında bu hayatta hepimizin bir geliş amacı var. Bu amaca tutunarak yaşıyorum Ölümünden sonra cennet ve cehennem hayatı var, ahiret hayatı var. Bunun bilincinde olarak kötü bir durumla karşılaştığım zaman isyan etmek yerine bunu sabırla karşılayıp şükrederek hayatıma devam ediyorum. Çünkü bunun karşılığını ileride alacağımı düşünüyorum.” (K17)

“İlk başta bizim Rabbimize ihtiyacımız var yani ilk önce bizim kendi o içsel duygumuzu yani Allah'a olan yakınlığımıza ihtiyacımız var bana kalırsa öyle ... Rabbim beni çağırıyor o beşine gitmezsem (namaz) sanki huzur bulamayacakmışım gibi...” (K6)

“Benim manevi ihtiyacım Allah'ın anıldığı bir ortam gerçekten bu... benim gibi insanları arıyordum benim gibi bana Allah'ı hatırlatacak insanlar arıyordum...Bana Allah'ı hatırlatan böyle kargaşanın, karmaşanın olduğu bir ortamda hak yoldan bir an olsun ayrılmayacak, beni ayırmayacak sürekli o bilinçte tutacak bir ortam ben bunu ararım ...” (K7)

“Kur'an, dua, namaz, güzel ahlak maneviyatı besleyen taraf kesinlikle...” (K9)

¹¹⁹ Öznuur Özdoğan, *Aşkın Yanımız Maneviyat* (Ankara: Özdenöze, 2009).

Bu ifadeler, maneviyatın merkezine Allah’a yakınlığı ve ibadeti yerleştirdiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Bireyler, maneviyatı hem bir korunma alanı olarak görmekte hem de yaşamın yükleri karşısında dayanma gücü kazandıkları bir sığınak olarak tanımlamaktadırlar. Özellikle namaz, zikir ve dua gibi ibadetlerin bu içsel huzuru sağlayan en temel araçlar olduğuna sıkça vurgu yapılmaktadır.

Maneviyatın “*yalnızca soyut bir duygu değil, bireyin hayatla ve kendisiyle kurduğu derinlikli bir bağ*”¹²⁰ olarak tanımlanması, insanın psikososyal gelişimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, özellikle üniversite dönemindeki genç bireylerin gelişim evresinde anlam arayışının yoğunlaştığı, maneviyatın da bu anlamı bulma sürecinde önemli bir yönlendirici rol üstlendiği söylenebilir.¹²¹

Mülakat verileri maneviyatı, üniversite gençliği için içsel bütünlüğü, varoluşsal huzuru ve duygusal dengeyi sağlayan çok boyutlu bir ihtiyaç alanı olduğunu göstermektedir. İman, dua ve ibadet gibi dini uygulamalar, gençlerin kendilerini güvende ve anlamlı hissetmelerine katkı sunmakta, manevi ihtiyaçların tatmini, bireysel ruh sağlığı ve yaşam doyumu ile doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Bazı katılımcılar için maneviyat, yaşamı anlamlandırma, doğruyu yanlıştan ayırma ve ahlaki olarak kendini tatmin etme yönünde bir içsel ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Manevi hassasiyet, bireyin, hem etik kararlarında hem de yaşamın karmaşıklığı karşısında anlamlı ve dengeli bir yön çizmesine yardımcı olmaktadır.

“...Hayatın anlamlı olabilmesi için maneviyatın şart olduğunu düşünüyorum....Maneviyatımı beslemek için de zikir, dua..... İyi insanlar yalnız olmadığımı hissettiriyor...” (K5)

“Maneviyat dediğimiz şey bence insanın kendisini dinlemesi kendisini anlayabilmesi ya da hissedebilmesi. O yüzden de bir insan kendini anlamadan bir şey yapamaz.” (K15)

“Allah rızasını gözetince bu yardımı yaparsam kendimi daha güçlü hissederim ya da ne bileyim Kur’an okuduğumda o beni ruhsal olarak dinlendirir ve kendimi güçlendiğimi hissederim... Şükretmek mutluluğumun tek ifadesi olarak kalıyor....Bizim enerjimiz mü’minin enerjisi hiçbir zaman düşmez o enerjisini Rabbinden alır.” (K13)

“Moral motivasyon çok fazla var ama dini bakış açım çok etkili.” (K1)

Bu ifadeler, maneviyatın birey için bir tür “yaşam pusulası” olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Katılımcılar, yaşadıkları olaylara anlam kazandırmak, hayatlarını yönlendirmek ve zorluklarla baş etmek için dini referanslara başvurmaktadır. Maneviyat bu

¹²⁰ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları* (İstanbul: Özgür Yayınları, 1993), 131.

¹²¹ Mustafa Burak Tosyalıoğlu, *Üniversite Öğrencilerinde Maneviyat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 96.

bağlamda hem bir zihinsel motivasyon aracı, hem de bireyin karar alma süreçlerinde rehberlik eden bir iç ses olarak konumlanmaktadır. Ayrıca, dini inançların bireyde ahlaki duyarlılığı artırdığı, özellikle Allah rızasını gözetme, şükür etme ve iyiliği önceleme gibi değerlerin günlük davranışlar üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir.

Üniversiteye geçiş, bireyin yaşamında yalnızca mekânsal bir değişim olmasının ötesinde sosyal çevre, değerler sistemi ve kimlik algısı açısından da derin bir dönüşüm sürecini başlatmaktadır.¹²² Mülakatlara katılan öğrencilerin ifadeleri, bu dönemin manevi ihtiyaçlar açısından bir kırılma noktası olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Öğrencilerden bazıları, üniversite öncesi dönemde daha rutin ve taklit düzeyinde bir dini yaşantıya sahip olduklarını, üniversite sonrasında ise içselleştirme, sorgulama, derinleşme ve kişisel sorumluluk alma gibi süreçler yaşamaya başladıklarını ifade etmişlerdir.

“...Yalnızlığın da aslında güzel bir tarafının olduğunu anladım ben Allah'a yaklaşıncaya... Bir de olgunlaştığımı hissettim...” (K5)

“....Sadece aileden görerek taklidi bir imana sahiptim açıkçası..... Üniversite hayatımda etkiledi okuduğum bölüm sebebiyle şu an daha bilinçli bir şekilde yapıyorum Öncesinde daha çok taklidiydi...” (K12)

“Üniversiteye geldiğimde bunun daha çok taklidi imandan tahkiki imana döndüğünü hissettim...” (K6)

Bu ifadeler, “taklidi iman”dan “tahkiki iman”a geçiş gibi İslami bakış açısıyla sıkça vurgulanan bir dönüşüm sürecini göstermektedir. Özellikle üniversite ortamında artan özgürlük, çeşitlilik ve bireysel sorumluluk, öğrencilerin inançlarını yeniden yapılandırmalarına imkan tanımaktadır. Bu süreç, bireyin dini yaşantılarını alışkanlık düzeyinin ötesine geçerek, bilinçli ve anlam merkezli bir düzlemde yeniden değerlendirmesiyle sonuçlanmaktadır.¹²³

“..Daha çok topluma karıştığım için herhalde manevi yönden eksilmeye başladığımı hissetmeye başladım.... Daha fazla manevi ihtiyacım arttı. Artıkça da kendimi daha çok boşlukta hissetmeye başladım...” (K1)

“Üniversite gençliği öncelikle aşırı depresif ve hayattan bıkmış bir durumda. Geldiği yerin anlamsız ve boş olduğunu düşünüyor çok fazla kendini yalnızlaştırmış. Aslında her ne kadar insan içerisinde çok aktif görünseler de aslında çok yalnızlar. Ben üniversite gençliğinde bunu görüyorum. Dini yönde dinden ve maneviyattan, beraber olmaktan bir şeyleri beraber yapma duygularından o kadar yoksunlar ki. Barlara dışarıya gece gezmeye çıkıyorlar. Ama içi boş gezmeler, içi boş konuşmalar ve içi boş sohbetler. Asıl gerçek aradıkları huzuru ve mutluluğu aslında dini etkinliklerde, birlik ve beraberliğin sağlandığı ortamlarda bulacaklarını düşünüyorum. Ama bu konudan uzaklar. Bunu görmeleri için gerçekten sürekli manevi anlamda etkinliklerin yapılması gerektiğini düşünüyorum.” (K18)

¹²² Abdullah Mert - Pınar Çetiner, “Üniversite Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum ile Benlik Ayrışması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Sakarya University Journal of Education* 8/3 (2018), 191.

¹²³ Mebrure Doğan - Zeynep Özcan, “Gençlerin İnanç Eğilimlerinin Anlaşılması Bağlamında Dua İbadeti”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (ts.), 1055.

Üniversite yaşamına yönelik yapılan değerlendirmeler, bazı bireylerde kimlik bunalımı ve inanç sarsıntısının ortaya çıkabildiğini, bununla birlikte manevi ihtiyaçlarda bir artış yaşanabildiğini göstermektedir. Aile ortamından uzaklaşmak, tanıdık sosyal destek sistemlerinden kopmak ve çok kültürlü bir yapıyla karşı karşıya kalmak, öğrencilerin kendileriyle daha derin bir iç hesaplaşma yaşamalarına neden olabilmektedir.¹²⁴ Bu süreçte üniversite gençliği, genel olarak dini bilgi ve deneyim açısından belirli bir altyapıya sahip olsa da, içinde bulundukları çevre; inanç, ibadet ve ahlaki değerler üzerinde etkili olmakta ve bu durum hem olumlu hem de olumsuz yönde çeşitli değişimlere yol açabilmektedir.¹²⁵ Yapılan araştırmalar, öğrencilerin üniversite deneyimini manevî yönelimleri açısından hem destekleyici hem de sarsıcı bir süreç olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bazı öğrenciler bu dönemde ibadet ve manevî değerlere daha fazla yöneldiklerini ifade ederken, bazıları ise farklı düşünce sistemleri ve kültürel çeşitlilikle karşılaşmanın etkisiyle inançlarında belirsizlik ve sorgulama yaşadıklarını belirtmektedir.¹²⁶

Katılımcılar, üniversite gençliğinin en derin manevi ihtiyacının bazen yalnızca “dinlenilmek” ve “anlaşılmak” olduğunu belirtmişlerdir. Bu ihtiyaç, dini içerikli sohbetlerin yanı sıra, koşulsuz kabul, empati ve anlamlı diyalog gibi insani etkileşim biçimleriyle de desteklenmektedir.

“Bence onların da en çok istediği şey ilk dinlenilmek sonrada anlaşılmak olduğunu düşünüyorum” (K4)

“...Ben konuşayım beni gerçekten etkili bir şekilde birisinin dinlemesi gerekiyor diye düşünüyorum... Tüm öğrencilerin asıl ihtiyacının bu olduğunu düşünüyorum...” (K13)

Üniversite ortamlarında manevi danışmanlık hizmetlerinin yetersizliği, bu ihtiyacın bastırılmasına neden olabilmektedir. Maneviyatın ifade edilemediği durumlarda ise öğrenciler ya yalnızlaşmakta ya da bu boşluğu başka alanlarla doldurmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, üniversite gençliği için maneviyat, kimlik gelişiminin, yaşamı anlamlandırmanın ve toplumsal uyumun temel bir unsuru hâline gelmektedir.

“...Ailem çevrem eşim dostum her kim olursa olsun evet beni dinleyebilir ama onların hepsinden önce beni dinlemeden de, ben anlatmadan da beni anlayan bir şeyin olduğunu biliyorsun ve bunu hissetmek çok önemli o da zaten Rabbim. Yani benim her anımda yanımda her derdimde beni kolaçan eden varlık...” (K15)

“Bol bol etrafa bakıp Rabbin sanatını izleyip gücünün ve kudretinin sonsuzluğuna hamd ediyorum. Yaşadığım her olayda vardır bunda bir hayır deyip tevekkül ediyorum. Elimden geldiğince Kur'an'ı

¹²⁴ İhsan Akeren - İsmail Ay, “Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek ve Güvengenlik İle Psikolojik Yardım Gereksinimlerinin İncelenmesi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2/8 (2019), 1223.

¹²⁵ Hasan Yavuzer, “Üniversite Gençliğinin Din Algısı (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği)”, *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 22-48.

¹²⁶ Zavalı, “Gençlerin Dine Bakışı: Üniversite Örneklemleri Üzerine Bir Saha Araştırması”, 18.

okuyup onun tavsiyelerini yaşamaya çalışıyorum. En önemlisi de maneviyatıma en çok zarar veren nefsimle mücadele etmeye çalışıyorum.” (K10)

Araştırma bulguları, üniversite yaşamının bireylerin manevi ihtiyaçlarını önemli ölçüde dönüştürdüğünü göstermektedir. Aile ortamından uzaklaşan, yeni kimliklerle ve değer sistemleriyle karşılaşan gençler, hem daha güçlü bir inanç arayışına yönelmekte hem de zaman zaman inançlarında belirsizlikler yaşamaktadır. Bu durum, üniversite ortamlarının sadece akademik değil, aynı zamanda manevi gelişim açısından da yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.¹²⁷

Mülakata katılan bir katılımcı gençlerin manevi ihtiyaçlarından söz etmeden önce, bu ihtiyaçların temelinde yer alan manevi değerlerin varlığını sorgulamanın gerektiğini vurgulamaktadır.

“Manevi değerleri kaldı mı diye düşünmek lazım ihtiyaçlarından ziyade çünkü bir değer olmalı ki ihtiyacı hissedilsin ihtiyaç düşünülünDaha çok manevi eğitime ihtiyaçları var.” (K14)

Katılımcının ifadesi, gençlerin manevi ihtiyaçlarını yalnızca “eksiklik” düzeyinde değil, bu eksikliğin kaynağı olan değer yitimine bağlı olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Manevi ihtiyaçların, bireysel ve toplumsal düzeyde var olan değerlerle doğrudan ilişkili olduğu ve söz konusu değerlerin canlılığını koruduğu ölçüde bir gereksinim olarak deneyimlendiği vurgulanmaktadır. Katılımcı, gençlerin yaşadığı manevi boşluğun temelinde değer erozyonu bulunduğunu, bu nedenle bireysel farkındalığın yanında sistemli ve bilinçli bir manevi eğitimin de gerekli olduğunu belirtmiştir.

Bu bağlamda, gençlerin manevi ihtiyaçlarının giderilmesi, eğitim kurumları ve toplumsal yapılar tarafından desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Katılımcının vurgusu, maneviyatın bireysel bir duygu olmaktan ziyade, toplumsal bir değer alanı olduğunu, bu alanın zayıflaması durumunda bireysel ihtiyaç bilincinin de köreldiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu görüş, gençlikte manevi farkındalık oluşturma ve değerler eğitimiyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Eğitim süreci, bilginin hayata aktarımına rehberlik etmeli, bireyin anlam dünyasını toplumsal değerlerle bütünleştirmelidir.

Araştırma kapsamında yapılan mülakatlar, üniversite öğrencilerinin büyük ölçüde manevi ihtiyaçlara sahip olduklarını, ancak bu ihtiyaçların doğrudan ve açık biçimde ifade edilemediğini ortaya koymuştur. Katılımcılar, manevi arayışların çoğu zaman bastırıldığını, gizlendiğini ya da sağlıklı yollarla dışa vurulduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, genç bireylerin

¹²⁷ Maçın vd., “Üniversite Öğrencilerinin Manevi Danışmanlık ve Dini Destek İhtiyacı: Adıyaman Üniversitesi Örneği”, 39.

iç dünyalarında duygusal sıkışma, anlam arayışı, kendilikle yüzleşme ve bazen de yol kaybı gibi deneyimlere yol açmaktadır.

“...Onlar aramıyorlar gerçekten aramıyorlar kabul etmiyorlar aramıyorlar ciddiym niye biliyor musunuz o kadar uzaklar ki yani dini inançtan değil dini kabul etmek noktasından çok uzaklar kabul etmek istemiyorlar çıkış yolunun bu olduğunu düşünseler bile asla o arayışa girmek istemiyorlar gerçekten istemiyorlar.” (K7)

“Aslında bence ifade etmekten çekiniyor çoğu kişi..Bence her öğrencinin böyle bir ihtiyacı var manevi yönden her şekilde ama bunu dile getirmekte çekiniyor ... Ruhsal bunalımı yaşıyor ama çevresinde yapan kimse yok ve bunu dile getirmekten çekinebiliyor...Biri ile muhabbet etmek bence en büyük ihtiyacımız. Çünkü kimse kimseyi dinlemiyor. Öyle çıkar dünyasındayız ki insanlar sadece çıkarları olduğu kişilerle konuşuyor.... Karşılıksız bir muhabbet gerçekten bence herkesin en büyük ihtiyacı.. Herkes duyuyor ama kimse dinlemiyor” (K2)

“Manevi olarak çok açlar... Dini olarak zaten bir şeye dökemiyorlar, nasıl yapıyorlar? Alkol yani kötü alışkanlıklarla bastırmaya çalışıyorlar...” (K3)

“Kendi bakış açımdan bakarsam manevi ihtiyaçlarını ifade edemiyorlar. Burada çok kalabalık bir öğrenci kitlesiyle yaşıyoruz ve çok gözlemlene şansım oluyor. Aslında özünden çok kopuyorlar buraya geldiklerinde. Öncelikle yaşam amaçlarını unutuyorlar birçok öğrenci mesela maneviyata yönelmek yerine, kendine iyi gelecek şeyler yapmak yerine daha çok sosyal popülerite kazanma ya da ne bileyim çevre edinme ve arkadaş edinme bunlara yöneliyorlar. Dışarıdan mutlu gibi gözüken ama içten içe kendilerini kemiren bir duygu olduğunu düşünüyorum ...Her şekilde kendilerini geliştirebilecek potansiyele sahip kişiler aslında farklı yollara sapıyorlar farklı kötü yollara mesela madde kullanmayan bir insan buraya gelince bir anda madde kullanmaya başlıyor özünü kaybediyor....Birçok öğrencinin üniversitede aslında bir manevi yola bir manevi rehber ihtiyacı olduğunu düşünüyorum ...Dini böyle daha çok geri kafalılık olarak gördükleri için daha çok uzaklaşma ihtiyacı duyuyorlar o yüzden özünde bir yerlerde kendilerinden uzaklaşıyorlar aslında dinden değil kendilerinden uzaklaşıyorlar diye düşünüyorum.. Daha çok aile baskısıyla buraya gelmiş insanların uzaklaştıklarını görüyorum onlar da kendilerine göre farklı şeylere yöneliyorlar bazıları arkadaşlarına, bazıları sevgili peşine, bazıları da gerçekten kariyerine odaklanıyor...” (K18)

Katılımcı ifadeleri, üniversite gençliğinde manevi farkındalık ile bu farkındalığı yaşama ve ifade etme becerisi arasında bir kopukluk bulunduğunu göstermektedir. Gençler, içsel olarak bir boşluk ya da manevi açlık hissetmekte, ancak bu ihtiyacı dile getirmekte, hatta çoğu zaman farkına varmakta zorlanmaktadır. Bu uzaklaşma, manevi konularla yüzleşme korkusu ya da aidiyet duygusunu kaybetme endişesinden kaynaklanmaktadır. Manevi ihtiyaçların yeterince ifade edilememesinin ardında, çeşitli psikososyal etkenler bulunmaktadır. Sosyal baskı, çevresel koşullar, bireyin kendilik algısındaki belirsizlikler ve inançsal karmaşa bu etkenler arasında öne çıkmaktadır.¹²⁸ Öğrenciler, yoğun bir içsel arayış içinde olmalarına rağmen bu ihtiyaçlarını açıkça ifade etmekten çekinmektedir. Çoğu zaman bu duygularını bastırarak dışa vurmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma bulguları, manevi ihtiyaçların ifadesinin önündeki en büyük engelin sosyal çevre ve kültürel normlar olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle üniversite ortamında farklı yaşam

¹²⁸ Gündüz, “Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi”, 1102-1103.

tarzları, dünya görüşleri ve inanç sistemlerinin bir arada bulunması, bireylerin inançlarını açıkça dile getirmeleri konusunda çekinceler yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum, bazı öğrencilerin dini duyarlılığın baskın olmadığı çevrelerde dışlanma veya küçümsenme korkusuyla bu yönlerini gizleme eğilimi göstermelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla, manevi danışmanlık ve din eğitimi uygulamalarının duygusal paylaşım, aidiyet ve anlam arayışına rehberlik edecek biçimde yapılandırılması önemli görülmektedir.

“Çoğunun ifade edebildiğini düşünmüyorum. Çoğunun anladığını da manevi eksikliğim var diyebilen öğrenci de bence çok az. Bunun farkında olmadıklarını düşünüyorum.” (K9)

“Bence dini zor görüyorlar o sorumluluk onlara yük gibi geliyorZorunluluktan kaçıyor gençlerBenim etrafımda duyduğum en çok kelime bu 'çok zor geliyor' ... Kaçıyorlar yüzleşmiyorlar. Aslında belki yüzleşseler Allah hidayet verecek ve belki daha çok sevecekler ama o zorluktan sebep kaçıyorlar.” (K12)

“Manevi ihtiyaçlarının farkındalar çok da güzel farkındalar sadece yapmak zor geliyorEn başta inanç eksikliği var Yanlışlarıyla ifade ediyorlar.....Aslında farkındalar ama birilerinin onlara öncülük etmesini bekliyorlar...” (K6)

“Üniversite gençleri ciddi bir manevi açlık yaşıyor. Fikrimce ihtiyaçları olan tek şey maddeleşmeden uzaklaşmak ve sıkı sıkıya bağlandığımız bu dünyaya karşı iplerimizi gevşetmek.” (K10)

Katılımcıların ifadeleri, üniversite gençlerinin manevî ihtiyaçlarının farkında olduklarını ancak bu farkındalığı davranış düzeyine taşımakta güçlük yaşadıklarını göstermektedir. Öğrenciler, manevî eksikliklerini zaman zaman sezmekte fakat bunu açıkça ifade etmekten kaçınılmaktadırlar. Gençlerin manevî yönden desteğe ihtiyaç duydukları ancak bu ihtiyacı dile getirmekte çekingen davrandıkları görülmektedir. Katılımcılar, öğrencilerin çoğunun manevî yoksunluğunu fark etmediğini ya da fark etse bile bunu dile getirmekten kaçındığını belirtmektedir. Bu durum, bireylerin manevî arayışlarını bastırmalarına ve içsel sıkıntılarını dile getirmemelerine neden olmaktadır. K12 ve K6'nın vurguladığı “zor geliyor” ve “kaçıyorlar” şeklindeki ifadeleri ile K10 bu süreci “manevî açlık” vurgusu gençlerin dinî sorumlulukları bir yük olarak gördüklerini ve bu sebeple uygulamada geri durduklarını ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, dinin bireysel yaşamla bütünleştirilmesinde yaşanan zorluklara işaret etmektedir. Katılımcı ifadeleri, üniversite gençliğinde manevî farkındalık ile davranış arasındaki mesafe olduğunu göstermektedir. Gençler, manevî ihtiyaçlarının farkına varsalar da bu farkındalık çoğu zaman soyut düzeyde kalmakta, dini yaşantıya ve davranışlara yansımamaktadır. Katılımcı ifadeleri, bireyin manevi ihtiyaçlarını ifade edememesinin aynı zamanda sistemsel bir mesele olduğunu da ortaya koymaktadır.

“İnsanlarla konuştuğun zaman şunu görüyorsun aslında aramıyormuş gibi görünüyor bir derdi yokmuş gibi görünüyor kimi zaman vurdum duymaz gibi görünüyor ama içinde o kadar büyük kaygı o kadar büyük telaş güdüyorlar kiO zaman niye yaşıyoruz diyorlarKimi zaman halin susuyordur ama içinde bir çılglık çılgılığa olmak vardır yani herkesin bir arayış içinde olduğunu düşünüyorum içinde fitratını arıyor ... Bir de şöyle mesela bu yaşam tarzı daha genelleştiği için artık yaygın hale geldiği

için kendilerine o grup içerisinde o şekilde ifade ediyorlar o şekilde yaşıyorlar ve üzerine çok düşünmüyorlar. Ama aslında bizim maddi uzuvlarımız olduğu gibi manevi organlarımız manevi uzuvlarımız var ve manevi organlarımız bunu hissediyor yani kalbimiz ondan inciniyor, ruhumuz inciniyor bundan ve bir yerden sonra insan içe tamamen kapanıyor, sıkışıyor yani o sıkışmışlığı birçok insanda görüyorum...” (K8)

“...Çoğu kişi gördüğüm kadarıyla dinden uzaklaşıyor gibi geliyor banaDışarıda arıyorlar başka yerlerde arıyorlar halbuki Allah'ın şah damarımızdan daha yakın olduğunu biliyoruz. Bunu dışarıda aramak yerine kendi içlerinde aramaları ve düşünceleri lazımBir nevi yollarını şaşırıyorlar ne yapacaklarını bilmiyorlar..” (K17)

“Özümüz itibariyle biz fitrat olarak da İslam dini üzerine yaratıldığımız için herkes içindeki Allah'ı bulmaya çalışıyor herkes o özündeki ruhu o kalubeladaki sesi bulmaya çalışıyor ama belki ben doğru yolda arıyorum ama başkası farklı bir yolda arıyor Evet herkes bir arayış içerisinde ama kimisi doğru yolda arıyor kimisi yanlış yolda arıyor bazısı da ne aradığını da bilmiyor aradığının farkında bile değil... aslında biz gerçekten içimizdeki Allah'ı istediğimiz Allah'ı bulabilsek bunların hiçbirine ihtiyaç duyacağımızı düşünmüyorum. O yüzden insanlar umarım herkes doğru yolda ilerler.” (K11)

Bu ifadeler, üniversite gençliğinde manevî yönelimin bir “arayış” formunda tezahür ettiğini, ancak bu arayışın çoğu zaman belirsizlik ve yön kaybı duygularıyla iç içe geçtiğini göstermektedir. Fitrî maneviyat eğilimi, modern yaşamın bireyselleştirici, hız ve haz odaklı yapısı içinde bastırılmakta; bu da gençlerde anlam boşluğu, yalnızlık ve yön­süzlük hissini derinleştirmektedir. Bulgular, gençlerin maneviyatı “varoluşsal bir ihtiyaç” olarak deneyimlediklerini göstermesi açısından önemlidir. Bu nedenle, din eğitimi ve manevi danışmanlık uygulamalarında bu arayışın bastırılmadan, doğal bir süreç olarak ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Böylece, gençlerin manevi yönlerini tanımalarına yardımcı olacak yaklaşımların benimsenmesi önem kazanmaktadır.

Üniversite, aynı zamanda bireyin önceki değer kalıplarının sınıandığı, yeniden şekillendiği ve yer yer sorgulandığı bir dönemi temsil etmektedir. Katılımcılar, farklı fikirlerle karşılaşmanın ve bu fikirlerin çarpışmasının hem zihinsel hem de manevi bir karmaşaya yol açtığını belirtmişlerdir.

“Burada birbirinden farklı pek çok insan var. Fikir çatışmaları, görüş ayrılıkları ve çeşitlilik öylesine yoğun ki, insanı manevi bir kargaşaya sokuyor. Bu bahsettiğim kargaşa dini anlamda değil, ruhsal anlamda yaşanan bir durum. Üniversite çağı ise öyle bir dönem ki, insan kendi yolunu çizmeye başlıyor lise yıllarının bir devamı. 18 yaş için kırılma yaşı derler ya, üniversite de aynı şekilde devam ediyor. Bana sorarsanız üniversite dönemi, kişisel gelişimin en kritik ve en hassas noktalarından biri. Hatta tehlikeli bir dönem de diyebiliriz. Çünkü burada o kadar çok çatışma var ki... Çatışma diyorum, çünkü birbirine tamamen zıt düşüncelerle karşılaşıyorsunuz. Bu karmaşanın içinde yol bulmak gerçekten çok zor. Bunu dini açıdan da düşünebilirsiniz, ondan bağımsız da... Ben dini açıdan düşündüğümde bile kafamı kurcalayan, adeta baş ağrıtır derecede bir çatışma ve kargaşa var. Akranlarınız içinde, arkadaş ortamlarında ister istemez bir etkileşim oluyor. İnsan, kabul etme ve kabul ettirme temeli üzerine ilişkiler yaşıyor. Sürekli olarak kendini birilerine benimsetme çabası içine giriyorsun arkadaşlık ilişkilerinde. Sadece fikirler değil, adeta bir hayat yolu olarak sunulan düşünceler de dâhil. Bana göre bütün bu kargaşa ve karmaşa, bir gencin manevi anlamda ciddi bir çöküş yaşamasına neden olabiliyor. Bence bu yüzden manevi danışmanlık size kendi yolunuzu bulmanıza yardım ediyor en azından bu karmaşanın içinden çıkabiliyorsunuz bir yerde çıkamazsınız da yardımcı oluyor.” (K7)

“Bence üniversite gençliğinin ihtiyacı inanmak. İnanmayarak ifade ediyorlar bu ateistlik midir bilmiyorum. Bunların hepsi aslında artık ideoloji olmaktan öte birer trend haline geldi. Geçerli olmak insandan sayılmak için bunu yapan birçok insan var. Gençliğin artık korkmaması gerekiyor. Çok fazla korkuyoruz, bastırılmış neslin evlatlarıyız diyorum ben .. tepkilerden, çevreden, elalem ne der çok güzel işlemiş bize. Aslında en fazla karşı koyan nesil olduğumuz söyleniyor ama bence öyle değiliz. En fazla ‘elalem ne der’e takılan nesliz. Çünkü hep o işlenerek büyümüşüz... Bir hoca sözüne karşı, bir arkadaşımızın davranışına karşı hayır o benim değerim değil demekten aciziz çoğunlukla... Üniversite gençliği bu konuda daha cesaretlendirilmeli ve gerçekten dilinden anlayan insanlarla muhatap olmalı.” (K13)

Mülakat bulgularındaki ifadelerle göre, üniversite gençliğinin fikirsel çeşitlilik ile manevi istikrar arayışı arasında sıkıştığı görülmektedir. Gençler bir yandan özgür düşünce ortamında farklı fikirlerle karşılaşmakta, diğer yandan kendi manevi kimliklerini koruma çabası vermektedir. Bu çelişki, bireyde kimlik karmaşası, değer bunalımı ve içsel çatışma gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Elde edilen bulgu, üniversite gençliğinin manevi yönelimlerini destekleyecek, özgür düşünceyle inanç ve değerlerini dengede tutacak bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Manevi danışmanlık ve din eğitimi, bu karmaşa ortamında gençlerin kendilerini tanımlarına, inançlarını bilinçli biçimde yeniden yapılandırmalarına ve çevresel baskılara rağmen manevi duruşlarını korumalarına yardımcı olabilecek önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu tür deneyimler, eğer uygun bir rehberlik ve destek süreciyle yönetilirse, bireyin tahkiki bir inanç geliştirmesine, kendi maneviyatını daha sağlam bir temele oturtmasına ve öznel bir dini kimlik oluşturmaya katkı sunabilir.

Katılımcıların ifadeleri, manevi gelişimin yalnızca bireysel bir süreç olmadığını, karşılıklı etkileşimle ve topluluk içinde yaşanarak geliştiğini göstermektedir. Ortak dini değerlerin paylaşıldığı arkadaşlık ilişkileri, gençler için ruhsal denge ve kimlik inşası açısından da destekleyici bir unsur hâline gelmektedir.¹²⁹ Öğrenciler, bilgi sunmanın yanı sıra dinleyen, rehberlik eden ve güvenli sosyal ortamlar sağlayan yapılarla manevi açıdan daha sağlıklı bir gelişim gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bulgular, üniversite gençliğinin maneviyat konusundaki duyarlılıklarının oldukça yüksek olduğunu, ancak bu duyarlılığın ifade edilme, geliştirilme ve yaşanma biçimlerinin çevresel, sosyal ve kültürel faktörlere göre değiştiğini ortaya koymuştur.

Hayata anlam kazandırma çabası, bireyin olgunluk ve gelişim düzeyine bağlı olarak şekillenir, zamanla daha derin ve kapsamlı bir boyut kazanır. İnsan, varoluşu ve yaşamı doğru bir şekilde yorumladıkça, hem kendini tanıma hem de kendi benliğini oluşturup yaşamını yönlendirme ve kontrol etme imkanı elde eder. Bu süreç bireyin kendi dünya görüşünü biçimlendirmesine

¹²⁹ Metin Doğan, “Ülkemiz Dindar Gençliğinin Kimlik Kolajında Kültürel, Küresel ve Küyerel Etkiler; Dini Sosyolojik Tartışma Alanları ve Bazı Öneriler”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2023), 241-243.

zemin hazırlar ve bu bakış açısı, onun düşünce, tutum ve davranışlarını doğrudan etkiler.¹³⁰ Gençlik dönemi, bireyin yaşamın anlamını, amacını ve kendi yerini sorguladığı kritik bir dönemdir. Üniversite öğrencileri ile yapılan mülakatlar da göstermiştir ki, gençlerin bir kısmı “Hayatın anlamı nedir?” sorusunu içsel dönüşüm süreçlerinin bir parçası olarak sıkça sormakta, bazısı bu sorgulamayı cevap bulmak için değil, daha çok düşünceyi canlı ve diri tutmak amacıyla sormaktadır. Öğrencilerin bir kısmı ise bu tür bir sorgulamaya henüz ihtiyaç duymamaktadır. Üniversite dönemi, bireyin kimlik oluşumunun hızlandığı, değer sistemlerinin sınındığı ve yaşamın temel sorularıyla daha derinden yüzleştiği bir dönem olarak görülmektedir.¹³¹ Bu bağlamda yapılan mülakatlarda pek çok katılımcının “Hayatın anlamı nedir?” sorusunu kendilerine sıklıkla sordukları ve bu sorgulamanın kişisel manevi dönüşümleri üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir.

“Evet çok soruyorum bu soruyu çok soruyorum çok düşünüyorum cevap aramak içinde hocalarıma başvuruyorum genellikle.” (K1)

“... Çoğu zaman sorduğum oluyor hayatın anlamı nedir niye yaşıyorum niye buradayım.” (K8)

“Arada soruyorum gerçekten hatırlamam gerekiyor. Kendime hatırlatmam gerekiyor. Hayatın anlamı nedir sık sık soruyorum evet.” (K7)

“Buna çok dalıp gidiyorum... ‘Ben ne için buradayım? Bu hayat neden var? Bunların cevabını arıyorum. Bunları bulmak için de sohbetlerden yararlanıyorum.” (K12)

“Çok sorarım bunun cevabını bulmak için çok kitap okudum ama gerçekten bunun cevabı kitaplarda falan değil. İnsanın kendi o içine doğan o histen olduğunu düşünüyorum. Allah bir şekilde sen sadece soruyu sorduğunda senin içine o cevabı veriyor ‘ne için varım, neden varım, hayatın anlamı ne?’ (K18)

“Evet çok sordum belli bir benim geçiş dönemim oldu bazı şeyler konusunda tereddütte kaldığım ya da çok üzülmediğim de ya da çok boşlukta hissettiğimde bu hayatın anlamı nedir? Biz bu hayatta ne için geldik? Beni ne mutlu eder? gibi şeyler çok sordum kendime ve şu an mesela bunları bulduğumu düşünüyorum...” (K3)

“Hayatın anlamı nedir? Bu soruyu gerçekten her gün soruyorum... her gün farklı bir anlam buluyorum.... yani manevi konuşmaları üzerinde biriyle konuşmam gerekiyor ya da hiç kimseyle konuşmayıp sadece namaz kılmam gerekiyor Kur’an okumam gerekiyor kendimi inzivaya çekmem lazım ya da biriyle dini bir sohbet etmem lazım ki sorunun cevabını bulabileyim hayatın anlamı üzerine...” (K9)

“Bu soruyu kendime soruyor ancak sınırları çok aşmıyorum neden var olduğumu varlığımın ne kattığını milyonlarca insanın bir arada bulunmasının sebebini ve en sonunda hayatın anlamı nedir? gibi sorular soruyorum kendime cevap olarak inancımı en başa koyuyorum hayatın anlamı Rabbin rızasına uygun yaşamaktır benim için...” (K10)

Bu bulgular, genç bireylerin maneviyatı varoluşsal bir bağlamda ele aldıklarını göstermektedir. Özellikle “hayatın anlamı” gibi temel varoluşsal sorularla yüzleşme, bireyin manevi

¹³⁰ Aydın, “Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”.

¹³¹ Nurdan Yağlı Soykan - Muhammed Tosun, “Üniversite Öğrencilerinin Maneviyat Yönelimleri ve Psikolojik Esneklik Düzeylerinin Algıladıkları Stres Düzeyleriyle İlişkisi”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 64 (2025), 37.

gelişiminde derinleşmeye neden olmakta, bu sorgulama süreci bir manevi farkındalık ve kimlik inşası sürecine dönüşmektedir.¹³² Mülakatlarda bu süreci yaşayan bireylerin, dini öğretilere daha bilinçli, içselleştirilmiş ve kişiselleştirilmiş bir biçimde yaklaştığı görülmektedir. Söz konusu sorgulamalar, onları dini sohbetlere ve manevi danışmanlığa yönlentmektedir.

Her birey, kendi yaşamına dair anlamı farklı biçimlerde inşa etmektedir. Frankl'a göre yaşamın anlamı, öznel bir kavram olarak ele alınmakta ve herkes için geçerli tek bir anlamın olmayacağı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda yaşamın anlamı, karşılaşılan sorunlara uygun çözümler geliştirmek ve hayatın bireye yüklediği sorumlulukları yerine getirmekle ilgilidir. Bireylerin bu anlam arayışını sürdürmeleri psikolojik bütünlük ve iyilik hali için temel bir ihtiyaçtır. Zira anlam duygusu kaybolduğunda varoluşsal boşluk ve umutsuzluk ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla yaşamın anlamı, kişiden kişiye değişen ve zamanla sürekli yeniden şekillenen dinamik bir süreç olmaktadır.¹³³

“Özellikle üniversiteye geldikten sonra bunu çok sormaya başladım. Hayatın anlamını bulamadım. Bulabileceğimi de zannetmiyorum. Zaten bu benim cevap almak için sorduğum bir soru değil. Hani sözde soru vardır ya biraz o. Bunu sorgulayayım ki biraz daha dinç kalsın. Çünkü belirli dönemlerden geçiyoruz. Maneviyattan çok uzaklaşıyoruz. Bazı dönemlere geliyoruz tamamen hayat maneviyattan ibaret oluyor. Önemli olan itidal bence. İkisi de çok aşırı ve ikisi de yanlış. Çünkü sonuç olarak belki de maneviyata döndüğümüz yol gidiş aşamasında çok güzel olabilir ama sonucun ne olacağını kestiremeyiz. Bu yüzden bunu sürekli soruyorum...Genelde doğru olanı bulduğumu düşünüyorum ama bulmak sancılı.” (K13)

K13, üniversiteye başladıktan sonra hayatın anlamı üzerine daha sık düşünmeye başladığını, ancak bu sorgulamayı kesin bir cevaba ulaşmak için değil, zihinsel bir canlılık ve farkındalık sağlamak amacıyla sürdürdüğünü ifade etmiştir. Katılımcı, kimi dönemlerde maneviyattan uzaklaştığını, kimi dönemlerde ise tamamen maneviyata yöneldiğini, her iki uç yaklaşımın da sağlıklı olmadığını ve asıl önemli olanın denge (itidal) olduğunu vurgulamıştır. Maneviyata yönelme sürecini anlamlı ve değerli bulmakla birlikte, bu sürecin sonucunda karşılaşılabilecek durumların belirsizliğini de dile getirmiştir. Anlam arayışının sancılı bir süreç olduğunu, ancak bu sancının doğru yolu bulmaya yardımcı olduğunu belirtmiştir. Bu gözlem, öğrencinin maneviyatı kesin bir cevap arayışı yerine yaşama dinamizm katan bir sorgulama süreci olarak gördüğünü, aynı zamanda denge arayışını ve bu sorgulamanın zorluklarını ön plana çıkardığını göstermektedir. Literatürde, maneviyatın bireyler için ruhsal denge ve iyi oluşa katkı

¹³² Canan Yılmaz, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Nefs Psikolojisinde Manevi Dayanıklılık”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 39-86.

¹³³ Viktor Emil Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı* (İstanbul: Okuyan Us Yayın, 2010), 113.

sağladığı¹³⁴ hayata anlam katan aktif bir sorgulama süreci olarak işlev gördüğü¹³⁵ ve zorlu dönemlerde bireye içsel denge ve dayanıklılık kazandırdığı¹³⁶ ifade edilmektedir.

Bazı katılımcılar ise hayatın anlamını sorgulamadıklarını ya da bu soruya henüz ihtiyaç duymadıklarını ifade etmiştir.

“Aslında ben hiçbir zaman hayatın anlamı nedir diye bir soruyu kendime sormadım.” (K4)

“Hiç ihtiyaç hissetmedim hiçbir zaman sorgulamadım.” (K6)

“Hayır sormuyorum.” (K11)

Bu yaklaşım bazı genç bireylerin, felsefi ya da dini konularda düşünmekten uzak durabildiklerini göstermektedir. Bunun nedeni kişilik özellikleri, yetiştirme tarzı, manevi açıdan kendini yeterli hissetmesi ya da konuya ilgi duymaması olabilir. Literatürde yer alan araştırmalar, üniversite gençliği arasında “hayatın anlamı” üzerine yapılan sorgulamaların, bireyin manevi gelişimini, inanç derinliğini ve kimlik arayışını doğrudan etkilediğini ortaya koymuştur. Bu sorgulamalar, bazı öğrenciler için dini bağlılığı pekiştiren bir farkındalık alanı, bazıları için ise henüz gelişmemiş ya da önemsenmeyen bir düşünce düzlemidir.¹³⁷ Üniversite öğrencileri arasında manevi sorgulama eğilimi kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar; bireyin karakteri, aile yapısı, yaşadığı çevre, dini bilgisi ve yaşam koşullarıyla yakından ilişkilidir. Sorgulamanın olmayışı, bazen kişinin zaten tatmin olmuş hissetmesiyle, bazen de maneviyata karşı ilgisizliği veya farkındalık eksikliğiyle açıklanabilir. Bu tür bireyler, dini ve manevi hayatlarını genellikle alışkanlıklarına veya çevrelerinden gelen etkilerle sürdürebilirler.

5.2. Dini Pratikler ve Yaşama Etkileri

Mülakatlardan elde edilen veriler, üniversite öğrencilerinin dini ve manevi öğretilerin hayatlarına yön veren, içsel denge sağlayan, değer sistemlerini belirleyen ve kişilik yapılarını şekillendiren temel unsurlar olarak algıladıklarını göstermektedir. Katılımcılar, dini ve manevi unsurların kendilerine huzur, yaşam düzeni, amaç, ahlaki duruş ve kimlik bilinci kazandırdığını ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler dini ve manevi değerlerin davranışlarla beraber kimliklerini de şekillendirdiğini ifade etmiştir. Özellikle aileden uzak bir şehirde üniversite hayatına

¹³⁴ Mustafa Burak Tosyalıoğlu - Ahmet Albayrak, “Maneviyat ve Ruh Sağlığı: Maneviyat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 8 (2023), 15-16.

¹³⁵ Cüneyd Aydın - Mevlüt Kaya, “Maneviyat ve Öznel İyi Oluş Değişkenlerinin Hayatın Anlamını Yordaması”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 17 (2021), 62.

¹³⁶ Yılmaz, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Nefs Psikolojisinde Manevi Dayanıklılık”, 79.

¹³⁷ Arıcı - Çevik, “Üniversite Gençlerinin Hayatın Anlam ve Amacını Temellendirmede Dinin Belirleyiciliğine Dair Görüşleri: Karabük Örneği”, 222-223.

başlamış öğrenciler, dini ritüellerin ve manevi öğretilerin kendilerini tanımlarında, aidiyet hissetmelerinde ve “ben kimim?” sorusuna cevap bulmalarında etkili olduğunu belirtmiştir.

“Dinim burada bana kimlik sahibi olduğumu hatırlattı.” (K13)

“Kullandığım yöntemlerin büyük kısmı dini aktivitelerden oluşuyor. İnsanoğlu fitrat gereği her zaman kendinden daha üstün bir yaratıcının vaadine, korumasına veyahut birinin onu duymasına ve anlamasına ihtiyaç duyar. Manevi yoksulluk çektiğim anlarda dini aktivite ve değerlere yönelerek kendimi iyileştirmeye çalışıyorum.” (K10)

“Ailemden uzaklaştım... onların boşluğunu doldurmam gerektiğini hissettim... ritüeller ailem haline gelmiş oldu beni tamamlayan şeyler olmuş oldu.....” (K5)

Bu yorumlar, dini ritüellerin genç bireyler için sadece ilişki kurma yolları değil, aynı zamanda aidiyet ve kimlik kazanımı açısından bir zemin oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle yalnızlık, belirsizlik ve aidiyet eksikliği gibi duygular yaşayan öğrenciler, dini pratiklerle kendilerini daha güçlü, anlamlı ve tanımlanabilir bir kimliğe sahip hissedebilmektedir.¹³⁸

Dini öğretiler yalnızca bireysel ibadetle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bireylerin ahlaki yönelimlerini, toplumsal ilişkilerini ve davranışsal tercihlerini de etkilemektedir. Katılımcılar, dini değerlerin hayatlarına düzen, ahlaki bir çerçeve ve toplumsal sorumluluk bilinci kazandırdığını ifade etmiştir.

“Ahlak kavramı din kavramı... Dini hayatın ortasından kaldırdığın zaman boşluğa düşüyorsun ve hiçbir şeyin sende ne doğruluk değeri kalıyor hiçbir kıymeti kalmıyor gerçekten..... Ahlakın temelini o değerlerin temelini hep din olduğunu düşünüyorum.” (K8)

“Allah korkusu insanı ahlaka aykırı hareketten alıkoyuyor kesinlikle. Ahlak dediğimiz şey bireyselde kendi içimizden gelenleri yapıyoruz. Ama din bizim önümüze set çekebiliyor, törpüliyor hataları en aza indiriyor.” (K11)

“Din eğitiminden uzaklaşmış bir insanın ahlaki değerlerinin çok düşük olduğunu düşünüyorum. Din bence güzel ahlak, güzellikleri buldurma yoludur. O yüzden de bir toplumda güzellik varsa o toplum ilerleyebilir güzelleşebilir.” (K15)

“Ben ahlak ve dinin asla ayrı düşünilemeyeceğini düşünüyorum din ahlaki mı dememiz gerekiyor yoksa zaten din ahlaktır mı dememiz gerekiyor. Bu konuda benim farklı düşüncelerim var. ‘Ahlaksız bir din düşünülemez’.” (K13)

“Dinimiz sürekli iyi ahlakın bütün ibadetlerden önce geldiğini söylüyor. Bence aslında insanlar din olmadan gerçekten iyi ahlakın özünü kavrayamaz.... iyi ahlaklı olmak istiyorsak Allah’a yönelmek bence en büyük etken.” (K5)

Bu görüşler, katılımcıların büyük çoğunluğunun ahlak ile dini birbirinden ayrılmaz iki unsur olarak kabul ettikleri ve dini, ahlaki gelişim için vazgeçilmez bir kaynak olarak görmektedirler. Ayrıca katılımcılar dinin bireyin iç dünyasında vicdanı ve sorumluluk duygusunu harekete geçirdiğini, bireysel hataları törpüleyen ve doğruyu yanlıştan ayırmaya yardımcı olan bir “iç

¹³⁸ Aydın, “Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 91.

denetim mekanizması” işlevi gördüğünü vurgulamaktadırlar. Dinin, ahlaki değerlerin temel kaynağı olduğu, hayattan çıkarıldığında ise insanı “boşluğa düşüren” bir etki oluşturduğu ifade edilmektedir. Katılımcılar ayrıca dinin, toplumun güzelleşmesi ve ilerlemesi için gerekli olan iyi ahlakı tesis eden bir yol gösterici olduğunu, sadece bireysel değil toplumsal hayatta da bir “düzen kurucu” işlev üstlendiğini ve sosyal bütünlüğü desteklediğini belirtmektedir. Dinin, insanın manevi eksikliklerini tamamlayan, hayatına anlam ve düzen katan bir rehber olduğu, ibadetlerin yanında ahlaka verdiği önem ile ahlakı dinin özüne yerleştirdiği vurgulanmaktadır.

Bulgular üniversite gençliğinin bir kısmının manevi ihtiyaçlarını anlamlandırma çabasına yoğunlaştığını, diğer kısmının ise bu konuda daha az bilinçli ya da sorgulayıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Dini uygulamalar, katılımcılar tarafından hem bireysel huzur hem de kimliksel bütünlük açısından değerli bulunmakta, maneviyatın bireyin yaşamına yön verdiği anlaşılmaktadır. Dini ve manevi öğretilerin öğrencilerin yaşamlarında çok boyutlu bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu öğretiler; günlük yaşam streslerinin hafifletilmesinde, kimlik oluşumu ve aidiyet duygusunun gelişmesinde, ahlaki karar alma süreçlerinde, hayatın anlamını sorgulama gibi varoluşsal meselelerle yüzleşmede rehberlik eden bir çerçeve sunmaktadır. Bu çok boyutlu işlevsellik, üniversite gençliği açısından dinin gündelik yaşamın anlamlandırılmasında etkili olan pratik bir rehber olarak görülmektedir. Öğrenciler için maneviyat, bir inanç sistemi olmanın ötesinde, hayatla daha derin bir bağ kurma, yaşanan deneyimlere anlam yükleme, bireysel kimliği keşfetme ve ruhsal dengeyi sağlama sürecinde önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.¹³⁹

Genç bireylerin üniversite yaşamı boyunca karşılaştıkları zorluklarla baş etme yolları arasında, manevi ihtiyaçları giderme çabalarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu çaba kimi zaman bireysel bir ibadet deneyimiyle, kimi zaman da toplumsal uygulamalara katılım yoluyla şekillenmektedir. Birçok katılımcı, namaz kılmak, dua etmek, Kur’an okumak gibi dini ibadetlerin yaşamlarında hem görev hem de ruhsal denge unsuru olduğunu belirtmiştir. Bu ibadetler aracılığıyla günlük yaşamın stresinden uzaklaştıklarını, kendilerini güvende hissettiklerini ve iç huzurlarını yeniden kazandıklarını vurgulamışlardır.

“.... Bir inanç bir ibadetin ruha iyi geldiğini düşünüyorum bizi daha iyi yerlere taşıdığını düşünüyorum en azından hani insanın inancı yaşadığı hayatı güzelleştirdiğini düşünüyorum...” (K4)

“İç dinginlik sağlıyor bende yani daraldığımda aslında bu dünyevi bir şey bile olsa kendimi o yönde daha böyle dolu dolu yaşayınca daha huzurlu hissediyorum ... dünyevi bir şey bile olsa uhrevi bir şeyle tamamlayınca huzurlu hissediyorum.” (K2)

¹³⁹ Arıcı - Çevik, “Üniversite Gençlerinin Hayatın Anlam ve Amacını Temellendirmede Dinin Belirleyiciliğine Dair Görüşleri: Karabük Örneği”, 222.

“...Beni Allaha yakınlaştırıyor. Benim daha çok bağımlı kuvvetlendiriyor ve eksik hissettiğim yönlerimi tamamladığını düşünüyorum. Hayatımın bir düzene girmesine sebep oluyor.” (K1)

“Ritüeller beni daha çok Allah’a yaklaştırıyor ve bu dünyayla öbür dünya arasındaki dengeyi sağlıyor.” (K12)

“Namaz ve oruç gibi sabit aktivitemiz var. Bunlar benim hayatıma gerçekten perspektif katıyorlar. Çok kıymetli buluyorum. Zaten bunları hem yapma zaruriyetimiz var hem de yaptığım sırada hayatımın düzene oturduğunu hissediyorum.” (K8)

Bu ifadeler, gençlerin dini uygulamaları bir rahatlama yöntemi, bir ruhsal sığınak olarak gördüklerini, bu uygulamaların dini görev olmasının yanında psikolojik bir ihtiyaç gibi değerlendirildiğini göstermektedir. İbadetlerin düzenli yapılması, bireylerin kendilerini daha huzurlu ve dengeli hissetmelerine yardımcı olmaktadır.

Bazı katılımcılar, dini veya manevi etkinliklerin kendilerini “huzurlu”, “mutlu”, “dinç” ve “ait hissettirdiğini” ifade etmektedir. Bu da dini uygulamaların duygusal dengeyi sağlayan bir yaşam destek sistemi olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Manevi uygulamaların bireylerde derin bir huzur ve içsel tatmin meydana getirdiği sıkça dile getirilmiştir. Özellikle aidiyet, bağlılık ve teslimiyet duygularının, öğrencilerin iç dünyalarında dinginlik oluşturduğu ifade edilmiştir:

“.....Ait olduğunu bildiğin yerleri hissetmek çok daha farklı duygular veriyor sana....” (K1)

“Amaçlı yaşamaya başlatıyor..... Boş vakit olmamasını sağladım oda dinç tutuyor diri tutuyor hayatta.” (K13)

Bu duygular, bireylerin yaşamla daha barışık olmalarını sağlamakta ve günlük stres etkenlerine karşı dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Araştırmalar, içsel ve samimi bir dindarlık anlayışına sahip gençlerin, yalnızca dini faaliyetlere daha aktif katıldıklarını değil, aynı zamanda akademik başarı düzeylerinin de daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bireylerde depresyon oranlarının daha düşük, psikolojik dayanıklılıklarının ise daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar maneviyatın kendilerine enerji verdiğini, ruhsal olarak onları desteklediğini ve duygusal dalgalanmalara karşı istikrar sağladığını belirtmiştir:

“.....Bana enerji veriyor. Oradan çıktığımda kendimi böyle bir şeyler öğrenmiş hissediyorum oradaki insanlarla tanıştığımda bile mesela hani mutlu oluyorum yani benimle aynı düşüncedeki insanlarla aynı ortamda olmak beni mutlu ediyor.” (K12)

“Farklı düşüncelere sahip insanlarla aynı ortamda olunca kendini de geliştirme ihtiyacı hissediyorsun... O sohbetten çıktıktan sonra insan kendini çok huzurlu ve mutlu hissediyor o mutluluk benim için yeterli oluyor.” (K12)

“Bu benim hayat tatminimi çok artırıyor düzenli bir şeyler yapmanın dini aktivitelere katılmam beni uçuruyor.....” (K8)

Bu tür ifadeler, maneviyatın duygular üzerinde düzenleyici bir rol üstlendiğini, dini deneyimlerin bireylerin ruh sağlığını güçlendiren bir unsur olduğunu göstermektedir.

Katılımcılar, üniversite hayatında karşılaştıkları manevi deneyimlerin kendilerinde farkındalık oluşturduğunu, kimlik oluşum süreçlerini etkilediğini ve kişisel gelişimlerini desteklediğini ifade etmiştir. Özellikle dini sohbetler, bireysel tefekkür ve ibadetler; bireylerin farkındalık kazanmalarında ve ahlaki ilkeler çerçevesinde karar almalarında yardımcı olmaktadır. Bazı katılımcılar, dini etkinliklerin kendilerini daha iyi tanıma, iç dünyalarını anlama ve hayatın anlamını kavrama yolunda katkı sağladığını belirtmiştir:

“....Çok güzel insanlar tanıdım beni çok güzel yola sevk eden insanlar tanıdım onlardan öğrendiğim bir bilgi bile benim şu anki ben olmamı sağlayan şeyler oldu.....” (K15)

“... Farkındalığımı arttırıyor onun dışında yani daha çok bunlara katılmam gerektiğini hissetmeye başlıyorum.....” (K11)

“.....Ramazan aylarında çok etkinlik oluyordu teravih namazları iftar yemekleri falan benim kişisel gelişimimi insanlarla olan iletişimimi ve empati kurma yeteneğimi çok etkiledi.” (K3)

“Kendimi sorgulayıp kendimde uyguladığım zaman fark ediyorum.” (K6)

Katılımcıların manevi deneyimleri büyük ölçüde bireysel ve içsel bir arayışın ürünü olarak tanımlanmakta, manevi deneyimler namaz, Kur'an tilaveti, dini sohbetler, cami ortamı gibi pratiklerle şekillenmektedir. Bu deneyimler bazen bireysel yalnızlık anlarında ortaya çıkmakta bazen de toplumsal alanlarda anlam kazanmaktadır.

“.... İftarlara gidip böyle hep beraber oturup o anı beraber paylaştığımız zaman bu tür şeylerin aslında ne kadar huzur verdiğini bizi mutlu ettiğini maneviyatımızı çok yükselttiğinin farkına vardım ve hani böyle şeylerin aslında bizim hayatımızda yer edinmesi gerektiğine çok inaniyorum....” K16

Katılımcıların ifadelerine göre manevi deneyimler namaz, Kur'an tilaveti, dini sohbetler, cami atmosferi gibi uygulamalar, bireylerin manevi yönelimlerini destekleyen unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle namaz, Kur'an okuma ve dua gibi ibadetlerin toplu yapılmasının bireyin yalnızlık anlarında ruhsal bir destek sağladığı, hayatla olan bağını pekiştirdiği gözlemlenmiştir.

“..... Yurt ortamında bazen sesli Kur'an okuyoruz.....Benim hem kalbi hem manevi halime etki ediyor yani katkısı oluyor.” (K8)

“.....Sabah namazı kılıyoruz...Farklı türden insanlar geliyor hiç görmediğim simalar görüyorum oda arkadaşlarımla geliyorum bu beni o kadar mutlu ediyor ki diyorum ki bir tek ben değilmişim....” (K2)

Bireysel manevi deneyimler katılımcılar için hem bir iç hesaplaşma alanı hem de ruhsal iyileşme aracı işlevi görmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, manevi ihtiyaçlarını bireysel ibadetler yoluyla karşıladıklarını ifade etmektedir. Maneviyat, bireyin kendi iç dünyasıyla temas kurma biçimi olarak da anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda öne çıkan uygulamalar arasında namaz, Kur'an-ı Kerim okuma, dua ve zikir yer almaktadır. Bu uygulamalar, bireyin Rabbine yönelmesi, içsel dinginliğe kavuşması ve duygusal yüklerden arınması açısından güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir.

“Allah’a sığınırım... Namazlarıma çok dikkat etmeye çalışıyorum... Bir boşluk hissettiğimde tek çarem Allah’ım gibi geliyor...” (K14)

“Sık Kur’an okuma manevi boşlukta hissettiğim an işte uzun secdeli namazlar ve uzun dualar en daraldığım noktalarda en daraldığım yerlerde teheccütlere sık kalkarım.” (K1)

“Zikir. Bir surenin de okunması kendine miğfer korumak için kalkan oluşturuyor.” (K13)

Bu ifadeler, bireysel ibadetlerin psikolojik bir destek mekanizması olduğunu göstermektedir. Nitekim literatürde de bireylerin özellikle kriz zamanlarında dine yönelerek içsel bir huzur arayışına girdikleri vurgulanmaktadır.¹⁴⁰ Katılımcılar, namaz, Kur’an okuma ve zikir gibi dini pratiklerin içsel huzur, zihinsel denge ve günlük yaşamda düzen sağlayan etkili uygulamalar olduğunu vurgulamıştır. Bu pratikler, bireyin yalnızlık, stres veya anlam arayışı gibi durumlarla baş etmesinde işlevsel hale gelmekte ve günlük hayatta bir tür ruhsal dengeleme mekanizması olarak kullanılmaktadır.

“Özellikle sabah namazından sonra Kur’an okuyunca...Önceliğimi din yapınca kalan şeyleri de Allah sanki benim yoluma seriyor, öyle hissediyorum.” (K2)

“Duygusal yoğunlukta olduğum zamanlarda rahatlamak için ilk başvurduğum şey genellikle Kur’an okumak oluyor.” (K11)

“Birincisi namaz, ikincisi de sohbet... Kur’an’la haşır neşir olmak.” (K12)

“Namaz kılıp dua etmek... Sahilde oturmak... Yardım etmek... Üçünün de farklı zamanlarda etkisi oluyor.” (K19)

Bu ifadeler, dini pratiklerin katılımcıların günlük yaşam akışı içerisinde yapılandırıcı bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle sabah saatlerinde yapılan ibadetlerin bireyde ruhsal bir tazelenme ve psikolojik yenilenme sağladığı görülmektedir. Aynı zamanda, namaz ve dua bireyin yalnızlıktan uzaklaşmasını, Allah ile bağ kurarak yaşamını anlamlandırmasını ve kararlarını şekillendirmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bu ibadetlerin bireylerde istikrar, disiplin ve süreklilik duygusu oluşturduğu ve bireyin günlük yaşamına ve davranışlarına da yansıdığı anlaşılmaktadır. Dini ritüeller bu yönüyle birey için hem içe dönüş hem de dış dünyayla sağlıklı etkileşim kurma aracı olarak işlev görmektedir.¹⁴¹

Katılımcıların önemli bir kısmı, dua etmenin ruhsal bir rahatlama ve içsel bir bağlantı kurma aracı olduğunu belirtmiştir. Dinî yaşamda merkezi bir konumda bulunan dua, dinî duygu, düşünce ve davranışların en somut biçimde gözlemlenebildiği alanlardan biridir. Dua, yalnızlık duygusunu gideren ve bireyin kendini ilahi bir varlık tarafından “duyulmuş” hissetmesini

¹⁴⁰ Betül Yurttaş, *Psikolojik Sağlamlığın Kazanılmasında Dini Duygu ve Düşüncenin Rolü ve Önemi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 8-9.

¹⁴¹ Elif Pancar, *Genç Yetişkinlerde Dini Yönelim Farklılaşmasının İbadet Tutumlarına Etkisi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2024), 89-90.

sağlayan bir içsel motivasyon kaynağıdır. İnanç bağı güçlü olan bireyler, dua aracılığıyla Allah ile doğrudan bir iletişim kurduklarına, O'na hitap ettiklerine ve dualarının karşılık bulacağına gönülden inanmaktadırlar. Allah'a karşı hissedilen saygı, sevgi, şükür, minnet ve hayranlık gibi duygular ise kişiyi dua etmeye yönlendiren içsel motivasyonlardır.¹⁴²

"...Ellerimi açıp ettiğim duanın duyulması ve bunun karşılıksız kalmayacağını bilmek bambaşka bir haz..." (K10)

"...Çok üzüldüğüm zaman dua kısmını çok uzatıyorum, orası beni rahatlatıyor." (K19)

"İbadetler manevi bir tatmin sağlıyor... Ben duanın gücüne çok inanıyorum ve benim en büyük tatminim bu oluyor... Kuldan istemeyip Allah'tan istemenin kulluğun acziyetini hissetmenin önemini o kadar anlıyorum ve o kadar hissediyorum ki bir yerden sonra tamamen duanın ehemmiyetini anlıyorum." (K8)

"Dua etmek..." (K6)

"Gece namazına kalkmak, herkes uyurken ellerimi açıp dua etmek, kimsenin duymadığı saatte onun beni duyduğunu bana benden daha yakın olduğunu bilmek manevi anlamda ruhumu güven altında tuttuğu gibi beni rahatlatıyor." (K10)

İlahi kudrete teslimiyet, katılımcılar açısından psikolojik dengeyi sağlayan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Teslimiyet duygusu, yaşamın kontrol edilemeyen yönleriyle başa çıkmada bireye dayanıklılık sağlamaktadır.

".....Hiçbir şey çözülmeyecek gibi geliyor hani diyorsun ki Allah'ım ben şimdi ne yapacağım her şey bitmiş gibi hissediyorsun sonra bir Allah'ın var olduğunu hatırlıyorsun kaderi yine onun tayin ettiğini hatırlıyorsun bu sefer o senin bütün bitik enerjin sırf Allah var diye yükseliyor.....teslimiyet.....onun varlığına teslimiyet göstermek.." (K8)

"...Zorlukla karşılaşıyorum. Ama bunun bir mükafatı var ben bunu biliyorum Allah'ım bana bu zorluğu verdiyse bunda gerçekten çok iyi bir kolaylık var çok güzel mükafat var. Bunun farkında olmak çok iyi hissettiriyor....Tamam ya bu hallolacak." (K9)

".....Bir şeylerin düzeleceğine dair inancım var herşeyin iyiye gidebileceğine dair bir inancım var Rabbim bir zorluk veriyorsa onun ardında kolaylık olacağına mutlaka inanıyorum..." (K4)

Bazı öğrenciler, dini bilgi paylaşımı, sohbet ve benzeri manevi içerikli sosyal etkileşimleri bir enerji kaynağı olarak tanımlamışlardır. Manevi yönü güçlü bireylerle birlikte olmak, bu katılımcılar için hem ruhsal destek hem de kişisel gelişim aracı olmuştur.

"Doğru insanlarla doğru şekilde sohbet etmek bana çok enerji verir... Manevi olarak öğrendiğim bir bilgiyi aktarmak bana çok enerji verir bu konuda insanların beni dinlemesi bana enerji verir." (K3)

".....İbadetlerimi yapmak huzur veriyor onun dışında Rabbim'le başbaşa kalmak huzur veriyor onun beni dinlediğini farketmek huzur veriyor her zaman yanımda olduğunu bilmek huzur veriyor.....Güzel insanlarla karşılaştıkça beni olduğum seviyeden üst seviyeye çıkaran insanlarla biraraya geldikçe bu şeyler bana huzur veriyor." (K15)

Katılımcıların cevapları, maneviyatın bireysel ruh sağlığı ve huzur arayışı açısından temel bir işlev gördüğünü göstermektedir.

¹⁴² Hökelekli, *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*.

Toplumsal ve manevi içerikli faaliyetlere katılım, gençlerin fiziksel, bilişsel ve ruhsal denge kazanmalarına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Din eğitiminin temel bileşenlerinden biri olan dini katılım, bireysel maneviyatı güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda nesiller arası kültürel devamlılığı da temin etmektedir.¹⁴³

“Teravih namazlarına gitmek...Bunlar gerçekten çok huzur verici toplu bir şekilde o anda bulunmak mahşer alanını hatırlatıyor...O lezzeti tatmak çok ayrı hani toplu namaz kılmak çok güzel bir şey....” (K14)

“İftarlara falan gitmiştik. Bu gibi yerlerde hem bana benzeyen ve benden daha iyi boyutta olan insanları görüp daha fazla inancımın arttığını farkettim..” (K15)

“.....Hak ehli olanların yanında bulunmak.... Sohbet grupları ararım... O kadar değerli ki benim için.” (K7)

“Camiye gitmek burada benim için dışarıya açılan bir kapı oldu gerçekten. Camide dostlar edindim hala yolda karşılaştıkça selamlaştığım insanlar var. Sürekli camide karşılaşıyoruz hiç birbirimiz hakkında isimlerimiz dışında hiçbir şey bilmiyoruz. Cami bizim için hem kendimizden küçüklerle motivasyon bulduğumuz hem de kendimizden büyüklerle rahatça konuşabildiğimiz muhabbet edebildiğimiz ve gerçekten motivasyon depoladığımız bir yer oluyor. Gençleri camiye gitmesi özellikle genç bir kızın camiye gitmesi hiç alışılmış bir şey değil ama orası bizim için bir nevi dinlenme noktası oldu.” (K13)

“Cami bana çok iyi geliyor.” (K6)

Bu tür etkinlikler, bireyin sosyal aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Dostlukların, kuşaklararası iletişimin ve aidiyet hissinin bir cami ortamında oluşabildiğinin belirtilmesi, dini mekânın sosyal bağ kurmadaki işlevini vurgular niteliktedir. Bu gözlem, Türkiye’de özellikle kampüs camilerinin gençlerin dini sosyalleşmesindeki rolünü ele alan çalışmalarla örtüşmektedir. Camilerin sadece ibadet alanı değil aynı zamanda moral, motivasyon ve manevi rehberlik sağlayan mekânlar olduğu vurgulanmıştır.¹⁴⁴

Bazı öğrenciler için maneviyatın karşılanması dini bilgi edinimiyle de ilişkilidir. Bu bağlamda Kur’an ve hadis okumalarının yanı sıra İslam ilmiyle meşguliyet, ruhsal tatmini artırıcı unsurlar arasında değerlendirilmiştir.

“.. İslam ilmi ile uğraşmak beni dehşet derecede etkiliyor..içime dehşet bir huzur veriyor manevi huzur dediğimiz şey var ya bende o.....beni tatmin ediyor içten tatmin ediyor ruhen tatmin ediyor manevi boyutunu düşünürsek bende böyle..” (K7)

“Sohbet dinlemeye çalışırım.... Arkadaşlarımla buluşup sohbet ediyoruz veya bazı gruplarımız var bir araya geliyoruz işte dini konuşmalar yapıyoruz sohbetlere katılıyorum....” (K11)

Bu tespitler, formal ve informal din eğitiminin manevi ihtiyaçları karşılama açısından nasıl bütünleyici bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar dini içeriklere ulaşmak

¹⁴³ Mustafa Köylü - Cemil Oruç, *Gençlik Dönemi Din Eğitimi* (Nobel Akademik Yayıncılık, 2023), 107-109.

¹⁴⁴ Mustafa Sefa, “Üniversite Öğrencilerinin Kampüs Camii Alışkanlıkları ve Camiden Beklentileri: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örneği”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2021), 130.

için dijital kaynakları etkin biçimde kullandıklarını belirtmiştir. Özellikle YouTube üzerinden Kur'an dinlemek, ilmiyal videoları izlemek ve dini içerikli programlar takip etmek sıklıkla başvuru olan yöntemlerdendir.

“Genellikle YouTube üzerinden dinleme yapıyorum Kur'an-ı Kerim tilavetleri farklı hocanın tilavetlerini dinlemeyi seviyorum.” (K4)

“Kendimi dinlerim Rabbimle baş başa olmaya yani Rabbime ulaşmayı isterim ondan sonra Kur'an... böyle dini güzel şekilde programlar falan oluyor onları falan izlemeyi tercih ediyorum bu gibi şeyler beni daha böyle yaklaşıyor daha böyle şeylerin farkına varmamı sağlıyor....” (K15)

“YouTube'dan açıp Kur'an dinlerim hatta o şekilde uyurum.” (K5)

Bu durum, gençlerin teknolojiyi manevi gelişimleri için bir araç olarak kullandıklarını ve dijital din eğitiminin günümüzdeki önemini ortaya koymaktadır. Katılımcıların cevapları, dijital platformların özellikle de YouTube'un manevi açıdan destekleyici bir araç haline geldiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, farklı hocaların Kur'an-ı Kerim tilavetlerini dinlemeyi, dini içerikli programlar izlemeyi ve bu sayede manevi olarak huzur bulmayı tercih ettiklerini ifade etmektedir. Bu tür dinleme ve izleme pratikleri, onların Allah ile bağlarını güçlendirmekte, ibadet ve tefekkür motivasyonlarını artırmakta ve hayatın yoğun temposu içinde ruhsal denge sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca Kur'an dinleme alışkanlığının sadece gündüz vakitlerinde değil, uyku öncesi bir ritüel olarak da sürdürüldüğü görülmektedir. Bu durum, dijital ortamların dini tecrübenin sürekliliğini sağlamada işlevsel bir rol üstlendiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

5.3. Sosyal Etkileşim ve Toplumsal Katkı

Katılımcıların bir kısmı manevi doyumu, toplumsal fayda sağlayan davranışlarla da ilişkilendirmiştir. Bu kapsamda yardım etmek, güzel davranışlar sergilemek ve insani değerleri yaşatmak önemli görülmektedir. Yardımlaşma, bireylerin manevi dünyasında olumlu etkiler bırakmanın yanı sıra toplumsal yapının da güçlenmesine katkı sağlamaktadır. İnsanlar arasında dayanışma duygusunu besleyen bu tutum, güzel ahlaki değerlerin gelişmesine, bireylerin birbirine daha sıkı bağlarla bağlanmasına ve toplumda sevgi, saygı ve huzurun yaygınlaşmasına vesile olmaktadır.¹⁴⁵

“Karşıdaki kişinin zor anında yanında olmak... Kur'an-ı Kerim bize öğüt veren bir kitap ve ben bunları yaparken aslında ne kadar huzurlu hissettiğimi ne kadar mutlu olduğumu fark ediyorum.” (K16)

“İnsanlara bir iyilik yapmak bile insana iyi hissettirebilir...” (K17)

¹⁴⁵ Demirkol, *Sosyal Hayata Katkısı Açısından Din Eğitimi*, 104.

Bu yaklaşımlar, maneviyatın sosyal etkilerle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin manevi ihtiyaçlarını karşılarken çok çeşitli yollar izlediklerini ve bu yolların hem bireysel hem de sosyal düzeyde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu çabalar, gençlerin kişisel gelişimleri, ruhsal denge arayışları ve toplumsal değerleri ile bütünleşmiş bir maneviyat anlayışını benimsemekte olduklarını göstermektedir. Maneviyatın bireydeki yansımaları yalnızca iç dünyaya dönük bir yönelimle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal faydaya dönük etkinliklerle de şekillenmektedir. Bazı katılımcılar, başkalarına yardım etmenin kendi manevi gelişimlerine katkı sunduğunu, iyilik yapmanın kendileri için içsel bir motivasyon ve enerji kaynağı haline geldiğini belirtmiştir.

“İnsanlara yardım etmem... karşı tarafı mutlu görüyorum ve bu da beni mutlu ediyor, bana enerji veriyor.” (K14)

“Dini bilgimin çok iyi olduğunu düşünmüyorum ama elimden geldiğince de birilerine bir yol göstereyim diye onların da hayatı güzelleşsin diye elimden geldiğince yardım etmeye çalışıyorum. Bildiğim yerde yardım ediyorum bilmediğim yerde de danışıp araştırmaya çalışıyorum. Çünkü benim hayatım boyunca bilgi en temel hayat mottom oldu. O yüzden bilginin her kapıyı açtığına inanıyorum.” (K15)

“...Yardım etmek... Birinin düşünce yapısında bir şey değiştirebilmek...” (K16)

Bulgular, din eğitimi ve maneviyatın sosyal bir yönünün de bulunduğunu, bireyin kendisini aşarak başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlılık geliştirdiğini göstermektedir. Yardımlaşma ve iyilik, bireyin içsel doyum, huzur ve psikolojik iyilik hali ile de doğrudan ilişkilidir. Bu yönüyle manevi gelişim, sosyal fayda üretme ile paralel ilerlemekte; birey başkalarının hayatına dokundukça kendi maneviyatını da beslemektedir. Yardımseverlik bu çerçevede bir tür “manevi güçlenme aracı” halini almakta ve bireyin hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk bilincini artırmaktadır.¹⁴⁶

Bazı öğrenciler manevi tatmini daha çok toplulukla birlikte gerçekleştirilen etkinliklerde bulduklarını belirtmişlerdir. Özellikle dini sohbetler, cemaatle namaz ve konferanslar gibi etkinlikler, katılımcılar tarafından “birlikte iyileşme” ve “aidiyet duygusu” bağlamında tanımlanmıştır:

“....Normalde iftarları hep birlikte yurtta açardık. O zaman benim için tek anlamı evet oruç tuttuk ve akşam yemek yedik olurdu ama ne zaman ki manevi danışmanımız aracılığıyla gittiğimiz iftar programlarında aslında amacın yemekten çok farklı olduğunu, bir araya gelmenin olduğunu anladım.....Orada yemekten daha çok ruhumuzu doyuran şeyin birlikte kıldığımız namaz ve onun vermiş olduğu hışı olduğunu farkettim....” (K18)

“Aslında dini etkinliklerde yani inandığım dine daha çok böyle ufuk açıcı şekilde yaklaştığımı fark ettim...Mesela konferanslar düzenliyor hocalarımız bu konferanslardaki anlattığı çoğu şeyleri belki biliyoruz ama farkında olmuyoruz ya da farkında olsak da onları hatırlatma gereği duyuyoruz...” (K6)

¹⁴⁶ Muhammed Tosun, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Anadolu Bilgeliliği Bağlamında Mesnevi Üzerine Terapötik Analizler”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 87-130.

Bireysel deneyim kadar kolektif maneviyatın da anlam üretme sürecinde rol oynadığı, bireyin benzer değerleri paylaşan insanlara da bağ kurarak kimliğini pekiştirdiği anlaşılmaktadır. Üniversite öğrencilerinin manevi gelişim süreçlerinde sosyal ortam ve çevresel etkenlerin de rol oynadığı, bu çalışmanın dikkat çekici bulgularındandır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, maneviyatlarının gelişiminde insan ilişkileri, ibadet ortamları, ortak değerleri paylaşan arkadaş çevresi ve toplulukla gerçekleştirilen dini etkinliklerin etkisini vurgulamıştır.

“..... Üniversite bence karmaşa. Karmaşadan doğan bir kargaşadır. Ve doğal olarak farklı fikirlerin havada uçtuğu farklı yolların izlendiği ama farklı dediğimde bin bir çeşit, her çeşit insan kadar çeşit yol var... Üniversiteden önce genelde çok stabil bir ortamdasınız... Yani kıyas edersem eğer öncekiyle şu anki ben, eskiden aramazdım buraya gelene kadar böyle bir arayışım olmadı ama burada yani kendiniz gibi insanları arıyorsunuz.. Olumsuzluklar sana eskiyi arattırıyor kesinlikle fikri çeşitlilik size kendi fikrinizi aratıyor... Bu çeşitliliğin içinde kendi yolunuzdan kişiler arıyorsunuz ki siz kendi yolunuzdan ayrılmayasınız diye ...” (K7)

“..... Eskiden daha kendine dönük bir hayatım vardı yani kendi fikirlerim yaşadığım dünya ve onun çevresi yani aşağı yukarı hep kendi civarımdaki insanlarla denk olduğum için hep dengimdeki insanlarla öyle söyleyeyim aynı fikirden aynı görüşten olduğum insanlarla çok o kabuğun dışına çıkmıyorduk... Üniversitede birazcık daha kabuğun dışına çıkıyorsun farklı fikirlerle karşılaşıyorsun o fikirlerin çarpışmasını görüyorsun..... Manevi ihtiyaçlar benim bakış açıma göre değişmedi çünkü kainatın, her şeyin bir olduğunu düşünüyorum ama farklı insanları da tanımak benim açımdan nasip oldu yani öyle insanları da gördüm neyi neden yaptığını neye neden inandığını daha çok fark ettim üniversitede ...” (K8)

Bu ifadeler, üniversite ortamının gençler için hem bir manevi destek alanı hem de inanç ve kimliğini sorgulama ortamı sunduğunu göstermektedir. Özellikle değer çatışmaları, görüş çeşitliliği ve kültürel çoğulluk gibi unsurlar, bazı öğrenciler için inançlarını güçlendiren birer fırsat iken, bazıları için ise kafa karışıklığı ve manevi gerilim sebebi olmaktadır.

Bazı öğrenciler, dini ve manevi süreçlerin empati duygularını geliştirdiğini ve insanlarla kurdukları ilişkileri daha sağlıklı hâle getirdiğini dile getirmiştir. Paylaşım, hoşgörü, birlikte ibadet etme ve yardımlaşma gibi sosyal değerler, bireylerin çevreleriyle daha bilinçli ilişkiler kurmasına katkı sağlamaktadır:

“..... Hani bizi beraber toplayacak bir araya getirecek beraberliğimizi sağlayacak işler yapma duygusu kazandırdı bana üniversitede yaptığımız dini etkinlikler.” (K16)

Bu sonuçlar, maneviyatın bireyin iç dünyası kadar dış dünyayla kurduğu ilişkiyi de etkilediğini ve manevi eğitimin aynı zamanda bir sosyal beceri alanı olduğunu göstermektedir. Tüm bu bulgular, üniversite gençliğinin manevi deneyimlere büyük bir ihtiyaç duyduğunu ve bu deneyimlerin çok boyutlu etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır

K18 de arkadaş çevresiyle yapılan dini içerikli sohbetlerin zamanı değerli kıldığını, kendini bu ortamda “özüne döner gibi” hissettiğini vurgulamıştır. Bu durum, inancın, toplumsal olarak da ruhsal iyilik halini destekleyen bir araç olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcıların önemli bir kısmı, dini hassasiyetleri yüksek arkadaş çevrelerinden olumlu yönde etkilendiklerini ve bu çevrelerin onları manevi gelişime sevk ettiğini belirtmiştir.

“İnanç konusunda kendileri açıyorlar...benim üstümde o kadar olumlu etkileri var ki çünkü şöyle yapılmayan şey körelir ya ...Ben sorumluluğumu unutuyorum bir yerde yaşamıyorsanız ihtiyaç duymuyorsunuz ama insanlar size bunu hatırlattığı zaman işte o zaman kulluk bilincini sorguluyorsunuz bir müslüman olarak sorumluluklarınızı sorguluyorsunuz ve daha çok araştırma okuma yoluna gidiyorsunuz sorularına cevap verebilmek için..İnsana dehşet güven veriyor....” (K7)

Bu tür sosyal etkileşimler, bireyin dini sorumluluklarını yeniden hatırlamasına, içsel dengeyi korumasına ve bireysel farkındalığını artırmasına katkı sunmaktadır. Katılımcılar bu etkileşimleri bir “*uyanış*” ve “*kendini hatırlama*” süreci olarak tanımlamıştır. Bazı katılımcılar, özellikle dini yönelimi güçlü arkadaş çevrelerinde bulunmanın davranışsal dönüşüm sağladığını belirtmiştir.

“...Onlarla beraber yaşadığım zaman ahlaki davranışlarım konusunda daha da çabalar hale geldim....Bana çok fayda sağladıklarını düşünüyorum ve böyle insanlar çevremde çok fazla var iyi ki varlar.....” (K16)

Bu durum, dini sosyalleşmenin bireyin davranış kalıplarını ve günlük hayatını doğrudan etkileyebildiğini göstermektedir. Ayrıca, bireyin kendi kimliksel yönelimiyle sosyal çevresi arasında bir uyum oluşturma eğilimi dikkat çekmektedir. Bazı katılımcılar, dini inançlarını doğrudan ve açık bir şekilde çevrelerine aktardıklarını ifade etmiştir. Bu paylaşım çoğu zaman deneyim aktarımı, teşvik ve tavsiye biçiminde gerçekleşmektedir.

“Paylaşıyorum...önceki hayatımı ve şimdiki hayatımı paylaşıyorum ve bunun insanlara ilham olduğunu düşünüyorum....Hayatımdan etkilenerek tesettüre girmelerini sağladım ya da inanmayan bir arkadaşımı sabırlı davranarak araştırarak yeniden inanmaya teşvik ettim....” (K3)

Benzer şekilde, K1 de dini deneyimlerinin kendisine iyi geldiği anlarda bunu arkadaşlarıyla paylaştığını, onların da olumlu etkilendiğini belirtmektedir. Bu tarz paylaşım, bireyin dini yaşantısını sadece kişisel bir alan olarak görmediğini, aynı zamanda başkalarının da manevi dünyalarına katkı sunma sorumluluğu taşıdığını göstermektedir. Bazı katılımcılar ise dini inançlarını doğrudan sözle değil, davranışları ve tutumları aracılığıyla “*hal diliyle*” ilettiklerini ifade etmiştir. K6’nın şu ifadesi dikkat çekicidir:

“Söyleyemiyorum... Ancak hal diliyle gösterebilirim.” (K6)

Bu yaklaşım, sosyal çekingenlik, ortamın uygun olmaması veya karşı tarafın hazır olmaması gibi gerekçelerle şekillenmektedir. Ancak hal diliyle iletişimin, dinin davranışsal yansıması olarak daha kalıcı bir etki de bırakabileceğine de dikkat çekilmelidir. Katılımcılar, dini konularda bilgi alışverişi yapmaktan memnuniyet duyduklarını, bu durumun hem kendilerinin hem de karşı tarafın gelişimini desteklediğini ifade etmiştir.

“....Onlardan birçok şey öğreniyorum onlarda benden.....Bірçok bilgi alışverişinde bulunuyoruz.”
(K17)

Bu bulgu, dini sohbetlerin entelektüel bir gelişim zeminine de sahip olduğunu göstermektedir. Üniversite öğrencileri dini ve manevi inançlarını paylaşırken hem bireysel ihtiyaçlarını karşılamakta hem de çevrelerine yönelik sosyal sorumluluk hissetmektedir. Dini paylaşımlar, ruhsal destek sunmaya, duygusal bağlar kurmaya ve kimliksel gelişimi desteklemeye yönelik olarak şekillenmektedir. Manevi içerikli sosyal etkileşimler, bireylerin düşünsel, duygusal ve ahlaki gelişimlerine zemin sunmakta, bu da üniversite yıllarını aynı zamanda ruhsal anlamda da geliştirici bir sürece dönüştürmektedir.¹⁴⁷

Bazı öğrenciler, manevi deneyimlerin iç dünyalarıyla birlikte, öğrenmeye, çalışmaya ve gelişmeye yönelik motivasyonlarının da artırdığını ifade etmiştir. Özellikle dini sohbetler, birlikte yapılan ibadetler ve aynı değerlerin paylaşıldığı arkadaş çevresi, bireylerin daha yüksek bir anlam duygusuyla derslerine yönelmesini kolaylaştırmaktadır.

“..... Manevi danışmanımız deneyimlerini bize anlatıyor hayatından bir şeyler paylaşıyor ben de bunu bazen arkadaşlarımla paylaşıyorum Ben de kendi meslek hayatımda ya da başkalarıyla aramdaki muhabbetlerde bunların belirleyici olduğunu düşünüyorum yaşadığım tecrübeler.... Ben bunu mesleki hayatıma yansıtmak istiyorum deneyimlerimi.....” (K2)

“...Aslında motivasyonum yükseliyor motivasyonum yükseldikçe de akademik başarımın daha üst seviyeye çıktığını söyleyebilirim.” (K4)

“.....Aslında psikoloji bölümü okuyorum ve buraya aslında hem bu dünyam için hem de ahiretim için yola çıkmış bulunmaktayım neden çünkü benim iki hayatım olacak hem bu dünya hem ahiret neden ikisine de aynı anda yatırım yapmayayım diye düşünüp ve en büyük yatırımı yapacağımız şey insanlardır neden çünkü en çok onların anlaşılmasına en çok onların özünü bulmasına ihtiyaçları var ve iyi bir öncülük yapacağımı düşünerek geldim” (K18)

Bu ifadeler, maneviyatın toplumsal fayda bilinci ve mesleki sorumluluk duygusu oluşturma sürecine de katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Bazı öğrenciler, ilerideki mesleki rollerini sadece geçim sağlayacak bir araç olarak değil, aynı zamanda toplumda değer üretme ve iyilik yayma zemini olarak görmektedir. Manevi değerler bireylerin daha güçlü bir aidiyet ve sorumluluk bilinci kazanmalarına katkıda bulunmaktadır. Bu bulgular, dinî pratiklerin bireyin zaman yönetimi, sabır ve dayanıklılık gibi akademik başarıya etki eden faktörlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Üniversite öğrencilerinin dini ve manevi deneyimlerinin, aynı zamanda yaşam memnuniyeti, kişisel gelişim ve akademik başarı gibi hususlarda etkileri olduğunu göstermektedir. Bu durum, maneviyatın gençlerin hayatında psikolojik, sosyal ve akademik düzeyde bütünleştirici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, gençlerin manevi deneyimlerinin hem bireysel arayışlar hem de sosyal aidiyetler üzerinden şekillendiği,

¹⁴⁷ Tokur - Doğan, “Gençlerde Kimlik Algısı ve Dinî Hayat: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, 712-715.

bu deneyimlerin sürdürülebilirliği açısından üniversite ortamındaki dini etkinliklerin destekleyici bir rol oynadığı görülmektedir.

5.4. Din Eğitiminin Bireyin Manevi Gelişimine Etkileri

Bu başlıkta, din eğitiminin üniversite öğrencilerinin gündelik yaşamlarında düşünce yapısını, tutumlarını ve davranış kalıplarını nasıl etkilediği ortaya konulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, din eğitiminin bireyin yaşamlarını etkileyen, yönlendiren ve anlamlandıran bir unsur olarak işlev gördüğünü ifade etmiştir. Mülakatlara katılan öğrencilerin ifadeleri, dini ve manevi pratiklerin akademik performans ve mesleki hedefler üzerinde de olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Katılımcılar, ibadetlerin yaşamlarına düzen kattığını, sabır ve motivasyonlarını artırdığını ve hedeflerine odaklanmalarını kolaylaştırdığını belirtmiştir. Bu bağlamda manevi pratikler, üniversite öğrencileri açısından disiplin kazandıran ve odaklanmayı kolaylaştıran bir işlev görmektedir. Katılımcılar, özellikle namaz, Kur'an okumak, dua etmek gibi dini uygulamaların, zaman kullanımı ve günlük yaşam organizasyonu üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu dile getirmiştir. Bu tür düzenli ibadetler, öğrencilerin günlük yaşamlarını daha planlı yürütmelerine katkı sağlamakta, bireylerde öz disiplin gelişimini desteklemektedir.

“.....Namaz düzene sokuyordu beni....” (K14)

“...Merhum Kur'an hocam her zaman bana 'kızım bir işi yapmadan önce bir sayfa bile olsa Kur'an-ı Kerim oku. Yapacağın iş bereketlenir daha kolay hale gelir' derdi. Onun bu tavsiyesine uyduğumda ders çalışmadan önce okuduğum bir sayfa Kur'an'ın benim derslerimi daha da kolaylaştırdığını daha verimli hale getirdiğini gözlemliyorum.” (K10)

Bu ifadeler, maneviyatın bireyin zihinsel dağınıklığı azaltma, günlük sorumluluklara odaklanma ve akademik süreçleri yönetme becerilerine dolaylı olarak katkı sunduğunu göstermektedir. Bazı katılımcılar, dini öğretilerin ve manevi deneyimlerin kendilerine hem duygusal bir destek hem de düşünsel bir berraklık sağladığını ifade etmişlerdir. Bireylerin ideal belirleme, hedef koyma ve bu hedeflere doğru ilerleme konusunda daha istikrarlı oldukları görülmüştür:

“Başarıyı artırıyor...Bir ideal oluşturuyor sende yani ben başarılı olmalıyım... Devamında hep diğer insanları kainatı düşünüyorsun benlikten, bencillikten çıkıyorsun.... Tamamen fayda gözetiyorum...” (K8)

“.....Bir iş yaptığımda dürüstlikle yapmayı daha sonrasında yaptığım işin başkalarına zarar vermemesi gerektiğini düşünüyorum ve yaparken de yine evet elimden gelenin en iyisini yapayım gerisini Allah'a bırakayım bunu yaptığım zaman huzur duyuyorum ve bu yaptığım işlerde daha çok çabalamama vesile oluyor. İnancımı kuvvetlendiriyor, kendime güvenimi artırıyor.....” (K16)

Bu durum, öğrencilerin, hem manevi anlamda hem de zihinsel olarak güçlendiğini ve yaşamlarına daha kararlı bir biçimde yön verdiklerini göstermektedir. Dini değerlere bağlılık,

bireylerin amaç duygusunu güçlendirmekte ve bu da onları daha organize, sabırlı ve hedef odaklı bireyler haline getirebilmektedir.

Bazı katılımcılar, dini veya manevi temalı sohbetlerin ruhsal anlamda dinginlik sağladığını, bu sohbetlerin sonrasında huzur ve mutluluk hissettiklerini ifade etmiştir.

“Dini olarak oturup konuştuğumuz zaman çok güzel etkileniyorum...Sohbetten çıktıktan sonra böyle bir içimde huzursuzluk yok mutsuzluk yok tamamiyle böyle kendimi huzurlu mutlu hissediyorum...” (K1)

Öğrencilerin beyanlarına göre, din eğitimi bireyin gündelik yaşamda karar alma süreçlerine yön veren, vicdani sorumluluk duygusunu artıran ve davranışlarını ilahi bir bilinçle değerlendirmesine yardımcı olan bir yapı sunmaktadır. Katılımcılar, bu eğitimin bireysel hayatlarını *“daha düzenli”*, *“daha bilinçli”* ve *“daha sorumlu”* bir zemine taşıdığını dile getirmiştir.

“Günlük alışkanlıklarımdan olan namaz günümü daha verimli hale getirmeme vesile oluyor. Verimden ziyade günün ortasında o kalabalıktan ve karmaşadan çıkıp Allah’a secde etmek beni şarj ediyor soluklandırıyor. İnsanoğlu hastalıklı, bence ilaçlarını zamanında alırsa eğer bu hastalıkla mücadele edilebilir. İnatla ilacını almaz ise ciddi problemlerle karşılaşır. Namaz da aynı bunun gibi günün karmaşasına karşı ilaçlarımı almadığım zaman veya bunu geciktirdiğimde huzursuzluk da beraberinde geliyor... Namaz da aynı ilaç gibi...” (K10)

“..... İnsanın fitratına yansıyor yani haline yansıyor duruşuna yansıyor konuşmasına yansıyor ... İnsan yaşamın sırrını bilmiyorum dinle o ahlaki kaygıyla çözüyor bence..” (K8)

Bu tür ifadeler, din eğitiminin bireyin içsel denetim mekanizmalarını güçlendirdiğini, bireyin kendini sürekli olarak ahlaki ve dini değerler çerçevesinde gözden geçirdiğini göstermektedir. Özellikle *“Bugün Allah için ne yaptım?”* şeklindeki öz sorgulamalar, öğrencilerin din eğitimi aracılığıyla kazandıkları manevi özeleştiri yetisinin bir yansımasıdır.

“Kendine insan her akşam sormalıdır diyor ya, ‘Ben bugün Allah için ne yaptım?’ Yani aslında yaptıklarında hep Allah’ın rızasını aramak olmalı.” (K18)

“Dinden uzaklaştığın zaman çevre olarak, düşünce yapısı olarak da çoğu şeyden uzaklaşıyorsun... Merhametin azaldığını ya da vicdanın bir üstünün kapandığını fark ettim.” (K15)

Din eğitiminin birey üzerindeki bu etkisi, toplumsal ilişkilerde ahlaki bir zemin oluşturma işlevi görmektedir. Katılımcılar, bu eğitim sayesinde karar alma süreçlerinde daha temkinli davrandıklarını, çevreyle ilişkilerinde daha vicdani ve değer merkezli hareket ettiklerini belirtmişlerdir.

“Namaz günümü daha verimli hale getiriyor. Günün ortasında o kalabalıktan çıkıp Allah’a secde etmek beni şarj ediyor.” (K10)

“.....Ben hep Allah’ın benim dualarımı kabul edeceğine inanıyorum.... Dualarımın kabul olduğunu görüyorum o yüzden yani bu durum bayağı etkiliyor beni..... Kesinlikle enerji veriyor huzur veriyor bu huzurla hayatıma devam edebiliyorum....” (K11)

Bulgular, din eğitiminin yaşam tarzını ve günlük rutinlerini de dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Din eğitimi, genç bireylerin içsel disiplin kazanmalarını, eylemlerini bir değer süzgecinden geçirmelerini ve kendileriyle hesaplaşmalarını sağlayarak kendiyile ve toplumla daha barışık bir birey haline gelmelerine katkıda bulunmaktadır. Üniversite öğrenciliği dönemi, bireylerin kimlik inşa süreçlerinin yanı sıra, yoğun akademik baskı, aileden uzaklaşma, sosyal uyum sorunları ve geleceğe dair belirsizlikler gibi çok boyutlu stres kaynaklarıyla karşı karşıya kaldıkları bir gelişim evresidir.¹⁴⁸ Bu bağlamda, din eğitiminin bu stresli süreçte bireylerin psikolojik dayanıklılığını artıran, duygusal dengesini koruyan ve ruhsal iyilik halini güçlendiren önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, din eğitimi içsel huzur, güven ve umut sağlayan bir manevi destek sistemi olarak işlev görmektedir. Namaz, dua, tevekkül, sabır ve şükür gibi dini kavram ve pratikler, stres anlarında bireyin psikolojik olarak sığınabileceği bir işlev görmektedir. Özellikle duygusal yoğunlukların yaşandığı anlarda bu tür pratiklerin bireyde zihinsel rahatlama ve ruhsal dinginlik sağladığı vurgulanmıştır.

“Bir inşirah okuduğumda bile beni çok rahatlatıyor.” (K12)

“ Gerçekten duanın gücü apayrı. Kalbinle isteyip ve O’na açıldığın zaman tevekkül ettiğin zaman aslında her şey çözülüyor.” (K6)

“Çok büyük bir örneğim aslında. Öncesinde din ile çok bağlantılı olmadığım durumlarda ben psikiyatriden destek alıyordum antidepresan kullanıyordum fakat o boşluğu hissettiğim anda araştırmaya başladığım anda ve dine daha da bağlandığım anda antidepresanlarımı bıraktım psikiyatri seanslarımı bıraktım ve dine bağlandıkça aslında asıl ilacın din olduğunu Allah’a ibadet olduğunu öğrendim. Bu anlamda beni çok büyüten geliştiren iyileştiren bir şey oldu.” (K3)

“Hani tevekkülde şey var ya sen elinden geleni yap yapabildiğin kadar tüm çabanı sarf et zaten gerisini Allah'a bırak karşılığını alırsın hani bu benim stresimi çok azaltıyor... Allah’a güvenmek ve evet yaptım bu kadardı yapabildiğim buydu. O konuda tevekkül diye düşünüyorum.” (K16)

Bu ifadeler, din eğitiminin bireyde teslimiyet ve kader inancı yoluyla bir tür içsel güven duygusu oluşturduğunu göstermektedir. Katılımcıların, yaşadıkları duygusal kriz anlarında, dinî ibadetler aracılığıyla yeniden denge sağladıkları ve hayata daha umutlu bakabildikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, din eğitiminin stresle başa çıkma sürecinde destek unsuru olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

“Bir insan din eğitiminde sabrı öğreniyor, sabretmeyi öğreniyor, bir şey beklemeyi öğreniyor bekledikçe her şeyin daha güzeliyle buluşmayı öğreniyor...” (K15)

“Sabır maneviyata etki eden bir düşünce gerçekten. Ben üniversiteye geldiğimde sabretmeyi öğrendim... Sabır en çok galiba benim maneviyatımı etkileyen şey oldu.” (K6)

“Bir terapidenden veya ilaçlardan daha fazla etki oluşturduğunu söyleyebilirim insan bazen sırtında biriktirdiği yükleri bırakmaktan çok yüklerin orada olduğunun anlaşılmasını ve ona göre bir hassasiyet görmek istiyor. Bu muhtemelen insanlık tarihinde hiçbir zaman mümkün olamayacak bir durum belki benim düşüncem fazla iddialı ama insanın insana yetemeyeceğini düşündüğüm için en ufak bir kırılma

¹⁴⁸ Naci Kula, “Deprem ve Dini Başa Çıkma”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2002), 234-255.

sevinme üzülmeye ağlama durumlarında Allah'a yönelmek, namaz kılmak, dua etmek, sadaka vermek gibi davranışlara yöneliyorum ve bunun bana daha güvenilir daha faydalı olduğunu düşünüyorum. Biri tarafından haksızlığa mı uğradım ellerimi açıp derdimi Allah'a anlatıyorum ve biliyorum ki benim Allah'a bıraktığım o hakkı Allah kimsenin yanına bırakmaz. Bu beni rahatlatıyor ve teslimiyet gücümü artırıyor.” (K10)

“Sonsuz değiliz ve bilinmezliğin içindeyiz. Ben ne kadar ömrüm olduğunu bilmiyorum. Bugün hiç beklemediğimiz birinin ölüm haberini alabiliriz... Aslında ahiretini bilen ve her şeyin bir kaderin düzeni içinde hareket ettiğini bilen bir insan stres yaşamaz. Yaşadığı anlarda dünyaya çok kapıldığı anlardır diye düşünüyorum.” (K18)

“Dedem vefat ettiğinde boşluğa düşer gibi oldum ama biliyordum ki ahiret hayatımızın olduğunu manevi anlamda kendimi salmamam gerektiğini.... Evet hemen kabulleniyorsun çünkü bir Rabbin var ve ona sığınıyorsun ...” (K6)

Dinî öğretilerin bireyde duygusal düzeyde kökleştiği görülmektedir. İnanç ve dua aracılığıyla Rabbe yönelen birey, maneviyatın sağladığı içsel güç sayesinde stres ve sıkıntılarla daha kolay başa çıkabilmektedir.¹⁴⁹ Öğrenciler, travmatik veya üzücü olaylar karşısında dini inançlarını bir teselli kaynağı olarak görmekte ve bu inançların rehberliğinde kabullenme, sabretme ve direnç geliştirme süreçlerini yaşadıklarını belirtmektedir.

“İnşirah suresi okuyarak kalemi elime alırım.....Aldığım din eğitimi sonuçlarında bunların mahiyetinin farkındayım zaten ve aldığım din eğitimi ile bunları okuyabiliyorum.. Genel anlamda hayatta yaşadığım sorunlarda da en azından bir elhamdülillah.. Şükretmem gerektiğini düşünüyorum...” (K13)

Bu bulgular, din eğitiminin ruh sağlığını koruyucu ve iyileştirici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Öğrenciler için dua, namaz ve dini metinlerle ilişki kurma; yalnızlık hissini azaltmakta, ruhsal boşlukları doldurmakta ve yaratıcıyla bağ kurmalarını sağlayarak varoluşsal destek sağlamaktadır. Dolayısıyla din eğitimi, genç bireyler açısından duygusal dayanıklılığı geliştiren bir baş etme stratejisi olarak da değerlendirilmektedir.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, din eğitiminin üniversite öğrencilerinin ahlaki karar alma süreçlerinde belirleyici bir rehberlik sunduğunu ortaya koymaktadır. Din eğitimi, dini kuralları öğretmekle sınırlı kalmamakta; bireylerin vicdani muhasebelerini yönlendiren, empatik farkındalıklarını artıran ve davranışsal sınırlarını belirleyen bir değerler çerçevesi oluşturmaktadır. Bu yönüyle din eğitimi, bireyin karar alma süreçlerinde hem içsel bir kontrol mekanizması hem de ahlaki bir pusula işlevi görmektedir. Katılımcılar, İslam'ın sunduğu ahlaki ilkelerin günlük yaşamlarındaki davranışları şekillendirdiğini, özellikle dini inançların bireyin içsel denetimini güçlendirdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, “Allah'ın rızasını kazanmak”, “kul hakkından kaçınmak”, “vicdanlı davranmak” ve “topluma karşı sorumluluk hissetmek” gibi değerlerin, bireyin ahlaki kararlarında temel referanslar haline geldiği gözlemlenmiştir.

¹⁴⁹ Kula, “Zorluk ve Sıkıntılarla Başa Çıkma Süreçlerinde Manevi Destek Örneği Olarak İnşirah Suresi Özelinde Psikolojik Analizler”, 10.

“Allah korkusu olduğu için insanı ahlaka aykırı hareketten alıkoyuyor.” (K18)

Katılımcıların beyanlarında ahlaki duyarlılıkların, aynı zamanda bir sorumluluk bilinciyle şekillendiği görülmektedir. Din eğitimi bu noktada birey için bir *“ahlaki yön tayini”* görevi üstlenmekte, davranış tercihlerinin arka planında vicdani değerlendirme süreci işletilmektedir.

“Yapacağım bir yanlış davranışta... İslam’a laf gelir mi diye düşünerek davranıyorum.” (K1)

“..Bir karar alırken ilk başta Peygamberimiz bunu yapar mıydı nasıl yapardı ya da senin vicdanın bir müslüman olarak nasıl karar verirdin evet mantık çevresinde bakıyoruz ama vicdan boyutunda da bir Müslüman olarak ahlaki kararlarımı çok etkilediğini düşünüyorum.” (K3)

Bu tür ifadeler, öğrencilerin ahlaki kararlarını dini öğretilerin ve dini şahsiyetlerin davranış modelleri üzerinden değerlendirdiklerini göstermektedir. Özellikle Hz. Peygamber’in davranışlarının örnek alınması, din eğitiminin ahlaki modellemeye katkısını ortaya koymaktadır.

“....Aldığım eğitim doğrultusunda hayatımın her noktasında benim inancıma uygun mu diye düşünerek hareket ediyorum ve rotamı buna göre çiziyorum çünkü başımda taşıdığım başörtüsü ile bile bir kimlik taşıdığımı düşünüyorum. Her şeyden önce bu kimliğin karalanmaması için ahlaki davranışlara uyma zorunluluğumun olduğunu derinden hissediyorum.” (K10)

“Allah’ın benden razı olmayacağını düşünerek davranıyorum.” (K1)

Bu beyanlar, din eğitiminin bireyin kimliğini şekillendirmede bir etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Din eğitimi, ahlaki kararları yalnızca *“doğru-yanlış”* ekseninde değil, aynı zamanda bireyin inancıyla bütünleştirerek anlamlandırmasına katkı sağlamaktadır. Din eğitimi, sosyal hayatta daha adil, merhametli, sorumlu ve vicdani davranmaya yönelten bir ahlaki zemin oluşturmaktadır. Bu yönüyle din eğitimi, genç bireylerde ahlaki muhakemenin derinleşmesine ve toplumsal duyarlılığın gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Araştırmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun din eğitiminin bireysel inanç ve ibadetlerle sınırlı görmediği, topluma karşı aidiyet duygusunu güçlendiren bir unsur olarak değerlendirdiği gözlemlenmiştir. Katılımcılar, din eğitiminin kendilerinde hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk bilinci oluşturduğunu, bu bilinçle çevrelerine karşı daha duyarlı ve aktif bireyler haline geldiklerini ifade etmiştir.

“Bir mü’min kendi kardeşini de düşünmeli, bu şekilde toplumsal yapı zaten güçleniyor.....Toplum senin kardeşindir.” (K7)

Din eğitiminin bireylerde oluşturduğu sorumluluk anlayışı, davranışlara da yansımaktadır. Yardımseverlik, kul hakkına dikkat, toplumsal sorunlara duyarlılık ve gönüllülük gibi alanlarda aktif rol alma, bu bilincin yansımaları olarak görülmektedir. Özellikle katılımcılar, din eğitimiyle kazandıkları duyarlılığın, sosyal sorunlara karşı duyarlı, başkalarının ihtiyaçlarına karşı hassas bireyler haline getirdiğini belirtmiştir.

“Toplumu bilinçlendirme adına din eğitimi etkili... Birçok insan bilinçlendi bu sayede.” (K1)

“Sorumluluk bilincini çok etkiliyor. Çünkü ben bir Müslümanım bu benim görevim ve benim bunu yapmam lazım. Bu bir kul hakkı ben bunu yapmazsam kendi görevimi herkes kendi kapısının önünü süpürsün gibi oluyor. Yani ben yapmazsam o yapmazsa bu büyüyecek. Ben bu sorumluluk bilinciyle yaşayıp yapmam lazım diyorum..Herkes kendi görevini yapmalı sonra bu büyüyecek....” (K2)

Katılımcıların bu yöndeki ifadeleri, din eğitiminin sosyal dayanışma, empati, adalet ve merhamet gibi ahlaki değerleri içselleştirmelerine katkı sunduğunu göstermektedir. Söz konusu değerler, bireyin topluma karşı olan yükümlülüklerini daha bilinçli bir şekilde kavramasına ve yerine getirmesine yardımcı olmaktadır.

“....İhtiyacı olana yardım etmek daha fazla olabilirAldığım din eğitimi benim sorumluluk duygularımı etkiliyor. Bu konuda bir şeyler yapma ihtiyacı hissediyorum.” (K19)

“.....Bayramlarda akraba ziyaretleri olsun insanların birbirini araması işte bir araya gelmesi bizim toplumumuzu birleştiren şeyler..... Dayanışmayı sağlıyor... Dini öğretilerimiz bizim insanı insan yapan şey..... Bence dini öğretilerin çok fazla toplumu bir arada tutma birlik beraberliğini sağlama insanlar arasındaki sevgi bağlarını artırdığını düşünüyorum...” (K16)

Bulgular, din eğitiminin bireyin sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmesini sağlayarak, aktif bir vatandaşlık ve etik sorumluluk anlayışı geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Din eğitimiyle kazanılan bu değerlerin özellikle genç bireylerde bir “*ümme bilinci*” oluşturarak, hem yakın hem de daha geniş sosyal çevreye duyarlılık geliştirmeye katkı sunduğu gözlemlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin ifadeleri, din eğitiminin bireyin toplumsal sorumluluklarını güçlendirdiğini ve toplumsal işleyişe olumlu katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, din eğitiminin sosyal yönünün de güçlü olan bir eğitim modeli olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların neredeyse tamamı, din eğitiminin bireysel maneviyatın oluşumu ve gelişimi üzerindeki olumlu etkisini açık biçimde ifade etmiştir. Özellikle erken yaşta bilinçli ve doğru yöntemlerle sunulan din eğitiminin, kişinin içsel dünyasını şekillendirdiği, yaşam kalitesini artırdığı ve psikolojik dayanıklılığı güçlendirdiği vurgulanmıştır. Din eğitiminin bireyin anlam arayışına, değer inşasına ve kimlik oluşumuna katkı sağlayan bir rehberlik mekanizması sunduğu görülmektedir.

“Dini temel eğitim, çocuğun pozitif bilimler dediğimiz okul derslerinin görülmeye başlandığı yaşta verilmesi gerekiyor. Çift kanat dediğimiz buradan başlıyor. Çocuğu başı boş bırakmamak gerekiyor. Daha o yaştan insanı çift kanatlı yetiştirmek gerekiyor. Maalesef sadece pozitif bilimlerle yetiştiriliyor. Küçük yaşta eğitim almaya başladığı andan itibaren pozitif bilimlerle birlikte güzel bir dini eğitim verilmesi gerekiyor.” (K7)

“.....Küçük yaşta verilen din eğitimi ile başlayan ailede verilen din eğitimi ile yaşamın tamamına yayılmış bir din eğitiminin beraberinde verildiği o bilinç ile verilmemiş insanın arasında o kadar büyük farklar var ki.... Verilmiş insanın aynı zamanda yaşam kalitesinin çok yüksek, depresyon düzeyinin çok düşük olduğunu düşünüyorum...” (K4)

“.....Manevi çöküşün sebebi din eğitiminin eksikliğidir, manevi temelin kaynağı dini eğitimidir. ben öyle yorumlamıyorum o olduğuna o kadar eminim ki. Bu da nasıl olur bana sorarsanız kişinin ahlaki ve kişilik oluşumunun olduğu o küçük yaşlarda oluşur...” (K7)

“Çok büyük anlamda etki ettiğini düşünüyorum. Bir kere vicdan boyutunda beni çok yükselttiğini ve empati yeteneğimin çok geliştiğini düşünüyorum.” (K3)

Katılımcı ifadeleri, din eğitiminin bireyin manevi yönünü erken yaşta şekillendiren, psikolojik dengeyi güçlendiren ve toplumsal uyumu destekleyen bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Erken yaşta din eğitimi, bireyin inanç sistemini, değerler dünyasını, ahlaki duyarlılığını ve ruhsal direncini beslemektedir. Bu bulgular, din eğitiminin çocukluk döneminden itibaren planlı biçimde verilmesinin, gençlik döneminde karşılaşılan manevi krizlerin önlenmesinde önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların beyanlarında dikkat çeken bir diğer unsur, din eğitimi sayesinde empati, merhamet, vicdan ve yardımseverlik gibi ahlaki değerlerin içselleştirildiğine dair ifadelerdir. Bu da din eğitiminin bireysel inanç ile birlikte, aynı zamanda sosyal davranış kalıplarında da etkili olduğunu göstermektedir.

“Din eğitiminin gençlerin manevi gelişimine katkı sağladığını düşünüyorum. Öncelikle kafanızdaki belirsizlikler bir kere kayboluyor. Onun dışında empati yeteneğiniz, insanlarla iletişiminiz ve nasıl davranmanız gerektiğini öğreniyorsunuz. Ben büyük ölçüde dinle alakalı olduğunu düşünüyorum. Çünkü din bize bu konuda her şeyi öğretiyor.” (K3)

“Din eğitimi olmazsa insan nasıl gelişecek, nasıl topluma sağlıklı bir birey olacak.” (K6)

“Din eğitimi alındığında kişi merhameti, vicdanı öğreniyor... Yardımseverliği öğreniyor.” (K19)

“.....Din insanı bir çizgiye sokar... Din bir yerden sonra seni karıncayı incitmemeye bile yöneltir.. Din insanın kalbini vicdanını insana, şahsına kendine döndürür. Zaten çok söylenir Hadis-i Şerif sanırım kendini bilen Rabbin'i bilir diye yani insanın kendine dönmesini ruhunu hayatını bütün kainatla özdeşleşmesini sağlar.” (K8)

Katılımcıların ifadeleri, din eğitiminin manevî gelişimde rehberlik eden, değer inşasını destekleyen ve kişisel bütünlüğü sağlayan bir unsur olduğunu göstermektedir. Din eğitimi, bireyin kendini tanımasını, içsel huzurunu korumasını ve topluma faydalı bir birey haline gelmesini sağlayan dinamik bir yapı olarak görülmektedir.

Katılımcıların bir kısmı, günümüz gençliğinde yaşanan manevi boşluğun temel nedenlerinden birinin eksik veya yüzeysel verilen din eğitimi olduğuna dikkat çekmiş, bu bağlamda din eğitiminin daha etkili ve nitelikli verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

“ İnsan kendini din eğitimi ile anlar ve tamamlar. Zaten kendini tamamladığında da Rabbine kavuşma noktasına geldiğini düşünüyorum. Aslında birbiriyle çok bağlantılı bir durum. Kendini manevi olarak tamamlarsan Rabbine kavuşursun Rabbine kavuşursan kendini tamamlarsın. Burada bir döngü var. Bir insan dini yönden kendini geliştirirse manevi olarak da o kadar iç huzurunu sağladığını düşünüyorum.” (K15)

“.....Ağaç yaşken eğilir onu sağlayabilirsen gençlikte o verimi alırsan ne kadar dolu dolu geçirirsen maddi manevi açıdan boşluğa düşmezsin...” (K12)

“.....İnsanın en başta içine yönelmesi ve ne hissettiğini bilmesidir. Eğer kişi ne hissettiğini bilirse dini eğitimi daha da içselleştirir. Bu da otomatik olarak hayatına yansır. Bence gençliği maddeleşmeden kurtarmaya çalışmak hayatın dünyevi isteklerden ibaret olmadığını göstermek ciddi ve güzel bir adım olur. Bunun için ne tür çalışmalar yapılabilir konusunda yaratıcı fikirlerim yok ama gençliğin içine dönmeye, dizginlenmeye ihtiyacı var.” (K10)

Bu bulgular, din eğitiminin bireyin dini bilgiyle donatılmasını ve gençliğin içsel bütünlük kurma, manevi doyum sağlama, yaşamın anlamını kavrama ve kimliğini inşa etme süreçlerinde katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda din eğitimi, bireyde farkındalık oluşturarak vicdani muhasebe ve değer merkezli bir yaşam tarzı geliştirmeye katkı sunmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, din eğitiminin bireyin manevi gelişimi üzerinde hem bireysel hem de toplumsal düzeyde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu da din eğitiminin yalnızca akademik ya da formal bir süreç değil, genç bireyin tüm yaşam boyu sürdüreceği kişilik ve değer inşası için vazgeçilmez bir unsur olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

5.6. Manevi Destek ve Danışmanlık

Bu bölümde, katılımcıların üniversite yaşamı süresince karşılaştıkları manevi krizler, dini inançlarına yönelik sorgulama süreçleri ve bu durumlarla başa çıkma yolları ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, genç bireylerin özellikle yalnızlık, duygusal yıpranma ve dışsal sorgulamalara bağlı olarak zaman zaman manevi krizler yaşadıklarını, ancak bu krizleri çoğunlukla inançlarına dayanarak aşmaya çalıştıklarını göstermektedir. Dinî ritüeller, manevi danışmanlık ve kişisel ibadet deneyimleri bu sürecin başlıca unsurları olarak öne çıkmıştır.

Katılımcıların bir kısmı, yaşadıkları manevi zorlukları dile getirmiş ve bu krizlerin kaynağını çoğunlukla kendi iç dünyalarında yaşadıkları duygusal gerilimler ve zihinsel sorgulamalarla ilişkilendirmiştir. Bu bulgu, literatürde kriz durumlarında bireylerin manevi boşluk, yalnızlık ve duygusal gerilim gibi içsel baskıları yoğun şekilde deneyimlediklerini ve bu süreçte inanç temelli bilişsel şemalarla başa çıkmaya yöneldiklerini ortaya koyan çalışmayla paralellik göstermektedir.¹⁵⁰ Zorlukların en sık rastlanan sebepleri arasında dini ibadetlerde süreksizlik ve çevresel sorgulamalar yer almaktadır. Bazı öğrenciler, dini inançlarını sorguladıkları anlar yaşadıklarını, kimileri ise ibadetlerindeki düşüşün kendilerinde suçluluk ve boşluk duygusuna yol açtığını ifade etmiştir.

“Namazlarımı aksattım, eskiden tek vakit kaçarsa canım yanardı, şimdi hiç acımıyor... Belki de Allah lezzeti alıyor denemek için.” (K14)

¹⁵⁰ Zeynep Karlık, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bağlamında Kriz Durumlarındaki Manevi Terapötik Bilişsel Şemalar”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 9 (2024), 9-38.

“.....Dünya üzerinde tek ben var gibiydim o zaman şunu unuttum işte ‘Allah var tek değilim’ onu demeyi unuttuğum için çok zor çıktım içinden” (K13)

“....Hazırlık dönemimde bir kızla tanışmıştık Kur’an’ın gerçek olmadığını işte değiştirilebilir olduğuna inanıyordu.... Ben de bir sorgulama evresine girmiştim acaba gerçekten değiştirilmiş olabilir mi?...” (K4)

Bu ifadeler, üniversite döneminin aynı zamanda manevi bir yeniden yapılanma dönemi olduğunu ortaya koymaktadır. Sorgulama, içe kapanma, yalnızlık ve zihinsel karmaşa gibi durumlar gençlerin inançlarıyla yeniden temas kurmalarına neden olabilmektedir. Manevi krizlerin aşılması sürecinde en sık başvurulanan yöntemler arasında dua, namaz ve Kur’an okumak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, zorluklarla karşılaştıklarında bu ibadetleri rahatlatıcı, dengeleyici ve umut verici birer araç olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda ibadetlerin bireyler üzerinde bir tür “*manevi terapi*” işlevi gördüğü söylenebilir.

“..... O süreçte sürekli teheccütler gece namazları sürekli Kur’an okumalar ve Allah’a dua ediyordum ... O süreci dualarla ve Allah’ın yardımının bana ibadet yönlerimi yükselterek manevi yönlerimi yükselterek bana yardım ettiğini düşünüyorum.” (K1)

“İnancımı sorgulamadım ama manevi bir kriz yaşadım bana iyi gelen şeylerden uzaklaşmak yani dua etmek Kur’an okumak namaz kılmak beni dizginleyen ve ruhumu terbiye eden şeylerdi. Bu fiilleri gerçekleştirirken hangi kuyuda olursam olayım bir saraya sultanlık edebilme umudum oluyordu. Bir dönem bu fiillerden uzaklaşıp maneviyattan kopmuşum kuyunun her geçen gün kapandığını hissediyordum sonra o karanlıktan iğne ucu kadar bir delikten girerek giren ışık umudumu yitirmemem gerektiğini Allah’ın af kapısının her daim açık olduğunu öğretti bana. Hamdolsun gittiğim kapıdan kovulmayacağımı bilerek gittim ve bu toparlanmam için gereken şeydi.” (K10)

“.....Zor bir dönem sırasında kriz anında, duygusal olarak yoğunluk yaşadığım süreçlerde Allah’ı düşünerek mesela Resulullah’ın yaşadığı sıkıntıları düşünerek onlar da yaşamış onlar da problem yaşamış hayatta tek sorun yaşayan sen değilsin diye kendimi motive ederek ilerlemeye çalışıyorum.” (K11)

Bu ifadeler, katılımcıların dini inançlarını içsel dengelerini sağlayan bir araç olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların ifadelerinde, dine yönelme pasif bir teslimiyet değil, aksine, zorlukları aşma, içsel güç kazanma ve yaşamı yeniden anlamlandırma süreci olarak deneyimlenmektedir. Dolayısıyla, üniversite gençliğinin manevi krizlerle baş etme süreçlerinde din, hem rahatlatıcı bir sığınak hem de psikolojik dayanıklılığı güçlendiren bir kaynak olarak işlev görmektedir. Bu da maneviyatın gençlerin ruhsal iyilik hâlinde rol oynadığını ve dini pratiklerin psikolojik destek ve anlam inşası aracı olarak önem taşıdığını göstermektedir. Bulgular, genç bireylerin yaşadıkları manevi krizlerde yalnız kalmadıklarını, inançlarından, dini metinlerden ve ibadetlerden güç alarak psikolojik dirençlerini artırdıklarını göstermektedir.

Katılımcıların manevi zorluklar karşısında sosyal etkileşim ve dayanışma yoluyla da destek buldukları görülmektedir. Özellikle arkadaş çevresi, manevi danışmanlar ve dini içerikli sohbet

ortamları, kriz anlarında genç bireyler için anlamlı bir destek mekanizması olarak öne çıkmaktadır.

“....Bu krizi de hocalarımla atlattım hocalarımın verdiği manevi destek sohbetler ve bilinçlendirme yöntemleri ile onların ettiği nasihatlerle kendime geldim....Her şeye Allah yeter kefil olarak...” (K1)

“....Çok yalnız hissettiğim bir an oldu çok yakın bir zamanda tamamen dünya üzerinde tek ben var gibiydim o zaman şunu unuttum işte Allah var tek değilim onu demeyi unuttuğum için çok zor çıktım içinden.... Sonrasında paylaştıkça yine arkadaşlarımla dostlarımla konuştukça hatırlattılar bana evet Allah var.” (K13)

“...Bu süreç bana kendimi kapatmamayı öğretti.... Başka birisinden yardım almayı öğrendim başka birisinden destek almayı öğrenebildim.... Benden daha iyi konumda benden daha bilgisi yüksek ve sözüne güvendiğim insanlara danıştım onlarla iletişim halinde oldum Rabbimle bir araya gelmeye çok çalıştım.... Bana huzursuzluk veren beni zorlayan o dönemdeki o şeylerden uzaklaşmayı tercih ettim hayatımdan çıkarttım.” (K15)

Katılımcıların ifadeleri, sosyal ilişkilerin manevi gelişim üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Manevi paylaşımın, bireyde yalnızlık duygusunu azaltıcı, aidiyet hissini artırıcı ve inançlarını pekiştirici bir etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle güven duygusuna dayalı manevi etkileşim ortamları, bireylerin duygusal iyilik hallerini desteklemekte ve manevi krizlerin hafiflemesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, maneviyatın sosyal etkileşim yoluyla anlam kazanan ve güçlenen bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, dini pratiklerin topluluk içinde gerçekleştirilmesinin, bireysel maneviyatı nasıl desteklediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Bazı katılımcılar, yaşadıkları zorlukları iman perspektifiyle değerlendirmiş ve bu süreçlerde teslimiyet bilincinin içsel güçlerini artırdığını ifade etmiştir. İnanca olan güven, Allah'ın takdirine rıza ve *“darlıktan sonra ferahlık”* anlayışı, bu katılımcıların psikolojik dirençlerini artıran temel öğeler olarak öne çıkmıştır.

“Koşulsuz iman..... İman etmek zaten güvenmektir eğer sen gerçekten iman ettiysen bir noktada artık Allah'ın takdirine Allah'ın verdiklerine inanman gerekiyor...” (K4)

“Teslimiyet boyutu zaten mümine dehşet bir ferahlık veriyor o olmasa zaten ayakta kalmak mümkün değil benceBen öyle atlatıyorum bir teslimiyet ikincisi de o darlıktan sonraki kesinlikle bir ferahlık yaşayacağımı biliyorum ki yaşıyorum da zaten bu yaşamada bence bu koşulsuz itaatten ve inançtan geliyor ben o kadar eminim ki Allah'ta veriyor zaten ki bunu kendi söylüyor darlıktan sonra ferahlık olacağımı biliyorum ben öyle aşıyorum.” (K7)

“Üniversite hayatımda aslında yaşadığım şeyler bana ne kadar yalnız olduğumu gösterdi... Ben aslında çok yalnız olduğumu hissettim yani benim her halimle ve her koşulda her zor anımda dayanamayacağım bir şey olmadığını düşündüm ama sonra şunu düşündüm benim Allah'ım var benim kimseye ihtiyacım yok bu hayattaBenim yanımda Allah var ve beni her halimle kabul eden en zor anımda en kötü anımda beni gören filan ve beni olduğum halimle gerçekten kabul eden tek varlık Allah..... Bu dünyada tek başıma da olsam en ufak bir canlı bile olmasa O'nun varlığı benim için her şeye bedel çünkü koşulsuz sevgi gerçek sevgi yani zaten insanın aradığı şey bu değil mi yani hani koşulsuz gerçek aşk.... Ben zaten onlar için değil onları memnun etmek için değil ben beni Yaratanı memnun etmek için buradayım.... Ben beni yaratanı mutlu ettikten sonra huzur buluyorum hani ona yaklaştığımı hissettikçe mutlu

oluyorum ve huzur buluyorum bu bana yetiyor ve hiçbir şeye ihtiyacım yokmuş Aslında ben hiç yalnız değilim aslında yani bana yeten var zaten...” (K16)

Katılımcıların bu ifadeleri, kriz anlarının aynı zamanda bir manevi olgunlaşma zemini haline gelebileceğini göstermektedir. Teslimiyet, bireyin kontrol edemediği durumlarda içsel dengeyi yeniden kurmasını sağlarken, manevi farkındalık düzeyini de artırmaktadır. Bu yönüyle din eğitimi, bireyde duygusal esneklik ve ruhsal sağlamlık inşa eden bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bulgular, üniversite gençliğinin manevi gelişiminde teslimiyet bilinci ve imanla yaşama yaklaşımının ne denli güçlü bir psikolojik destek unsuru olduğunu göstermektedir. Özellikle kriz anlarında maneviyat, birey için yön gösterici, teselli edici ve dayanıklılığı pekiştirici bir kaynak olarak işlev görmektedir.

Üniversite öğrencilerinin manevi kriz deneyimleri sadece boşluk, şüphe ya da inançsızlıkla ilişkili değildir. Bazı katılımcılar açısından bu süreçler, daha çok anlam arayışına dayalı, yapılandırıcı bir sorgulama süreci olarak yaşanmaktadır. Bu tür sorgulamalar, katılımcıların dini yaşantılarının amacını ve anlamını yeniden değerlendirdikleri bir gelişim evresi olarak öne çıkmaktadır.

“...Hayatımın çok zor geçtiği bir dönemi oldu bu dönemde çok sorgularım oldu... İlk önce sakin kalmaya çalıştım araştırarak yönettim...” (K3)

“Şüphelerim olmadı ama manevi yönden kendimi eksik hissettiğim zamanlar çok oldu..... Kendimi sorgulamıştım doğru mu yapıyorum ben yanlış mı eksik miyim işte fazla değil ama eksikliğimi çok sorgulamıştım sonra da işte dediğim gibi dedim ki sen kimseyle kıyaslanamazsın sen kendini dine göre şekillendir yönlendir öyle aştım.” (K2)

“Kalbimi tatmin etmeye yönelik okumalar yaptım.” (K2)

Bu ifadeler bireyin, inancı körü körüne benimsemekten ziyade, bilinçli ve içselleştirilmiş bir inanç inşa etme çabasını ortaya koymaktadır. Öğrenciler, dini uygulamalarının nedenlerini sorgularken, ibadet ve ahlaki davranışların kişisel anlam dünyalarındaki yerini yeniden tanımlamaktadır. Bu süreçler, manevi olgunlaşmanın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Sorgulama süreci aynı zamanda bireyde epistemolojik bir uyanışı da beraberinde getirmektedir. Katılımcılar, duydukları veya çevreden edindikleri bilgilerle yetinmemekte, araştırarak, okuyarak ve güvenilir dini kaynaklara yönelerek iç huzura ulaşmaya çalışmaktadır. Bu yönüyle krizler, bir inanç zedelenmesi olarak belirmemekte, çoğu zaman inançta derinleşmeyi ve sağlamlaşmayı beraberinde getirmektedir. Öğrencilerin yaşadığı manevi krizler yalnızca travmatik veya zorlayıcı deneyimler olarak yaşanmamakta, aynı zamanda bireyin düşünsel gelişimi ve manevi bilinçlenmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Sorgulama ile ortaya çıkan bu manevi derinleşme, bireyde daha sağlam bir inanç yapısının ve daha anlamlı bir dini yaşantının temelini oluşturmaktadır. Bu durum, özellikle genç yetişkinlik döneminde kimlik

oluşum süreciyle de yakından ilişkilidir.¹⁵¹ Bu süreçte, manevi danışmanlar bireylerin manevi gelişim yolculuklarında önemli bir destek ve yönlendirme işlevi görmektedir. Üniversite öğrencilerinin maneviyatla ilişkilerinde, özellikle barınma ortamlarında görev yapan manevi danışmanların etkisi ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar, onların rehberlik eden, rol model oluşturan ve duygusal destek sağlayan önemli bir unsur olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, manevi danışmanlık ilişkisi, öğrencilerin inançlarını, dini ibadetlerini ve duygusal denge durumlarını etkileyen bir sosyal destek sistemi olarak değerlendirilmektedir

Katılımcıların büyük çoğunluğu, manevi danışmanları teorik bilgi sunan kişiler olarak değil, yaşam deneyimleriyle rehberlik eden ve örnek teşkil eden bireyler olarak tanımlamaktadır. Danışmanların tutumları, iletişim tarzları öğrencilerin dini ve manevi yaşantılarını şekillendirmelerinde etkili olmaktadır.

“.....İnsanlarla nasıl bu kadar güzel iletişim kurabilmek falan... Onu gözlemlemek bile bana yetiyor gerçekten mesela nasıl davranmam gerektiğini en basitinden öğreniyorum bir şey yaşayacağım zaman aa bak manevi danışman böyle davranıyordu....” (K1)

“.....Her yönden ilham aldım....Gerçekten bu yıl ondan çok etkilendim... Manevi danışman şunu da okumuş bunu yapmış....Şu an ben onu tanıdıkça başka insanlara anlatıyorum. Manevi danışmanın hayat tecrübeleri ya da bize yaklaşım tarzı o kadar etkiliyor ki şey oluyor zihnimde tamam ben de böyle olacağım yaz köşeye.....Geliyor akşam bizimle oturuyor sohbet ediyor bizimle ilgileniyor bitmiyor sabah namazlarına geliyor iftara geliyor ve hobileriyle ilgileniyor ailesini ihmal etmiyor sürekli zihnimin bir köşesinde manevi danışmanımız bunları yapıyor sende yapabilirsin onun gibi olabilirsin. İyi insanları kendimize idol olarak belirleriz ya manevi danışmanım benim için öyle oldu.” (K2)

Bu ifadeler, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramında vurgulanan “model alma” süreciyle örtüşmektedir. Katılımcılar, danışmanlarının davranışlarını kişisel yaşamlarında uygulama motivasyonu da kazanmaktadırlar. Böylece danışmanlar, bireyin dinî kimliğinin oluşum sürecinde rehberlik edici ve yönlendirici bir işlev üstlenmektedir.¹⁵² Danışmanların tutumları, gençlerin değerlerle donanmış bir hayat anlayışı geliştirmelerinde de etkili olmaktadır. Katılımcılar, danışmanlarının tutumları üzerinden sabır, tevazu, merhamet ve sebat gibi dini değerleri deneyimleyerek içselleştirme fırsatı bulmaktadır. Manevi danışmanlık hizmetlerinin psikolojik ve duygusal açıdan da öğrencileri desteklediği açıkça görülmektedir. Öğrenciler danışmanlarını bir “dinleyen”, “anlayan” ve “yargılamayan” olarak tanımlamaktadır. Bu durum, güven ilişkisini pekiştirirken, öğrencilerin duygu paylaşımı ve ifade becerilerini artırmakta, rahatlamalarını kolaylaştırmaktadır.

¹⁵¹ Mehmet Su, “Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Manevi Danışmanlar Perspektifinden Nitel Bir Araştırma”, *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 131-154.

¹⁵² Albert Bandura, “Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective”, *Asian Journal of Social Psychology* 2/1 (1999), 21-41.

“...Her geldiğimde şu kapıdan yüzüm gülüyor ve kalbim gülüyor olarak çıkabiliyorum.... Baktığımız pencereden bakanın olması bizi mutlu ediyor öyle insanlarla karşılaşmak beni mutlu etti.” (K13)

“Yurdumuzda bulunan manevi danışmanımızın bizi her yönden olumlu etkilediğini evimizden uzak oluşumuzun eksikliğini her yönden tamamladığını düşünmekteyim. Bir problemimiz olduğunda konu ne olursa olsun yargılamadan dinlenecek ve bir çözüm önerisi ile ferahlayacağımızın bilinciyle yanına gitmekteyim” (K10)

Manevi danışmanlar, öğrencilerin duygusal zorlanmalar yaşadığı dönemlerde yalnızlık hissini azaltmakta, aidiyet duygusunu artırmakta ve manevi olarak güçlenmelerine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda danışmanlık ilişkisi, öğrencilerin dini, duygusal ve toplumsal yönelimlerini besleyen bir gelişim alanıdır. Üniversiteye başlayan genç bireyler için, aile ortamından ayrılmak ve yeni bir yaşam alanına adapte olmak, çoğu zaman yalnızlık, yabancılaşma ve aidiyet eksikliği gibi duygusal zorlukları beraberinde getirmektedir. Katılımcılar, üniversite yaşamının özellikle ilk yıllarında manevi danışmanlarla kurdukları ilişkilerin, aidiyet duygusunu pekiştirdiğini ve onları yalnızlık hissinden uzaklaştırarak daha güçlü bir bağ kurmalarına yardımcı olduğunu vurgulamıştır.

“....Ben bu üniversiteye geldiğim zaman çok zor bir süreç geçirdim çok yıpratıcı bir süreçti benim için ve beni bu süreçte tek bağlayan şey buraya bağlayan daha doğrusu manevi rehberimizdi yani bunu açıkça söyleyebilirim çünkü benim kaybolmuşluğumu beni oradan alıp çıkarttı beni bir var etti diyebilirim....” (K15)

“...İyiki tanıştık. Şimdi var oldum dedim...Bizi ateş çemberinden aldı gül bahçesine koydu yaa.....Ona ilmihal sormak için gittim sonra o beni boş çevirmedi çok şükür o gün onunla sohbet ettik hediyeler verdi bana sonra ben ona bir bağlandım orada...Hoş sohbet çay iyi geldi bana yakınlaştık yani böyle ne o beni bıraktı ne ben onu bıraktım....Manevi danışman odası ev gibi yani sanki eve dönmek gibi.” (K9)

Bu ifadeler, manevi danışmanın psikolojik bir sığınak, sıcaklık ve güven kaynağı olarak görüldüğünü göstermektedir. Özellikle bireyin ailesinden uzakta olduğu, sosyal çevresini yeniden inşa etmeye çalıştığı bir dönemde manevi danışman, bireyin yeni yaşam alanına adapte olma sürecinde önemli bir sosyal ve duygusal destek unsuru haline gelmektedir. Aidiyet duygusu, bireyin bir topluluğa ait hissetmesi, kendini kabul edilmiş ve değerli görmesiyle ilişkilidir¹⁵³ Bu bağlamda manevi danışmanlar, öğrencilerin kimlik gelişimlerine ve sosyal bağlılıklarına katkı sağlamakta, aynı zamanda onların üniversite ortamında psikolojik sağlamlıklarını artırmaktadır. Danışmanlar sayesinde öğrenciler, yurt gibi resmî ve soğuk görülebilecek mekânlarda “ev sıcaklığı” hissine ulaşmakta, bu da öğrenme motivasyonu, yaşam memnuniyeti ve sosyal uyum açısından olumlu etkiler oluşturmaktadır.

¹⁵³ David Shulman - John P. Hewitt, *Benlik ve Toplum Sembolik Etkileşimci Sosyal Psikoloji*, çev. Büşra Aktaş - Çağatay Çoker (Bilge Kültür Sanat, 2019), 147.

Manevi danışmanların en temel işlevlerinden biri de öğrencilere doğru ve güvenilir dini bilgi sunmak olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, dini konularda bilgi kirliliğinin yaygın olduğu bir çağda, danışmanlar tarafından yapılan açıklamalar ve paylaşılan kaynaklar, öğrencilerin zihinsel karışıklıklarını gidermekte ve dini bilgiyi sahih bir zemine oturtmalarına yardımcı olmaktadır.

“.....Manevi danışmanımız yanlış bildiğimiz doğruları öğretti bize yani aslında dinin kolay olduğunu öğretti din önceden çok zordu bizim için” (K3)

Bu yorum, danışmanların dini bilgiyi, aynı zamanda bu bilginin yaşanabilirliğini ve pratik yönünü de gençlere aktardıklarını ortaya koymaktadır. Dinin zorlayıcı olmadığı, aksine insan hayatını kolaylaştıran ve anlamlandıran bir çerçeve sunduğu manevi danışman örnekliğinde yansıtılmaktadır. Öğrencilerin dini bilgiye ulaşımında “doğru kaynak” vurgusu da dikkat çekmektedir. Özellikle dijital çağda, sosyal medyada veya internet ortamında karşılaşılan yüzeysel veya çelişkili dini içerikler, gençlerin zihinlerinde kafa karışıklığına yol açabilmektedir.¹⁵⁴ Bu noktada danışmanlar, güvenilir bir kaynak işlevi görerek gençleri sağlıklı bilgiye yönlendirmekte, bu da manevi gelişimlerinin sağlıklı bir temele oturmasına katkı sağlamaktadır. Dini bilgi öğrencilerin inanç dünyalarını anlamlandırmalarında ve dini kimliklerini oluşturmalarında temel bir yapı taşıdır.¹⁵⁵ Manevi danışmanlık, bu süreçte katkı sağlayarak, bireyin zihinsel ve duygusal iyilik halinin güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Manevi danışmanların etkisi, akademik, sosyal ve kişisel gelişim alanlarına da yayılmaktadır. Öğrenciler, danışmanlarından dini içerikli yönlendirmeler yanı sıra motivasyon açısından da destek almaktadır.

“...Benim manevi danışmanım bana ilaç gibi geldi....İnsanlarla nasıl iletişim kurmamda, yaptığım işlerde....Bir insanı sevmiyorsan bile o insanla beraber bir şeyler yapabilmeyi ve onunla da ortak yapabileceğimiz bir şeyler olabildiğini gördümKafamıza takılan sorularda hani çıkmaza girdiğimiz zaman nasıl davranmamız gerektiği, kendimizi nasıl koruyabilmemiz gerektiği açısından bize çok fazla iyi örnek olduğunu düşünüyorum.....Üniversite hayatımın en güzel alanlarından birinin manevi danışman olduğunu düşünüyorum.....Manevi danışmanımın yaşama bakış açım konusunda beni çok iyi etkilediğini düşünüyorum. İnsani ilişkilerde benim üzerimde çok iyi bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Verdiğim yanlış kararlarda benim yanımda bana sunduğu davranış şekilleri ile hayatımda olumlu etkiler yarattığını düşünüyorum. Yaptığı etkinliklerde benim dini anlamdaki bakış açımı güçlendirdiğini ve beni olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum....” (K16)

“...Manevi danışmanımızın yüzündeki nurdan etkilendim...Her eğitimde yanımda olduğunu hissetmek bana güç verdi.” (K17)

Bu bulgular, manevi danışmanlık hizmetlerinin bütüncül bir gelişim perspektifi sunduğunu ve bireyin yaşamının çeşitli yönlerinde pozitif katkılar sağladığını göstermektedir. Elde edilen

¹⁵⁴ Sümeyra Arıcan - Handan Arıcı, “Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2021), 1083.

¹⁵⁵ Akıncı, “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”, 19.

veriler, üniversite öğrencileri için manevi rehberliğin yalnızca dini bir rehberlik süreci olmadığını, aynı zamanda psikolojik güçlenme, sosyal destek, akademik yönelme ve kişisel gelişim bağlamında çok boyutlu işlevler üstlendiğine işaret etmektedir. Öğrencilerin deneyimleri, etkili manevi danışmanlık hizmetlerinin bireyin inancını güçlendirdiği, duygusal dayanıklılığını artırdığı ve aidiyet duygusunu pekiştirdiği yönündedir. Bu kapsamda manevi danışmanlık, üniversite yaşamında ruhsal bütünlüğün ve anlam arayışının destekleyicisi olarak önemli bir role sahiptir.

6. SONUÇ

Bu çalışma, üniversite çağındaki gençlerin manevi ihtiyaçlarını, din eğitimiyle olan ilişkilerini ve bu eğitimin bireysel ve toplumsal yaşamlarına etkilerini anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojik nitel araştırma desenine uygun biçimde yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış ve bu görüşmeler tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler, gençlerin manevi dünyalarının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ve bu yapının hem bireysel hem de toplumsal etkenlerle şekillendiğini göstermektedir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, üniversite yıllarının bireyde kimlik oluşumu, anlam arayışı, değer sorgulaması ve manevi yönelimlerin güçlenmesi açısından önemli bir dönem olduğu görülmüştür.

Araştırma sonucunda, gençlerin büyük çoğunluğunun manevi ihtiyaçlarının farkında olduklarını, ancak bu ihtiyaçları her zaman açık biçimde ifade edemedikleri tespit edilmiştir. Bu durumun temel nedenleri arasında sosyal çevre baskısı, arkadaş gruplarının etkisi, bireysel çekingenlik ve modern yaşam biçimlerinin getirdiği içsel çatışmalar yer almaktadır. Gençlerin manevi ihtiyaçlarını dile getirememe eğilimleri, maneviyatın toplumsal ilişkilerle de biçimlendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların önemli bir kısmı, yoğun stres, yalnızlık, kimlik karmaşası ve gelecek kaygısı gibi durumlarda dua, namaz ve Kur'an okuma gibi ibadetlere yönelmenin kendilerine huzur ve güven verdiğini belirtmiştir. Bu bulgu, ibadetlerin gençler için bir tür manevi başa çıkma aracı ve psikolojik denge unsuru olduğunu göstermektedir. Dini pratiklerin, bireylerde içsel rahatlama, umut, sabır ve anlam duygusunu pekiştirdiği görülmektedir. Böylece maneviyat, gençlerin yaşadıkları psikolojik zorlukları aşmada koruyucu bir güç işlevi görmektedir.

Araştırmada öne çıkan en belirgin bulgulardan biri, din eğitiminin öğrenciler üzerindeki çok boyutlu etkisidir. Katılımcılar, din eğitiminin bireyin duygusal ve davranışsal gelişimini destekleyen bir süreç olduğunu vurgulamıştır. *Namazın gününü verimli hale getirdiğini* vurgulayan katılımcılar, ibadeti zaman yönetimi ve içsel disiplinin bir parçası olarak görmekte, böylece dinin yaşamlarıyla bütünleştiğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda din eğitimi, genç bireylerin yaşamlarına anlam kazandırmaktadır. Din eğitimi ahlaki karar alma süreçlerinde, öğrenciler için önemli bir yönlendirici mekanizma olarak işlev görmektedir. Katılımcılar, dini değerlerin kendilerine vicdani sorumluluk kazandırdığını, başkalarının haklarını gözetme konusunda onları daha duyarlı hale getirdiğini vurgulamıştır. “Peygamber bunu yapar mıydı?” veya “Allah rızası var mı?” gibi içsel sorgular, katılımcıların ahlaki kararlarını şekillendirmekte

ve bireyin kendine yönelik bir iç denetim mekanizması geliştirmesine olanak tanımaktadır. Bu bulgu, din eğitiminin bireyin empati yetisini ve sosyal ahlaki farkındalığını artırdığına işaret etmektedir.

Toplumsal ve bireysel sorumluluk bilinci, din eğitimiyle birlikte güçlenmektedir. Yardımlaşma, adalet, kul hakkına riayet, dayanışma gibi temel İslami değerler, katılımcıların sosyal yaşantılarında aktif sorumluluklar üstlenmesine vesile olmaktadır. Din eğitiminin etkisiyle bireyler, yalnızca kendi refahlarını değil, aynı zamanda toplumsal dengeyi ve başkalarının iyiliğini gözetme bilinciyle hareket etmektedir. Katılımcıların gönüllülük faaliyetlerine katıldıkları, sosyal yardım organizasyonlarında yer aldıkları ve toplumu dönüştürmeye dair bir sorumluluk üstlendikleri görülmüştür. Katılımcılar mesleki yaşamlarını, aynı zamanda bir hizmet alanı olarak değerlendirmişlerdir. Bu da dinin yaşam tarzı üzerindeki yönlendirici etkisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, din eğitimi politikalarının ve üniversite düzeyindeki manevi destek faaliyetlerinin, gençlerin hem bilişsel hem de duygusal gelişim alanlarını besleyecek şekilde yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır.

Araştırmada, üniversite gençliğinin manevi kriz dönemlerinde dini bilgi ve danışmanlık ihtiyacının arttığı da gözlemlenmiştir. Bu kriz dönemleri; yalnızlık, ibadetlerdeki ihmaller, kimlik arayışları ve inanç sorgulamalarında kendini göstermektedir. Ancak katılımcılar, bu süreçleri dua, sabır, tevekkül, ibadet ve sosyal destek gibi dini kaynaklarla aşabildiklerini ve bu tecrübelerin manevi gelişimlerine katkı sunduğunu ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler bu krizlerin sonucunda “koşulsuz iman” kavramını içselleştirdiklerini ifade etmiş, bu da manevi olgunluğa geçişin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, manevi gelişimi destekleyen ortamların artırılması, gençlerin değerlerini ifade edebilecekleri güvenli sosyal alanların oluşturulması, iletişim, anlayış ve psikososyal destek sunan danışmanlık mekanizmalarının kurulması, dini bilgi aktarımının yanı sıra, değer odaklı rehberlik ve rol model desteğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Manevi danışman katkıları da bulgular arasında öne çıkan önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Katılımcılar, danışmanları dini bilgiyi aktaran, psikososyal destek sunan, güven veren ve örnek alınan kişiler olarak tanımlamıştır. Danışmanların öğrenciler üzerindeki bu etkisi, onların yalnızlıkla baş etmelerini kolaylaştırmakta ve manevi bağlarını pekiştirmektedir.

Bu araştırma, üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçlarını karşılama sürecinde hem teorik din eğitiminin hem de uygulamalı manevi danışmanlığın bütüncül bir biçimde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Üniversite gençliğiyle yürütülecek din eğitimi ve manevi

danışmanlık uygulamalarının bireyi tanıyan, onu merkeze alan, gelişimini destekleyen ve çok boyutlu yönelimlere açık yapılar olarak kurgulanması önemlidir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, üniversite gençlerinin manevi ihtiyaçlarının daha sağlıklı ve etkili biçimde karşılanabilmesi için dikkate alınması gereken bazı hususlar öne çıkmıştır.

Üniversite öğrencileri, manevi danışmanları güven duygusu veren, rehberlik eden, psikososyal destek sağlayan rol modeller olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, üniversitelerde görev yapan manevi danışmanların niceliksel olarak artırılması ve niteliklerinin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Danışmanların bilgiyle birlikte hal ve temsil gücü taşıması, gençlerin maneviyatla daha güçlü bağ kurmasını sağlayacaktır. Sohbet halkaları, dini film ve kitap analizleri, interaktif soru-cevap oturumları, manevi temalı kamplar gibi etkinlikler, öğrencilerin dinle kurduğu bağ bilgi edinmenin ötesinde, yaşantıya dayalı biçimde geliştirmektedir. Araştırmada, bu tarz faaliyetlere katılan öğrencilerin dinî konulara daha olumlu ve içten yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla dini bilgi, uygulama alanlarıyla iç içe geçmelidir.

Katılımcıların bir kısmı, dini sorumluluk bilinciyle gönüllülük faaliyetlerine katıldıklarını ve bu faaliyetlerin kendilerini hem ruhsal hem sosyal açıdan geliştirdiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, üniversitelerde sosyal sorumluluk bilinci geliştiren faaliyetlerin de desteklenmesi gerekmektedir. Fakir öğrencilerle dayanışma, yardım kampanyaları, yaşlı ve çocuk bakım merkezleriyle iş birlikleri gibi çalışmalar, maneviyatın toplumsal yönünü güçlendirecektir.

Din eğitimi eğitim kurumlarında, aynı zamanda bireyin iç dünyasına, toplumsal ilişkilerine ve hayat perspektifine yön veren bir yapı taşı olarak ele alınmalıdır. Bu yönüyle üniversitelerin, öğrencilerin manevi ihtiyaçlarını karşılayan ve onların ahlaki, psikolojik ve sosyal gelişimlerini destekleyen çok yönlü politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, öğrencilerin anlık düşünce ve deneyimlerine odaklanılmıştır. Ancak bireylerin din eğitimiyle ilişkisi, üniversite yaşamının farklı dönemlerinde (hazırlık, birinci sınıf, son sınıf vb.) değişebilmektedir. Bu nedenle, boylamsal araştırmalarla öğrencilerin dört yıllık üniversite sürecindeki dini tutumlarının, ibadet alışkanlıklarının ve manevi gelişim düzeylerinin nasıl bir dönüşüm geçirdiği izlenebilir.

Manevi danışman ile öğrenci arasındaki ilişkiyi merkeze alan vaka çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle çalışmalar, maneviyatın kişilerarası ilişkiler yoluyla da nasıl şekillendiğini ortaya koyacaktır. Özellikle danışmanların rol model oluşları, dini bilgiyi nasıl aktardıkları ve sağladıkları duygusal destek bütün yönleriyle ele alınmalıdır. Bu araştırmada, dua, ibadet ve dini öğretilerin bireylerin stresle baş etme, yalnızlıkla mücadele etme ve duygusal

iyilik halini artırma işlevine sıkça değinilmiştir. Ancak bu ilişki daha geniş verilerle desteklenmemiştir. Bu nedenle, ilahiyat ve psikoloji alanlarının iş birliğiyle yürütülecek disiplinlerarası çalışmalar, din eğitiminin terapötik yönünü daha somut ve ölçülebilir biçimde ortaya koyabilir. Özellikle manevi danışmanlığın psikolojik danışma süreçlerine entegrasyonu, gençlerin ruh sağlığını desteklemede yeni açılımlar sunacaktır. Din eğitimi ve maneviyat üzerine yapılacak gelecek çalışmaların, hem geniş örneklem gruplarıyla hem de disiplinler arası iş birlikleriyle yürütülmesi, bu alanın birey ve toplum sağlığı açısından da ele alınmasına katkı sağlayacaktır. Gençliğin manevi ihtiyaçlarının doğru anlaşılması, sadece eğitim politikaları açısından değil, aynı zamanda sosyal bütünlük ve ruhsal dayanıklılık açısından da önem arz etmektedir.

Bu araştırma, Yalova Üniversitesinde eğitim gören ve Akça Hatun Kız Yurdu'nda kalan kız öğrencilerin manevi ihtiyaçlarını ve din eğitimiyle kurdukları ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen veriler önemli bulgular sunsa da, konunun daha geniş toplumsal boyutlarını ve değişkenlerini ortaya koymak adına gelecekte yapılacak araştırmalarda hem örneklem yapısı genişletilebilir hem de yöntem çeşitliliği sağlanabilir. Araştırma sadece kız öğrencilerle sınırlandırılmıştır. Erkek öğrencilerin din eğitimiyle kurdukları ilişki, manevi ihtiyaçlarını ifade biçimleri, ibadet pratikleri ve krizlerle baş etme yöntemleri, toplumsal roller ve dini sosyalizasyon açısından farklılık gösterebilir. Bu nedenle, hem kız hem erkek öğrencilerin katılımıyla yürütülecek karma örneklemli çalışmalar, cinsiyetten kaynaklanan benzerlik ve ayrımları ortaya koyabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ali Kemal. “İmkân ve Zorluklarıyla Gençlik Dönemi Din Eğitimi”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 13 (2022), 25-46.
- Acar, Hatice. “Manevi İyi Oluş İle Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 391-412.
- Akeren, İhsan - Ay, İsmail. “Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek ve Güvengenlik İle Psikolojik Yardım Gereksinimlerinin İncelenmesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2/8 (2019), 1222-1248.
- Akıncı, Adem. “Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 7-24.
- Altaş, Nurullah. “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 327.
- Arıcan, Sümeyra - Arıcı, Handan. “Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2021), 1062-1106.
- Arıcı, Handan Yalvaç - Çevik, İsmail. “Üniversite Gençlerinin Hayatın Anlam ve Amacını Temellendirmede Dinin Belirleyiciliğine Dair Görüşleri: Karabük Örneği”. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication* 15/1 (2025), 207-224.
- Aybey, Salih. “Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık Uygulamaları ve Gençlik Dönemi Soru ve Sorunları (Batı Karadeniz Örneği)”. *Diyanet İlmi Dergi* 1/60 (2024), 353.
- Aybey, Salih. “Gençlik Dönemi Problemleri Karşısında Din Eğitimi”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (31 Aralık 2022), 932-963.
- Aybey, Salih. “Manevi Danışmanlıkta Yeni Bir Alan: Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 3/34 (2023), 809.
- Aydın, Ali Rıza. “İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/2 (2009), 87-100.
- Aydın, Cüneyd. “Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2017), 89-108.
- Aydın, Cüneyd vd. “Üniversite Öğrencilerinin Mesleki Kaygı İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/13 (2020), 73-106.
- Aydın, Cüneyd - Kaya, Mevlüt. “Maneviyat ve Öznel İyi Oluş Değişkenlerinin Hayatın Anlamını Yordaması”. *Amasya İlahiyat Dergisi* 17 (2021), 41-77.
- Aydın, Yusuf - Üzümlü, Yakup. “Okul Psikolojik Danışmanlarının Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Görüşleri”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 12/3 (2023), 2009-2029.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 1 Cilt. İstanbul: Kubbealtı, 4. Basım, 2009.
- Bahçekapılı, Mehmet. “Din Eğitiminde Pedagojik Yaklaşımlar; ‘Din Hakkında Öğrenme’ ve ‘Dinden Öğrenme’”. *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları* 4/2 (2011), 101-120.

- Bakırlı, Emrah. *Manevi Danışmanların Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurtlarında Yürüttükleri Din-Ahlak-Değer Eğitimi Uygulamalarına Bakışı: Balıkesir Örneği*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Bandura, Albert. "Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective". *Asian Journal of Social Psychology* 2/1 (1999), 21-41.
- Braun, Virginia - Clarke, Victoria. "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 77-101.
- Cebeci, Suat. "Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik". *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 53-69.
- Coşkunsever, Asude. *Sosyal Hizmetlerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. İstanbul: Dem Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Cufta, Muharem. "Stres ve Dini İnanç". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2016), 50-70.
- Çapcıoğlu, İhsan. "Gençlik Dönemi 'Kimlik Arayışı'nın Demokratik Değerlerin ve İletişim Becerilerinin Gelişimine Etkisi". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2016), 57-76.
- Çekin, Abdulkadir. "Din ve Eğitiminin Toplumsal Yönü Üzerine Değerlendirmeler". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2013), 36-48.
- Demirkol, Nursena. *Sosyal Hayata Katkısı Açısından Din Eğitimi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Doğan, Mebrure - Özcan, Zeynep. "Gençlerin İnanç Eğilimlerinin Anlaşılması Bağlamında Dua İbadeti". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (ts.), 1044-1076.
- Doğan, Metin. "Ülkemiz Dindar Gençliğinin Kimlik Kolajında Kültürel, Küresel ve Küyerel Etkiler; Dini Sosyolojik Tartışma Alanları ve Bazı Öneriler". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2023), 238-267.
- Doğanay, Süleyman. "Üniversite Öğrencilerinin İnanç Gelişimlerine ve Anlam Arayışlarına Yönelik Nitel Bir Çalışma". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (30 Haziran 2023), 47-66.
- Düzgüner, Sevde - Ayten, Ali. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 3. Basım, 2023.
- Frankl, Viktor Emil. *İnsanın Anlam Arayışı*. İstanbul: Okuyan Us Yayın, 2010.
- Geçgin, Ercan. *Ergenlik Dönemi Din Eğitiminde Sosyal Çevrenin Etkisi*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019.
- Gündüz, Muhammed Muhdi. "Gelişim Özellikleri Doğrultusunda Gençliğin Din Eğitimi". *Şarkiyat* 12/4 (2020), 1092-1117.
- Hökelekli, Hayati. *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi*. Dem Yayınları, 2018.
- Karaduman, Firdevs Tubanur - Aydın, Ali Rıza. "Ergen Sorunları ve Başetme Yöntemi Olarak Maneviyat/Manevi Danışmanlık". *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 8/3 (2024), 407-432.

- Karlık, Zeynep. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Bağlamında Kriz Durumlarındaki Manevi Terapötik Bilişsel Şemalar”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 9 (2024), 9-38.
- Karlı, Necmi. “Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (2020), 169-201.
- Koç, Mustafa. “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Öğrenci Yurtları ve Gençlik Merkezlerindeki Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (2013-2021): Sınırlılıklar ve Bir Eğitim Programı Önerisi”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 3 (2021), 135-201.
- Köylü, Mustafa (ed.). *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık, 2015.
- Köylü, Mustafa - Oruç, Cemil. *Gençlik Dönemi Din Eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık, 2023.
- Kula, Mustafa Naci. “Zorluk ve Sıkıntılarla Başa Çıkma Süreçlerinde Manevi Destek Örneği Olarak İnşirah Suresi Özelinde Psikolojik Analizler”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 3 (2021), 9-23.
- Kula, Naci. “Deprem ve Dini Başa Çıkma”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2002), 234-255.
- Maçın, Hasan vd. “Üniversite Öğrencilerinin Manevi Danışmanlık ve Dini Destek İhtiyacı: Adıyaman Üniversitesi Örneği”. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 1 (2020), 38-54.
- Martı, Huriye. “Din ve Maneviyat Desteğiyle Hayatı Yaşanılır Kılmak”. *Diyanet Aylık Dergi* 338 (2019), 6-9.
- Mert, Abdullah - Çetiner, Pınar. “Üniversite Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum ile Benlik Ayrışması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Sakarya University Journal of Education* 8/3 (2018), 190-204.
- Mert, Abdullah - Topal, İlyas. “Benlik Ayrışmasının Manevi Yönelimine Etkisinin Bazı Değişkenlerle İncelenmesi”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 8/14 (2018), 68-89.
- Meydan, Hasan. *Din Eğitiminde Manevi Boyut*. Dem Yayınları, 2015.
- Monis, Şeyma - Tokur, Behlül. “Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Amacı Alt Boyutları ve Dindarlık İlişkisi”. *Journal of Analytic Divinity* 5/3 (2021), 150-170.
- Nas, Mehmet. “Gençlik Dönemi Din, Ahlak ve Değerler Eğitimi”. *Talim* 7/2 (2023), 178-198.
- Ok, Üzeyir. “Dini Danışmanlık: Tanımı Ve Tarihi”. *Dini Danışmanlık Ve Din Hizmetleri*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 38-56. Ankara: Gündüz Yayınları, 1. Basım, 2012.
- Özdoğan, Öznur. *Aşkın Yanımız Maneviyat*. Ankara: Özdenöze, 2009.
- Özmen, Suna Kaymak. “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/2 (2004), 27-39.
- Öztan, Arzu. *İnsanın Anlam ve Mutluluk Arayışında İncanın Rolü*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Pancar, Elif. *Genç Yetişkinlerde Dini Yönelim Farklılaşmasının İbadet Tutumlarına Etkisi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2024.
- Safa, Mustafa. “Üniversite Öğrencilerinin Kampüs Camii Alışkanlıkları ve Camiden Beklentileri: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Örneği”. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2021), 127-152.

- Seyyar, Ali. “Manevi Sosyal Hizmetlerin İslami Çerçevesi”. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 140-170. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Shulman, David - Hewitt, John P. *Benlik ve Toplum Sembolik Etkileşimci Sosyal Psikoloji*. çev. Büşra Aktaş - Çağatay Çoker. Bilge Kültür Sanat, 2019.
- Soykan, Nurdan Yağlı - Tosun, Muhammed. “Üniversite Öğrencilerinin Maneviyat Yönelimleri ve Psikolojik Esneklik Düzeylerinin Algıladıkları Stres Düzeyleriyle İlişkisi”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 64 (2025), 35-51.
- Su, Mehmet. “Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Manevi Danışmanlar Perspektifinden Nitel Bir Araştırma”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 131-154.
- Su, Mehmet. “Gençlik Teolojisi ve Din Eğitimine Yansımaları”. *Artuklu Akademi* 10/2 (2023), 269-284.
- Şentürk, Habil - Yakut, Selahattin. “Hayatın Anlamı ve Din”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2014), 45-60.
- Tan, Hümeysra Nazlı - Yıldız, Mualla. “‘Manevi İyi Oluş’ Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımlanması”. *Dini Araştırmalar* 25/63 (2022), 447-476.
- Tezcan, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset, 8. Basım., 1992.
- Tokat, Latif. “Metafizik Belirsizlik ve Anlam Sorunu Açısından Din ve Felsefe”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 7-25.
- Tokur, Behlül. *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2011.
- Tokur, Behlül - Doğan, Hümeysra Ahsen. “Gençlerde Kimlik Algısı ve Dinî Hayat: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”. *Eskiye* 50 (2023), 705-722.
- Toparlı, Recep. *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları, 1996.
- Topsakal, Harun Reşit - Çelik, İbrahim. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. Ankara: MEB Yayınları, 1996.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi, 11. Basım, 2021.
- Tosun, Muhammed. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Anadolu Bilgeliği Bağlamında Mesnevi Üzerine Terapötik Analizler”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 87-130.
- Tosyalıoğlu, Mustafa Burak. *Üniversite Öğrencilerinde Maneviyat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Tosyalıoğlu, Mustafa Burak - Albayrak, Ahmet. “Maneviyyat ve Ruh Sağlığı: Maneviyyat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 8 (2023), 9-50.
- Tülüce, Hüseyin Adem. “Bireysellik ve Toplumsallık Bağlamında Modern Bireyin Anlam Arayışı”. *Journal of University Research* 5/3 (2022), 305-312.
- Uysal, Veysel - Turan, Yahya. “Üniversite Öğrencilerinde Sürekli Kaygı, Dindarlık ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler”. *Bilimname* 2019/40 (2019), 67-104.
- Wardekker, Willem L. vd. “Kimlik, Kültürel Değişim ve Din Eğitimi”. *Bilimname : Düşünce Platformu* 30 (2016), 561-580.

- Yavuzer, Hasan. “Üniversite Gençliğinin Din Algısı (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği)”. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2018), 22-48.
- Yavuzer, Hasan - Cihan, Esra. “Din Toplum İlişkisi”. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 6/4 (2023), 109-124.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Yiğit, Yasin. “Din Öğretiminin Amaçları Bağlamında Kültürel Aidiyet ve Kültürel Sorumluluk Bilinci”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/1 (2021), 323-347.
- Yiğit, Yasin. “Modern Çağda Gençlik ve Din Eğitimi”. *Sosyal Bilimler Dergisi* 41 (2019), 116-134.
- Yiğit, Yasin. “Yüksek Din Öğretiminin Manevi Sağlık ve Hayata Yönelim Üzerine Etkisi: Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Harran İlahiyat Dergisi* 50 (2023), 119-140.
- Yılmaz, Canan. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Nefs Psikolojisinde Manevi Dayanıklılık”. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024), 39-86.
- Yörükoğlu, Atalay. *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları, 8. Basım, 1993.
- Yurttaş, Betül. *Psikolojik Sağlamlığın Kazanılmasında Dini Duygu ve Düşüncenin Rolü ve Önemi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Yüksel, Zeynep. “Gençliğin Anlam Arayışına Din Eğitiminin Katkısının İncelenmesi”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/1 (30 Nisan 2020), 376-395.
- Zavalsız, Mesut. “Gençlerin Dine Bakışı: Üniversite Örneklemleri Üzerine Bir Saha Araştırması”. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 8 (2023), 11-43.
- “Kubbealtı Lugatı”. Erişim 09 Ekim 2025. <https://lugatim.com/s/M%C3%82NEV%C4%B0YAT>

EKLER

Ek.1-Mülakat Soruları

1. Üniversite öğrencisi olarak manevi ihtiyaçlarınızın neler olduğunu düşünüyorsunuz?
2. Üniversite yaşamınız boyunca manevi ihtiyaçlarınızda nasıl bir değişim yaşandı? Üniversiteye başlamadan önceki manevi ihtiyaçlarınızla şu anki manevi ihtiyaçlarınız arasında fark var mı? Varsa nasıl bir fark var?
3. Size göre üniversite gençliğinin manevi ihtiyaçları nelerdir ve bu ihtiyaçlarını nasıl ifade ederler?
4. Üniversite döneminizde manevi ihtiyaçlarınızı daha iyi anlayabilmek için kendinize sık sık şu soruyu soruyor musunuz: “Hayatın anlamı nedir?”
5. Üniversite döneminde dini veya manevi öğretiler, değerler veya ritüeller sizin için ne anlama geliyor? Bu öğretilerin hayatınıza nasıl bir etkisi oldu?
6. Manevi ihtiyaçlarınızı karşılamak için neler yapıyorsunuz?
7. Manevi ihtiyaçlarınızı karşılarken kullandığınız yöntemler arasında dini aktiviteler yer alıyor mu?
8. Manevi ihtiyaçlarınızı karşılamak için hangi dini aktiviteleri yapıyorsunuz veya yapmak istiyorsunuz?
9. Üniversitedeki dini veya manevi etkinliklere katılmadan önce veya sonra yaşadığınız bir dini veya manevi deneyim hakkında konuşabilir misiniz?
10. Size göre dini veya manevi etkinliklere katılımınız, genel yaşam memnuniyetiniz üzerinde nasıl bir etki oluşturuyor?
11. Üniversitedeki manevi veya dini etkinliklere katılırken, bu etkinliklerin sizin kişisel gelişiminize veya yaşamınıza katkıda bulunduğunu gözlemliyor musunuz?
12. Üniversite yaşamınızdaki manevi veya dini deneyimlerin akademik başarınız veya mesleki hedefleriniz üzerindeki etkisi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
13. Din eğitiminin günlük yaşamınızda düşünce ve davranışlarınıza etki ettiğini düşünüyor musunuz?
14. Din eğitimi, stresle başa çıkma ve duygusal iyilik haliniz üzerinde ne tür etkiler oluşturur?
15. Din eğitiminin ahlaki kararlarınızı şekillendirdiğinizi düşünüyor musunuz?
16. Din eğitiminin kişisel ve toplumsal sorumluluk duygularınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?
17. Din eğitiminin, gençliğin manevi gelişimine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz? Cevabınız evet ise sizce bu katkı nasıl gerçekleşmektedir?

18. Üniversite döneminiz boyunca manevi bir kriz yaşadığınız veya dini inançlarınız hakkında şüphelerinizin olduğu bir dönem oldu mu? Bu krizi nasıl yönettiniz? Bu süreç size ne öğretti?
19. Üniversitede manevi bir kriz veya zorlu bir dönem sırasında manevi inançlarınız size destek oldu veya rehberlik etti mi? Nasıl?
20. Üniversite veya barındığınız yurttaki manevi danışmanlarla olan ilişkiniz inançlarınızı nasıl etkiliyor? Onlardan etkilendiniz veya ilham aldınız mı? Size nasıl rehberlik sağlıyorlar?
21. Günlük yaşamınızda maneviyatın hangi yönlerinin size enerji ve huzur verdiğini düşünüyorsunuz?
22. Dini veya manevi inançlarınızı başkalarıyla paylaşıyor veya paylaşmayı düşünüyor musunuz? Bu konudaki deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
23. Üniversitedeki arkadaş çevrenizde manevi meselelere ilgi gösteren veya dini bir yaşam tarzı benimseyen insanlar var mı? Bu insanlarla olan ilişkiniz sizi nasıl etkiliyor?

Ek.2- Etik Kurul İzin Belgesi

PROTOKOL NO: 2023/167

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Üniversite Gençliğinin Manevi İhtiyaçları ve Din Eğitimi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Yüksek Lisans Tez Çalışması 2-Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Melek ÖZKAN 2- Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra ARICAN
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
07/12/2023

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

Prof. Dr. Dilek ÖZMEN
Üye

Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY
Üye

Ek.3-Kurum İzin Belgesi

T.C.
YALOVA VALİLİĞİ
Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
Akça Hatun Öğrenci Yurdu Müdürlüğü

Sayı : E-58915835-600-6969554

15.02.2024

Konu : Mülakat Yapma Talebi

Sayın Melek ÖZKAN

Müdürlüğümüze 14.02.2024 tarihinde "Üniversite Gençliğinin Manevi İhtiyaçları ve Din Eğitimi" konulu dilekçenizde iletmış olduğunuz mülakat yoluyla araştırma yapma talebiniz Müdürlüğümüz tarafından uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Veysel YEŞİL YURT
Yurt Müdürü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 3BE9AB44-B95A-4E63-93D4-C154E0ABEC98

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/gsb-ebys>

KEP Adresi : genclikvesporbakanligi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Hülya YİTEN
Yurt Yönetim Memuru

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Yalova’da tamamladı. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2012 yılında Yalova Müftülüğünde Kur’an Kursu Öğreticisi olarak başladığı görevine 2016 yılından beri Yalova Kredi ve Yurtlar Müdürlüğünde manevi danışman olarak devam ediyor.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Özkan, Melek. “Üniversite Gençliğinin Manevi Gelişimi ve Din Eğitimi”. *MANAS Journal of Religious Sciences* 4/1 (Haziran 2025), 66-73.

